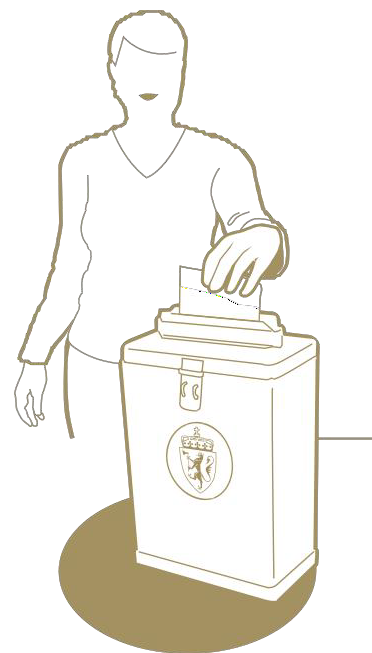

VAL

Valhandbok

Oversikt over regelverk som gjeld ved gjennomføring av val

Kommunal- og
distriktsdepartementet

4.3.1 Innhold

4.3.1	Innhold.....	2
1	INNLEIING.....	8
2	TIDSPUNKT FOR VAL – VALDAGEN.....	8
3	VALORGANA OG DELEGERING.....	9
3.1	Valorgan.....	9
3.1.1	Valstyret.....	9
3.1.2	Røystestyret.....	9
3.2	Valfunksjonær.....	10
3.3	Saksbehandlingsreglar for valstyret/fylkesvalstyret.....	11
3.4	Delegering av valstyremynde.....	11
4	RØYSTERETT, MANNTAL OG VALKORT.....	12
4.1	Kven har røysterett?.....	12
4.2	Ansvar for føring av manntal.....	12
4.3	IKT og manntalet.....	13
4.3.1	Uttrekk frå folkeregisteret per 2. januar - førebels manntal.....	13
4.4	Grunnlaget for manntalet. Ansvar til folkeregistermyndighetene.....	13
4.5	Kven skal først i manntalet i kommunen?.....	13
4.5.1	Personar som er registrerte som busette i kommunen.....	13
4.5.2	Personar som er busette på Svalbard og Jan Mayen.....	14
4.5.3	Personar som er busette i utlandet. Søknad om innføring i manntalet.....	14
4.5.4	Tilsette i diplomatiet eller konsulatvesenet og husstandane til desse.....	14
4.6	Utlegging av manntalet til offentleg ettersyn.....	15
4.7	Kopiar av manntalet til dei som stiller liste ved valet.....	15
4.8	Opplysningar som skal leggjast ut til ettersyn.....	16
4.9	Grunnlag for oppdatering av manntalet fram mot valdagen.....	16
4.9.1	§ 1 a) Krav om retting av feil, oppdaga feil eller klage.....	16
4.9.2	§ 1 b) Flyttemelding som ikkje var blitt registrert då manntalet blei skriva ut.....	17
4.9.3	§ 1 c) Søknad om manntalsføring frå utanlandsbuande.....	17
4.9.4	§ 1 d) Melding om at utanlandsbuande har flytta tilbake til Noreg.....	17
4.9.5	§ 1 e) Erverv av norsk statsborgarskap.....	18
4.9.6	§ 1 f) Melding om dødsfall.....	18
4.9.7	§ 1 g) Melding om at ein ikkje-norsk statsborgar med røysterett har flytta ut av landet.....	18
4.10	Oppdatering av manntalet.....	18
4.10.1	Vilkår for oppdatering fram til valdagen.....	18
4.10.2	Ingen får dobbeltførast eller falle ut heilt.....	18
4.10.3	Veljaren har førehandsrøysta.....	19
4.10.4	Underretning til veljarane som oppdateringane får konsekvensar for.....	19
4.11	Produksjon, utforming, utsending og bruk av valkort.....	19
4.11.1	Lovgrunnlaget.....	19
4.11.2	Kvem skal ha valkort?.....	19
4.11.3	Grunnlaget for produksjon av valkort.....	20
4.11.4	Utsending av valkort.....	20
4.11.5	Tidspunktet for produksjon og utsending av valkort.....	20
4.11.6	Kva opplysningar skal elektroniske valkort innehalde?.....	20
4.11.7	Hvilke opplysningar skal valkort på papir inneholde?.....	21
5	REGISTRERING AV PARTI I PARTIREGISTERET.....	21
5.1	Krav til søknaden.....	21
5.2	Endring av partinamn.....	22
5.3	Avregistrering.....	22
5.4	Oppdatering av opplysningar i registeret.....	22
5.5	Partilovnemnda.....	22

6	VALBARHEIT	22
6.1	Stortingsval	23
6.1.1	Valbarheit til Stortinget	23
6.1.2	Ekskludering frå val til Stortinget	23
6.1.3	Tidspunkt for valbarheit til Stortinget	23
6.1.4	Fritaksgrunnar for val til Stortinget	23
6.2	Fylkestingsval og kommunestyreval	24
6.2.1	Valbarheit til fylkesting og kommunestyre	24
6.2.2	Ekskludering frå val til fylkesting og kommunestyre	24
6.2.3	Tidspunkt for valbarheit til fylkesting og kommunestyre	25
6.2.4	Fritaksgrunnar for val til fylkesting og kommunestyre	27
7.	LISTEFORSLAG OG BEHANDLINGEN AV DESSE	27
7.1	Innleiing	27
7.2	Innleveringsfrist	27
7.3	Innlevering av listeforslag	27
6.4	Overskrift på listeforslag	28
6.3	Kandidatane	29
7.5.1	Kor mange kandidatar skal/kan først opp?	29
7.5.2	Identifisering av kandidatane	29
7.5.3	Vedlegg	30
7.6	Underskrifter på listeforslag	30
7.6.1	Registrerte parti	30
7.6.2	Uregistrerte grupper	31
7.7	Tillitsvald og tillitsutval	34
7.8	Valstyrets/fylkesvalstyret si behandling av listeforslaga	34
7.9	Underretning til kandidatane	35
7.10	Endringar i listeforslag etter at innleveringsfristen har gått ut	36
7.10.1	Generelt	36
7.10.2	Endringar etter at innleveringsfristens har gått ut	36
7.10.3	Kandidat(ar) døyr etter at listeforslaga er godkjende	36
7.11	Godkjenning av vallistene	37
7.11.1	Frist	37
7.11.2	Underretning til forslagsstillarane	37
7.12	Klage	37
8.	RØYSESETLAR	38
8.1	Innleiing	38
8.2	Plikt til å trykkje røysetetar	38
8.3	Røysetetar til førehandsrøystinga og valtinget	39
8.4	Røysetetar til forslagsstillarane	39
8.5	Kva som skal stå på røysetetelen	39
8.6	Felt for å endre på røysetetlane	40
8.7	Storleiken på røysetetlane	40
8.8	Papirkvalitet og farge	40
8.9	Skriftstorleik, bokstavtype og tosidig trykk	41
8.10	Teljemerke, kodar og liknande	41
8.11	Endringar på røysetetlane	42
8.11.1	Stortingsval	42
8.11.2	Kommunestyre- og fylkestingsval	42
8.12	Rettleiing til veljarane	43
9	VALMATERIELL	43
9.1	Materiell som blir sendt ut til valstyra	43
9.1.1	Offisielle røysetetelkonvoluttar	43
9.1.2	Røysetetel med partinamn utan kandidatnamn	44
9.2	Materiell som valstyra sjølve må skaffe	44
9.3	Universelt utforma valutstyr	46
10	FØREHANDSRØYSTING - INNANRIKS	46

10.1 Tidleg røysting	46
10.1.1 Opningstid for tidleg røysting	47
10.1.2 Tilrettelegging, framgangsmåte, valmateriell og manntal	47
10.2 Tid for ordinær førehandsrøysting innanriks	49
10.2.1 Opningstider	49
10.2 Tilgjenge og tilrettelegging for val	50
10.3.1 Universell utforming	50
10.3.2 Kommunal aktivitetsplikt.....	51
10.3.3 Krav til lokala der det skal gjennomførast førehandsrøysting - val av lokale.....	51
10.3.4 Tilrettelegging i lokala.....	52
10.4 Stad for førehandsrøystinga	53
10.4.1 Innleiing.....	53
10.4.2.1.1 «der valstyret ellers beslutter...»	54
10.4.3 På kjøpesentre	54
10.4.4 På skular, universitet og høgskular	55
10.4.5 Ifjengsel og militærleirar	55
10.4.6 På helse- og omsorgsinstitusjonar	55
10.4.7 Ambulerande røysting.....	55
10.5 Kunngjering av førehandsrøysting.....	56
10.6 Røystemottakarane.....	56
10.6.1 Tal på valfunksjonærar ved røystemottak	56
10.6.2 To røystemottakarar	57
10.7 Forbod mot valagitasjon mv.....	57
10.7.1 Valagitasjon	57
10.7.2 Opplysningar om forbruket av røystesetlar	57
10.8 Legitimasjon.....	57
10.9 Framgangsmåten ved førehandsrøystinga.....	59
10.9.1 Utgangspunkt og hovudregel	59
10.9.2 Veljar som er manntalsført i eigen kommune - rett i urne	59
10.9.3 Dersom elektronisk manntal ikkje er tilgjengeleg - beredskapssituasjon	60
10.9.4 Bruk av røystesetelkonvolutt i «særlige tilfeller».....	61
10.9.5 Dersom veljar ikkje finst i manntalet eller at alt er avkryssa.....	61
10.9.6 Veljar som er manntalsført i ein annan kommune	62
10.9.7 Stempel på røystesetelen	62
10.9.8 Urner	63
10.9.9 Tal på valfunksjonærar ved røystemottak	64
10.9.10 Generelle føresegner	64
10.9.11 Rett til assistanse ved røysting.....	65
10.9.12 På helse- og omsorgsinstitusjonar	66
10.9.13 På pasientrom og i trygde- og omsorgsbustader	66
10.9.14 Ambulerande røysting.....	67
10.9.15 Veljarar med nedsette kognitive evner.....	67
10.10 For seint innkomne førehandsrøyster.....	68
10.10.1 Gjeldande rett	68
10.10.2 Praktiske tips til rutinar	68
11 FØREHANDSRØYSING - UTANRIKS	69
11.1 Innleiing	69
11.2 Tid for førehandsrøystinga utanriks, på Svalbard og Jan Mayen	69
11.3 Korleis førehandsrøyste	69
11.4 Stad for førehandsrøystinga	69
11.5 Materiell til førehandsrøystinga.....	70
11.6 Stempel på røystesetlar utanriks	71
12 RØYSTING PÅ VALDAGEN	71
12.1 Tid for røystinga - val éin eller to dagar	71
12.2 Tid for røystinga - opning og lukking av vallokala.....	72
12.3 Universell utforming.....	72
12.4 Stad for røystinga.....	73
12.4.2 Tal på vallokale	73

12.4.3	<i>Ekstra vallokale</i>	73
12.5	Kunngjering av tid og stad for røysting	73
12.6	Materiell til røystinga i vallokalet	74
12.7	Ordensreglar, forbod mot valagitasjon m.m. i vallokalet	76
12.8	Forbod mot veljarundersøkingar og liknande i vallokalet	76
12.9	Røysting i vallokalet	77
12.9.1	<i>Innleiing</i>	77
12.9.2	<i>Logistikk i vallokalet</i>	77
12.9.3	<i>Framgangsmåte og rutinar ved røysting</i>	77
12.9.4	<i>Elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen</i>	79
12.9.5	<i>Papirmanntal - mottak av «fremmede stemmer»</i>	80
12.9.6	<i>Veljarar som ikkje står i manntalet i kommunen</i>	80
12.9.7	<i>Veljarar som er kryssa av i manntalet / som har førehandsrøysta</i>	80
12.9.8	<i>Rett til assistanse ved stemmegivningen</i>	81
12.9.9	<i>Røysting rett utanfor vallokalet</i>	82
12.9.10	<i>Veljarar med nedsette kognitive evner</i>	82
13	FORSEGLING OG OPPBEVARING AV VALMATERIELL	82
13.1	Krav til forsegling	82
13.2	Tømming av urner	83
13.2.1	<i>Førehandsrøystinga</i>	83
13.2.2	<i>På valtinget</i>	83
13.3	Oppbevaring og transport av valmateriell	84
14	PRØVING OG GODKJENNING AV FØREHANDSRØYSTEGIVING	85
14.1	Nærare om godkjenningsprosessen for førehands- og valtingsrøyster	85
14.2	Tidspunkt for prøving av førehandsrøystingar	87
14.3	Opning av førehandsrøyster som er gitt via røystesetelkonvolutt	87
14.4	Vilkår for godkjenning av førehandsrøystingar	87
14.4.1	<i>Innleiing</i>	88
14.4.2	<i>Dei einskilde vilkåra</i>	88
14.5	Feilsende førehandsrøyster	92
14.6	Fleire røystesetelkonvoluttar frå same veljar	92
14.7	Avkryssing i manntalet	92
15	PRØVING OG GODKJENNING AV VALTINGSRØYSTINGAR	93
15.1	<i>Innleiing</i>	93
15.2	Prøving av valtingsrøyster	93
15.2.1	<i>Innleiing</i>	93
15.2.2	<i>Vilkår for godkjenning av valtingsrøyster lagde i urna</i>	93
15.2.3	<i>Vilkår for godkjenning av røyster i særskilt omslag</i>	94
16	PRØVING OG GODKJENNING AV RØYSESETLAR	95
16.1	<i>Innleiing</i>	95
16.2	Vilkår for godkjenning av røystesetlar	95
16.3	Registrering av blanke røyster	99
16.4	Røystesetlar som ikkje er einslydande med dei offisielle	99
16.5	Betydninga av rettingar på røystesetlar	100
17	OPPTELJING AV RØYSESETLAR	101
17.1	Prinsipp for oppteljing	101
17.2	Manuell førebels oppteljing	102
17.3	Maskinell oppteljing (skanning)	102
17.4	Førebels oppteljing	102
17.4.1	<i>Når skal den førebelse oppteljinga byrje?</i>	102
17.5	Endeleg oppteljing	104
17.5.1	<i>Når skal endeleg oppteljing starte?</i>	104
17.5.2	<i>Framgangsmåten ved endeleg oppteljing</i>	104
17.6	Utbyting av røystesetlar under oppteljing	105
17.7	Oversending av valmateriell til fylkesvalstyret	105
17.8	Krav til kvittering for overlevering av valmateriell	106

18	VALOPPGJER VED STORTINGSVAL	107
18.1	Valdistrikt ved stortingsval. Tal på stortingsrepresentantar	107
18.2	Fordeling av mandata på valdistrikta ved stortingsval	107
18.3	Fordeling av distriktsmandata mellom vallistene. Kandidatkåringa	108
18.4	Riksvalstyret si fordeling av utjanningsmandata	109
18.5	Fullmakter til dei valde representantane. Underretning til dei som er valde	110
19	VALOPPGJER VED FYLKESTINGSVAL	111
19.1	Fylkesvalstyret si fordeling av representantplassane	111
19.2	Kandidatkåringa	111
20	VALOPPGJER VED KOMMUNESTYREVAL	112
20.1	Valstyret si fordeling av representantplassane	112
20.2	Kandidatkåringa	113
21	PROTOKOLLFØRING AV VAL.....	114
22	KONTROLL OG GODKJENNING	114
22.1	Stortingsval	114
22.1.1	<i>Kontrollen som fylkesvalstyret gjer av valet</i>	<i>114</i>
22.1.2	<i>Fleire oppteljingsstader</i>	<i>115</i>
22.1.3	<i>Kontrollen som statsforvaltaren gjer av stortingsvalet i Oslo</i>	<i>115</i>
22.1.4	<i>Kontrollen som Stortinget gjer av valet</i>	<i>115</i>
22.2	Kommunestyreval	116
22.3	Fylkestingsval	116
22.4	Lovlegkontroll	117
22.5	Omval	117
23	KLAGER OVER VALET.....	118
23.1	Kven har klagerett?	118
23.2	Kva det er mogleg å klage på	118
23.3	Særreglar som gjeld krav om retting i manntalet og klage som gjeld listeforslag	118
23.4	Klagefrist	118
23.5	Krav om skriftlegheit	119
23.6	Kor klaga skal setjast fram	119
23.7	Kven som er klageinstans	119
23.7.1	<i>Stortingsval</i>	<i>119</i>
23.7.2	<i>Kommunestyreval og fylkestingsval</i>	<i>119</i>
23.8	Klagebehandlinga og følgjene av denne	119
23.9	Klager på forhold som ikkje kan rettast	120
24	OPPBEVARING, AVHENDING OG DESTRUERING AV VALMATERIELL.....	121
24.1	Innleiing	121
24.2	Ubrukt valmaterieil	121
24.3	Brukt valmaterieil	121
24.3.1	<i>Konvoluttar</i>	<i>121</i>
24.3.2	<i>Røystesetlar</i>	<i>121</i>
24.3.3	<i>Valkort</i>	<i>122</i>
24.3.4	<i>Avkryssa manntalslister</i>	<i>122</i>
25	VALOBSERVASJON	122
25.1	Rammeverket - dei internasjonale forpliktingane våre	122
25.2	Vallova § 15-10	123
25.3	Førmålet med valobservasjon	123
25.4	Særleg om OSSE/ODIHR	124
25.4.1	<i>Om dei ulike formene OSSE/ODIHR har for valobservasjon</i>	<i>124</i>
25.5	Internasjonale forpliktingar, standardar og retningslinjer for val generelt	125
25.6	Akkreditering av valobservatørar	126
25.6.1	<i>Søknad om akkreditering</i>	<i>126</i>
25.6.2	<i>Akkrediteringskort</i>	<i>127</i>
25.6.3	<i>Rettleiar for valobservatørar</i>	<i>127</i>

25.7	Forplikingane til valobservatorane.....	127
25.8	Forplikingane til lokale myndigheiter.....	129
26	LOKALE FOLKERØYSTINGAR	129
27	ULIKE FØRESEGNER	130
27.1	Generelt	130
27.2	Forsøk.....	130
27.2.1	<i>Avgrensingar.....</i>	131
27.2.2	<i>Søknader</i>	131
27.3	Setje fristar.....	131
27.3.1	<i>Fristbrot.....</i>	132
27.4	Utgiftene ved stortingsval	132
28	ANNA LOVGIVING SOM GJELD FOR VAL	132
28.1	Forvaltningslova og offentlighetslova	132
28.1.1	<i>Innleiing.....</i>	132
28.1.2	<i>Offentlegheit</i>	134
28.1.3	<i>Innsyn i søknad om fritak frå å stå på valliste</i>	134
28.1.4	<i>Offentlegheit i samband med oppteljing av røyster</i>	134
28.1.5	<i>Innsyn i røystesetlane.....</i>	135
28.1.6	<i>Inhabilitet.....</i>	135
28.2	Straffeloven.....	135
28.2.1	<i>Kjøp og sal av røyster og utilbørleg røstepåverknad</i>	135
28.2.2	<i>Ikkje rettkomen valdeltaking</i>	136
28.2.3	<i>Etterfølgjande påverknad av valresultatet</i>	136
28.3	Alkohollova.....	136
28.4	Flagging på valdagane	137
29	KYRKJEVAL	137
29.1	Regelverket for kyrkjevalet. Ansvar for gjennomføring av kyrkjevalet.....	137
29.2	Tid og stad for røysting ved kyrkjevalet	137
29.3	Samarbeid mellom valmyndigheitene og sokneråda i kommunane	138

1 INNLEIING

Gjennomføring av val til Stortinget, fylkesting og kommunestyre skjer i samsvar med lov 28. juni 2002 nr. 57 (vallova) med seinare endringar og valforskrifta av 2. januar 2003 med seinare endringar.

Denne handboka gir ei oversikt over regelverket som gjeld ved gjennomføring av val. Utgreiinga om føresegnene i vallova og valforskrifta er basert på forarbeida til vallova og på tolkingar som departementet har gjort i samband med brev og førespurnader på telefon frå kommunane, fylkeskommunane og statsforvaltarembeta. Vallova og valforskrifta må lesast parallelt med handboka.

Det er viktig at valstyra sørgjer for å gi valfunksjonærar og særleg røystemottakarar nødvendig opplæring. Dette er avgjerande for at valet skal kunne gjennomførast korrekt. Mange av feila som skjer, kunne ha vore unngått med ei grundigare opplæring.

Handboka ligg på Internett: www.valg.no og www.regjeringen.no Ho blir oppdatert fortløpande ved behov.

Valdirektoratet blei formelt oppretta 1. januar 2016. Direktoratet har ansvar for mellom anna å støtte kommunane og fylkeskommunane i den praktiske gjennomføringa av val.

Departementet har utvikla eit elektronisk valadministrasjonssystem til bruk ved val. Dette datasystemet, som blir kalla EVA, består av to ulike delsystem: eit administrasjonssystem (EVA Admin) og eit system for maskinell oppteljing (EVA Skanning). Administrasjonssystemet blir nytta av alle kommunar og fylkeskommunar. Det er opp til kommunane og fylkeskommunane sjølve om dei ønskjer å nytte EVA Skanning. EVA blir drifta og forvalta av valdirektoratet. Valdirektoratet forvaltar i tillegg nettstaden valgresultat.no og utarbeider valprognosar.

I valmedarbeidarportalen til Valdirektoratet ligg ei eiga brukarretteiing for systemet: <https://valgmedarbeidarportalen.valg.no>.

2 TIDSPUNKT FOR VAL – VALDAGEN

Vallova § 9-1 slår fast at stortingsval skal haldast i alle kommunar på ein og same dag i september månad i det siste året av kvar stortingsperiode. Fylkestings- og kommunestyreval blir halde i alle kommunar på ein og same dag i september månad kvart fjerde år. Vala blir haldne i det andre året av kvar stortingsperiode. I samsvar med § 9-2 legg Kongen valdagen til ein måndag.

Kommunestyret kan sjølv vedta at det på éin eller fleire stader i kommunen skal haldast val også søndagen før den offisielle valdagen, jf. vallova § 9-2 andre ledd.

3 VALORGANA OG DELEGERING

3.1 Valorgan

Føresegnene i vallova om valstyre, røystestyre og fylkesvalstyre går fram av kapittel 4 i lova (§§ 4-1 til 4-3). Riksvalstyret, som berre blir oppnemnt i samband med stortingsval, er regulert i § 4-4.

3.1.1 Valstyret

I samsvar med § 4-1 skal det i kva kommune vere eit valstyre som kommunestyret sjølv vel. Kommunane kan ikkje leggje til grunn at tidlegare ordning med formannskapet som valstyre skal vidareførast. I formuleringa «*kommunestyret sjølv*» ligg det at myndet til å velje valstyre ikkje kan delegerast.

Valstyret er eit kommunalt folkevalt organ heimla i særlov, jf. kommunelova § 7-2 bokstav i. Dette inneber at reglane som kommunelova har for slike organ, vil gjelde. Reglane om valbarheit følgjer av kommunelova §§ 7-2 og 7-3. Det er viktig å sjå til at krava til kjønnsmessig representasjon i kommunelova §§ 7-5, 7-6 og 7-7 blir oppfylte. Kommunestyret kan til dømes ikkje velje medlemne av formannskapet som valstyre dersom dette medfører at krava i kommunelova om kjønnsmessig samansetnad ikkje blir oppfylte.

Valstyret har ansvaret for å førebu og gjennomføre valet på kommunalt nivå.

3.1.2 Røystestyret

Dersom røysting blir gjennomført fleire stader i kommunen på valdagen, skal eit røystestyre med minst tre medlemar administrere røystinga på kvar stad. Dette gjeld også for eventuelle ekstra vallokale som blir oppretta i samsvar med vallova § 9-3 andre ledd. Eit røystestyre er eit kommunalt organ heimla i særlov, jf. kommunelova § 7-2 bokstav i. Det inneber at reglane som kommunelova har for slike organ, vil gjelde. Kommunelova definerer medlemne i røystestyra som folkevalde, og dermed underlagde reglane i kommunelova når det gjeld rettar og plikter for folkevalde.

Røystestyret må ha minst tre medlemar, jf. vallova § 4-2.

Utover dette kan kommunestyret slå fast kor mange medlemar røystestyra skal ha. Røystestyra kan bestå av kommunalt tilsette og/eller politikarar. Dersom det blir valt politikarar, bør ein sørge for ein samansetnad med representantar frå fleire parti. Ein kan også velje personar som ikkje er politikarar, så sant dei er oppførte i folkeregisteret som busette i kommunen, jf. kommunelova § 7-2 andre ledd bokstav b.

Kommunestyret vel medlemar til røystestyra og leiarar/nestleiarar. Val av

røystestyrrar kan delegerast til valstyret, jf. vallova § 4-2.

Det er ikkje krav om at røystestyrrer skal veljast blant personane som bur i den aktuelle røystekrinsen. På den andre sida er det fullt lov å følgje eit slikt prinsipp ved val av røystestyre.

Vallova § 9-3 (4) slår fast enkelte avgrensingar med omsyn til kva oppgåver listekandidatar kan ha ved gjennomføringa av val. Listekandidatar kan ikkje veljast til røystestyra, og dei kan heller ikkje tenestegjere som røystemottakarar eller valfunksjonærar. Dette blir grunnlagt med at det er prinsipielt uheldig at kandidatar som sjølv stiller til val, har direkte kontakt med veljarane i røstesituasjonen. Denne avgrensinga gjeld berre dei som er listekandidatar ved det aktuelle valet. Dei som var listekandidatar ved kommunestyrevalet og fylkestingsvalet, vil såleis kunne tenestegjere ved stortingsvalet dersom dei ikkje er listekandidatar også ved dette valet.

3.1.3 Fylkesvalstyret

I samsvar med vallova § 4-3 skal kvar fylkeskommune ha eit fylkesvalstyre fylkestinget sjølv vel.

Elles gjeld tilsvarende reglar for fylkesvalstyret som for valstyret.

3.2 Valfunksjonær

Det følgjer av lova at røystestyret har i oppgåve å administrere valgjenomføringa på røystestaden. I dette ligg at røystestyret har ansvar for at valet blir avvikla i samsvar med reglane i vallova og valforskrifta. Røystestyret kan sjølv utføre alle oppgåvene som valgjenomføringa medfører, men er ikkje pålagt dette ut frå lova. Det er heller ikkje eit krav i lova at alle som utfører oppgåver i vallokala, skal vere medlemmar av røystestyret.

Kommunen kan til dømes engasjere kommunalt tilsette, studentar, skuleelevar og pensjonistar som valmedarbeidarar. Desse kan få i oppgåve å til dømes gi praktisk rettleiing til veljarane. Dei kan krysse av i manntalet, stemple røstesetlar og sjå til at veljarane legg røstesetlane i valurna. Dei vil også kunne telje opp røstesetlane dersom den førebelse oppteljinga skal skje på røystestaden. Derimot vil det vere røystestyret som har ansvaret for å føre møtebok, der det blir protokollert kva som skjer på røystestaden.

Enkelte stader i lova er omgrepet røystemottakar nytta om alle som tek imot røyster under røystinga. Ved førehandsrøystinga blir det oppnemnt røystemottakarar. Kommunane avgjer sjølve kven som utnemnast.

Valfunksjonær blir nytta som samlenemning om alle personar som har oppgåver i vallokala eller knytt til gjennomføringa av valet. Dette omfattar både medlemmar i røystestyret, røystemottakarar og andre som hjelper til.

Vallova § 9-3 fjerde ledd slår fast at listekandidatar ved kommunestyreval ikkje kan utnemnast som valfunksjonærar i vallokala i vedkomande kommune, og at listekandidatar ved stortingsval og fylkestingsval ikkje kan utnemnast til valfunksjonærar i vallokala i ein av kommunane i vedkomande valdistrikt. Valforskrifta § 25a slår fast at listekandidatar ved stortingsval eller fylkestingsval ikkje kan utnemnast som valfunksjonærar i vallokala ved førehandsrøysting i kommunane i vedkomande valdistrikt. Ut frå kommunelova § 7-3 (6) kan heller ikkje kandidatar ved kommunestyreval veljast til røystestyrar i kommunen. Ein kandidat ved stortingsvalet eller fylkestingsvalet kan ikkje veljast til røystestyrar i kommunane i valdistriktet.

3.3 Saksbehandlingsreglar for valstyret/fylkesvalstyret

Reglane i kommunelova om saksbehandling i folkevalde organ gjeld tilsvarande for valstyret/fylkesvalstyret. Dette inneber m.a. at avgjerder skal takast på møte, og at reglane om opne/lukka dører og vedtaksførleik må følgjast, jf. kommunelova kapittel 11.

Den enkelte kommune og fylkeskommune bestemmer sjølv korleis dei vil organisere administrative valoppgåver.

3.4 Delegering av valstyremynde

Føresegnene i kommunelova om delegering av mynde til administrasjonen vil her gjelde.

Valstyret kan delegere vedtaksmynde til kommunedirektøren (jf. kommunelova § 13-1 sjette ledd), men der er enkelte avgrensingar med omsyn til omfang og sakstype. Det er høve til delegering i «*saker som ikkje har prinsipiell betyding*». Dette er ein skranke både for kva valstyret kan delegere og for korleis delegeringsfullmakta kan nyttast. Det er ikkje mogleg å delegere generell avgjerdsmynde i saker som må reknast å ha prinsipiell betyding.

Delegeringsvedtaket må lesast med den avgrensing at den som har fått delegert mynde, pliktar å gå tilbake til valstyret dersom ei enkeltsak innanfor ei generell fullmakt må reknast å ha prinsipiell betyding. Kva som er av prinsipiell betyding, må avgjerast ut frå kva type vedtak det dreier seg om, og kva konsekvensar det kan få. Føresegna gir såleis valstyret breitt rom for å vurdere kva som er forsvarleg og føremålstenleg i det enkelte tilfelle.

Det er ikkje mogleg å gi eit nøyaktig svar på kva som blir rekna for å vere av prinsipiell betyding, slik at myndet ikkje kan delegerast. Prøving og godkjenning av kurante førehandsrøystingar er ikkje av prinsipiell betyding, og kan delegerast. Mynde som typisk vil vere av prinsipiell betyding, og som dermed ikkje kan delegerast, er til dømes avgjerder om listeforslag eller vraking av røyster.

Denne opprekninga av døme på kva som er av prinsipiell og ikkje-prinsipiell art, er ikkje meint å vere uttømmande.

Ettersom lovgivinga opnar for å delegere vedtaksmynde til kommunedirektøren i saker som ikkje har prinsipiell betydning, er det ikkje tvil om at også praktiske oppgåver kan overlatast til administrasjonen. Dette vil typisk vere gjeremål som det å setje opp manntal og leggje det ut til alminneleg ettersyn, kunngjeringar, lage lister over klager, underrette veljarar og kandidatar og trykkje opp røystesetlar.

4 RØYSTERETT, MANNTAL OG VALKORT

4.1 Kven har røysterett?

Ved stortingsval har følgjande personar røysterett, jf. vallova § 2-1:

Norske statsborgarar som

- vil ha fylt 18 år innan utgangen av valåret og som
- ikkje har mista røysteretten etter Grunnlova § 53 og som
- er, eller har vore, oppførte i folkeregisteret som busette i Noreg. Tilsette i diplomatiet eller konsulatvesenet, og husstandane til desse, har røysterett sjølv om dei ikkje oppfyller busetjingskriteriet

Ved kommunestyre- og fylkestingsval har følgjande personar røysterett, jf. vallova § 2-2:

- Alle som har røysterett til stortingsval
- Statsborgarar i andre nordiske land (det vil seie Danmark, Island, Finland eller Sverige) som har fylt 18 år innan utgangen av valåret, og som har vore registrerte som busette i Noreg seinast 30. juni i valåret
- Andre utanlandske statsborgarar som har fylt 18 år innan utgangen av valåret, og som har vore registrerte som busett i Noreg samanhengande dei tre siste åra før valdagen

Når det gjeld butid for utanlandske statsborgarar, er det eit krav at denne er registrert samanhengande dei tre siste åra.

4.2 Ansvar for føring av manntal

Departementet har ansvaret for å rette opp i manntalet og omarbeide oppdateringane som blir overførte frå folkeregistermyndigheita). Dette ansvaret er delegert til valdirektoratet. Føringa av manntal blir gjort gjennom valadministrasjonssystemet EVA, som alle kommunar og fylkeskommunar har tilgang til.

Valstyra skal sørge for at alle som har røysterett og har vore busette utanfor landet i meir enn 10 år, blir førte inn i manntalet i den kommunen dei sist var registrerte som

busette. Disse veljarane må søkje valstyret om innføring. Det er mogleg å levere søknad og røyst samstundes.

4.3 IKT og manntalet

Kommunane kan sjølve vedta å ta i bruk ei ordning med elektronisk avkryssing i manntalet på valtinget, jf. vallova § 9-5 a. Røystestyret skal då krysse av i det elektroniske manntalet både for veljarar som er førte i manntalet i vedkomande krins, og for veljarar som er førte i manntalet i andre krinsar i kommunen. Røystestyra i kommunar som nyttar elektronisk avkryssing, tek altså ikkje imot såkalla «framande røyser» i særskilt omslag, og avkryssinga blir gjort direkte i vallokalet også for desse veljarane.

4.3.1 Uttrekk frå folkeregisteret per 2. januar - førebels manntal

Folkeregistermyndigheita skal stille eit uttrekk av folkeregisteret per 2. januar i valåret til disposisjon for kommunar og fylkeskommunar.

Bakgrunnen for dette er at kommunane og fylkeskommunane har behov for tilgang til opplysningar i manntalt før skjeringsdatoen 30. juni for kontrollere valbarheita til dei foreslåtte kandidatane og underskriftene på vallistene før desse skal godkjennast seinast 1. juni (jf. punkt 7.11). Kommunane har også behov for å vurdere inndelinga av røystekrinsar.

Det førebelse manntalet skal leverast direkte frå folkeregistermyndigheita til EVA.

Uttrekket blir basert på røysterettsvilkåra per 2. januar i valåret, og er ikkje eit reelt manntal slik lova definerer det. Det vil naturleg nok også innehalde feilinformasjon med omsyn til røysterett, då det er opplysningane per 30. juni som skal leggjast til grunn for manntalet og valbarheita.

4.4 Grunnlaget for manntalet. Ansvar for folkeregistermyndigheitene

Det er folkeregisteret som dannar grunnlaget for manntalet, jf. vallova § 2-5. Folkeregistreringa skjer i samsvar med lov 9. desember 2016 nr. 88 om folkeregistrering (folkeregisterlova) og forskrift til folkeregisterlova (folkeregisterforskrifta) vedteke 14. juli 2017 av Skattedirektoratet. Forskrifta har detaljerte reglar for kor ein person skal reknast som busett. Valmyndigheitene kan ikkje ta avgjerder om manntalsføringa som er i strid med folkeregistreringa.

Etter vallova § 2-5 har folkeregistermyndigheita ansvar for å stille til disposisjon for valmyndigheitene opplysningar om kven som skal førast inn i manntala til kommunane. Opplysningane skal overførast til EVA.

4.5 Kven skal førast i manntalet i kommunen?

4.5.1 Personar som er registrerte som busette i kommunen

Folkeregisteret per 30. juni i valåret blir lagt til grunn for manntalet. Alle med røysterett skal førast i manntalet i den kommunen der dei var registrerte som busette

på dette tidspunktet. Det er altså utan betydning om veljaren flyttar etter 30. juni og dermed vil vere registrert som busett i ein annan kommune på valdagen, jf. vallova § 2-4 første ledd.

Det avgjerande er datoen når folkeregisteret får meldinga om flytting, ikkje den faktiske flyttedatoen. Dersom ein person flyttar frå Lillevik til Storevik kommune 20. juni og melder frå om flyttinga først 1. juli, skal vedkomande først i manntalet i Lillevik kommune. At det avgjerande er datoen når folkeregisteret får meldinga, inneber også at det er utan betydning for veljarane om folkeregisteret ikkje er heilt oppdatert med omsyn til flyttemeldingar som blir mottekne innan 30. juni. I slike tilfelle sender folkeregisteret etterfølgjande melding til departementet, som må sørgje for å oppdatere manntalet.

4.5.2 Personar som er busette på Svalbard og Jan Mayen

Personar med røysterett som er busette på Svalbard eller Jan Mayen, skal først i manntalet i den kommunen på fastlandet der dei sist var oppførte i folkeregisteret som busette, jf. vallova § 2-4 andre ledd.

4.5.3 Personar som er busette i utlandet. Søknad om innføring i manntalet

For norske statsborgarar føreset ikkje røysteretten at ein er busett i Noreg på valdagen. Etter folkeregisterlova § 4-3 vil ein person som flytter til eit land utanfor Norden for å busette seg der, bli registrert som utflytta. Alle norske statsborgarar med røysterett blir automatisk førte inn i manntalet i den kommunen der dei var registrerte som busette på utflyttingstidspunktet i den første 10-årsperioden etter utflyttinga.

Når utanlandsopphaldet har vart i meir enn 10 år, stansar den automatiske innføringa i manntalet. Ved ønskje om å røyste ved valet må personen då sende søknad om å bli innført i manntalet. Søknaden sendast til kommunen der vedkomande sist var registrert som busett.

Søknaden om å bli innført i manntalet skal innehalde ei erklæring om at veljaren framleis er norsk statsborgar. Attestasjon av statsborgarskapet er ikkje påkravd. Det er nok med erklæringa frå søkjaren. I dei fleste tilfelle vil søknad om innføring i manntalet skje ved at veljaren fyller ut og skriv under på omslagskonvolutten som blir nytta ved røystring utanlands. Søknaden kan likevel sendast i eit eige brev, jf. vallova § 2-4 tredje ledd. Feilsende søknader må vidaresendast til rett kommune.

Personar med røysterett som har røysta og søkjer om innføring i manntalet fordi dei har budd i utlandet i meir enn 10 år, skal først inn i manntalet. Slik røystring med søknad må vere valstyret i hende innan klokka 17.00 dagen etter valdagen. Dette er beskrive nærmare under punktet om oppdateringa som valstyret gjer av manntalet.

4.5.4 Tilsette i diplomatiet eller konsulatvesenet og husstandane til desse

Tilsette i diplomatiet eller konsulatvesenet og husstandane til desse har røysterett uavhengig av om dei nokon gong har vore registrerte som busette i

Noreg, jf. vallova § 2- 1 andre ledd.

Dersom dei på eit eller anna tidspunkt har vore registrerte som busett i Noreg, skal dei først inn i manntalet i den kommunen der dei sist var registrerte som oppførte i manntalet. Innføringa i manntalet skjer automatisk, uavhengig av lengda på utanlandsopphaldet. Dersom dei aldri har vore oppførte i folkeregisteret som busette i Noreg, skal dei først inn i manntalet i Oslo, jf. vallova § 2-4 fjerde ledd.

4.6 Utlegging av manntalet til offentleg ettersyn

Vallova legg til grunn at folkeregistermyndigheitene så snart som mogleg etter skjeringsdatoen 30. juni overfører manntalsopplysningane (rådata) til EVA.

Kommunane får tilgang til manntalet i EVA, og kan skrive ut manntalet frå systemet. Valstyret skal leggje ut manntalet til offentleg ettersyn så snart det lèt seg gjere, jf. vallova § 2-6 første ledd. Det er ikkje sett nokon bestemt dato for utlegginga, men det er føresett at det skal skje snarast råd.

Valstyret skal kunngjere tid og stad for utlegginga og opplyse om tilgangen til og framgangsmåten for å krevje å få retta opp i feil, jf. vallova § 2-6 (2).

Hensikta med utlegginga er at veljarane skal kunne kontrollere at manntalet stemmer.

4.7 Kopiar av manntalet til dei som stiller liste ved valet

Valforskrifta § 3 slår fast at alle som stiller liste ved valet, har rett til eitt gratis eksemplar av manntalet. Føresetnaden er at dei bestiller dette innan fristen valstyret har sett. Lova opererer ikkje lenger med ein bestemt frist. Fristen skal gjere det mogleg for valstyret å sende ei samla bestilling. Forslagsstillarane må gjerast merksame på fristen valstyret som har bestemt. Dette kan til dømes skje ved kunngjering eller ved at forslagsstillarane i valdistriktet blir kontakta direkte.

§ 3 i forskrifta slår fast at krav om å få eit eksemplar av manntalet må setjast fram for valstyret i vedkomande kommune. Forslagsstillarar til fylkestingsval og stortingsval må såleis setje fram krav overfor valstyra i dei ulike kommunane i valdistriktet.

Forslagsstillarane har ikkje krav på å få meir enn eitt eksemplar av manntalet. På den andre sida er det ingenting i vegen for at dei kan få fleire eksemplar dersom dei sjølve dekkjer kostnadene det medfører. Etter forskrifta kan forslagsstillarane også be om oppgåver over bestemte veljargrupper (typisk førstegongsveljarar) dersom dei betaler for det av eiga lomme. Det gjeld eigne retningslinjer for kven som kan få desse opplysningane, og korleis dei skal utleverast.

Avskrifter av manntalet og eventuelt anna materiell som byggjer på manntalet, kan

berre nyttast til politiske formål. Det er ikkje lov å gi manntalet vidare til utanforståande med mindre formålet er politisk behandling. Med «gi vidare» meiner ein både sal og utlån. Som «utanforståande» definerer ein personar som ikkje er medlemmar av eller har anna tilknytning til partiet. Manntal skal ikkje nyttast til kommersielle formål. Føresegnene er ikkje til hinder for at partia kan la ikkje-medlemmar - til dømes ein datasentral - få tilgang til opplysningane i manntalet for å behandle desse i samband med det politiske formålet til partiet/gruppa. Manntalet kan også nyttast til politiske formål som ikkje har umiddelbar tilknytning til valarbeid.

Det er ikkje lov å kople manntalet til andre offentlege register.

Valstyret har ansvaret for at dei utleverte eksemplara av manntalet blir returnerte seinast innan to år, og må difor halde oversikt over dei.

Valstyret bør sørge for at dei som får avskrifter av manntalet, blir gjort kjende med regelverket.

4.8 Opplysningar som skal leggjast ut til ettersyn

Valforskrifta § 4 slår fast kva opplysningar som skal med i utleggingsmanntalet. Det skal berre innehalde namn, adresse, fødselsdato og ev. manntalsnummer og krunsopplysningar til dei som er førte i manntalet.

4.9 Grunnlag for oppdatering av manntalet fram mot valdagen

Etter vallova § 2-3 andre ledd skal manntalet oppdaterast på grunnlag av meldingar frå folkeregistermyndigheita fram til laurdag før valdagen. Dette sikrar eit likt manntal for heile landet når valtinget opnar. Manntalet blir i dei fleste tilfelle oppdatert automatisk etter filer som Valdirektoratet får frå folkeregistermyndigheita. Manntalet blir oppdatert på grunnlag av opplysningar frå folkeregistermyndigheita fram til og med laurdagen før valdagen.

Dei enkelte valstyra har likevel ansvar for å oppdatere manntalet med eventuelle manuelle endringar som ikkje kjem via oppdateringane frå folkeregistermyndigheita. Dette gjeld berre ved innføring av norske statsborgarar som har budd i utlandet i meir enn 10 år og søkjer og røyster innan fristen kl. 17.00 dagen etter valdagen, og ved oppretting av feil etter klage som ikkje er ein del av oppdateringane frå folkeregistermyndigheita.

Valforskrifta § 1 inneheld føresegnar om kva forhold som kan danne grunnlag for oppdatering, dvs. innføring i eller fjerning frå manntalet slik dette låg føre ved overføring frå folkeregistermyndigheita.

4.9.1 § 1 a) Krav om retting av feil, oppdaga feil eller klage

Det er ikkje ofte det kjem føre feil i manntalsutkasta, men det kan ikkje

utelukkast. Krav om retting etter forskrifta § 1 bokstav a gjeld ikkje ved flyttingar etter 30. juni. Det er ikkje høve til å oppdatere manntalet på grunnlag av at nokon flyttar etter 30. juni. Opplysningane i folkeregisteret definerer kor personar med røysterett var busette per 30. juni i valåret. Det er ikkje høve til å føre manntalet i strid med folkeregisteropplysningar på dette tidspunktet.

Dersom manntalet ikkje samsvarer med opplysningane i folkeregisteret, må valstyret rette dette så snart det oppdagar feilen, anten det skjer på bakgrunn av krav om retting eller at valstyret sjølv legg merke til feilen. Viss feilen lét seg rette via overføringar frå folkeregistermyndigheita til EVA, skal ikkje valstyret sjølv utføre rettinga i manntalet. Myndet som valstyret har til å rette opp feil etter valforskrifta § 1 bokstav a, er avgrensa til feil som ligg føre på skjeringsdatoen. Endringar i offisielle personalia som namn og fødselsnummer etter denne dato, kan ikkje rettast opp i manntalet av valstyret.

Viss manntalet legg til grunn feil opplysningar, er manntalsføringa ugyldig. Dersom valstyret ikkje oppfyller eit krav om retting i manntalet, vil det såleis liggje føre ein feil ved valavviklinga som det vil vere mogleg å klage på etter dei alminnelege klagereglane i vallova kapittel 13. I eit slikt tilfelle vil manntalet måtte oppdaterast dersom klaga blir teken til følgje.

Det kan også tenkjast at strid om manntalsinnføring skuldast usemje rundt kor vidt vedkomande veljar har røysterett eller ikkje. Striden står altså ikkje om kor vedkomande eventuelt skal manntalsførast, men om vilkåra for røysterett er oppfylte. Dersom valstyret kjem til at vedkomande ikkje har røysterett, kan veljaren klage på avgjerda etter klageføresegnene i kapittel 13. Viss klagaren får medhald, må valstyret oppdatere manntalet.

4.9.2 § 1 b) Flyttemelding som ikkje var blitt registrert då manntalet blei skrive ut
Det er ikkje alltid folkeregisteret er fullstendig oppdatert med registrering av flyttemeldingar som er mottekne innan skjeringsdatoen. Veljaren blir stroken frå manntalet i fråflyttingskommunen og ført inn i manntalet i tilflyttingskommunen. Dette skjer automatisk i EVA.

4.9.3 § 1c) Søknad om manntalsføring frå utanlandsbuande
Når valstyret får ein søknad om innføring, skal opplysningane i søknaden leggjast til grunn og søkjaren skal førast inn i manntalet dersom vedkomande sist var folkeregisterført i den aktuelle kommunen. Valstyret må først kontrollere opplysningane frå søkjaren om kor han/ho sist var folkeregisterført som busett. Feilsende søknader blir vidaresende til rett kommune.

4.9.4 § 1 d) Melding om at utanlandsbuande har flytta tilbake til Noreg
Dersom ein veljar flyttar tilbake til den tidlegare heimkommunen sin etter å ha budd utanlands i mindre enn ti år, medfører ikkje heimflyttinga tiltak verken frå EVA eller frå folkeregisteret. Vedkomande er automatisk innført i manntalet i rett kommune. Dette skjer i EVA.

I andre tilfelle må det gjerast endringar i manntalet.

Følgjande situasjonar kan tenkjast:

- 1) Ein veljar som har budd utanlands i mindre enn ti år, flyttar tilbake til ein annan kommune enn der vedkomande var busett på utflyttingstidspunktet. Folkeregistermyndigheita sender melding via overføringar til EVA, slik at veljaren blir ført inn i og ut av manntalet.
- 2) Ein veljar som har budd utanlands i meir enn ti år, flyttar tilbake til Noreg og busett seg i den kommunen han budde i før han flytta til utlandet. Folkeregistermyndigheita sender melding via overføringar til EVA. Veljaren blir ført inn i manntalet i kommunen.
- 3) Ein veljar som har budd utanlands i meir enn ti år, flyttar tilbake til Noreg og busett seg i ein annan kommune enn den han budde i før han flytta til utlandet. Folkeregisterstyresmakta sender melding via overføringar til EVA. Veljaren blir ført inn i manntalet i kommunen han no er busett i.

4.9.5 § 1 e) Erverv av norsk statsborgarskap

Dersom erverv av norsk statsborgarskap fører til at ein person får røysterett, sender folkeregistermyndigheita straks melding til EVA, og vedkomande blir ført inn i manntalet. Dette skjer automatisk i EVA

4.9.6 § 1 f) Melding om dødsfall

Dersom ein veljar som er innført i manntalet, døyr før valdagen, skal vedkomande strykast frå manntalet. Unntak gjeld i tilfelle der vedkomande allereie er kryssa av i manntalet for å ha gitt godkjend førehandsrøysting. Dette skjer automatisk i EVA.

4.9.7 § 1 g) Melding om at ein ikkje-norsk statsborgar med røysterett har flytta ut av landet

Dersom ein utanlandsk statsborgar med røysterett ved lokalval flyttar ut av landet, er vilkåra for røysterett ikkje lenger oppfylte. Vedkomande skal difor strykast frå manntalet. Folkeregistermyndigheita sender melding via overføringar til EVA.

4.10 Oppdatering av manntalet

4.10.1 Vilkår for oppdatering fram til valdagen

Valforskrifta § 2, jf. § 1, slår fast at oppdatering etter 30. juni berre er mogleg under bestemte omstende.

At krinsmanntalene allereie er skrive ut, treng ikkje å vere eit hinder for innføring. Det er ikkje noko i vegen for at vedkomande veljar kan førast inn på ei særskild side i manntalet, som blir oppbevart hos valstyret, og at veljaren gir ei «framandrøyst». Røysta blir i så fall prøvd av valstyret etter at røystinga er avslutta.

4.10.2 Ingen får dobbeltførast eller falle ut heilt

Det er eit overordna omsyn at manntalet i ein kommune ikkje får oppdaterast dersom det

medfører at veljaren blir ført inn i to ulike manntal eller ikkje blir manntalsført i det heile. I EVA er det ikkje mogleg å manntalsføre same person i fleire kommunar.

4.10.3 Veljaren har førehandsrøysta

Overføring av veljarar mellom manntalet i to ulike kommunar er heller ikkje mogleg dersom

ein veljar har førehandsrøysta i den kommunen der vedkomande først blei manntalsført. EVA handterer dette. Dersom det kjem melding frå folkeregistermyndigheita og veljaren har gitt ei godkjend førehandsrøyst, blir denne oppdateringa ignorert.

Eventuelle førehandsrøyster som kjem inn til valstyret etter at ein veljar har blitt overført til eit anna manntal, må vidaresendast til den nye kommunen. Sistnemnde vil behandle førehandsrøysta på vanleg måte.

4.10.4 Underretning til veljarane som oppdateringane får konsekvensar for

Vallova § 2-8 pålegg valstyret å snarast mogleg sende melding til veljarar som blir påverka av endringar i manntalet som skuldast søknad om innføring, krav om retting eller at valstyret har oppdaga feil. Bakgrunnen er at veljarane skal vite kor dei har røysterett. Dersom oppdateringa skjer på bakgrunn av forhold som ikkje gir veljaren grunn til å tru noko anna enn det som faktisk er tilfelle, er det ikkje nødvendig å varsle veljaren. Det vil til dømes vere tilfelle der folkeregisteret sender melding om flyttemelding som blei motteken innan fristen, men som ikkje var blitt registrert før manntalet blei sett opp (automatiske oppdateringar i EVA).

4.11 Produksjon, utforming, utsending og bruk av valkort

4.11.1 Lovgrunnlaget

Etter vallova § 2-3 tredje ledd er det departementet som skal sørge for at det blir sendt ut valkort til alle med røysterett, bortsett frå på Svalbard og Jan Mayen. Departementet har delegert dette myndet til valdirektoratet.¹

I lova § 2-9 blir det opna for at departementet kan gi forskrift om produksjon, utforming, utsending og bruk av valkort, derimellom pliktene som valstyret har i samband med produksjonen og utsendinga. Nærmare reglar om valkorta er beskrivne i valforskrifta kapittel 5. Her står det mellom anna at valstyret pliktar å gi departementet opplysningar om namnet på, adressa til og opningstidene i vallokala på valdagen/valdagane, pluss opplysningar om manntalet i kommunen (t.d. rode-inndeling). Valstyret pliktar å opplyse om dette på den måten og innan den frist som departementet har bestemt. I praksis registrerer kommunane desse opplysningane i EVA.

4.11.2 Kvem skal ha valkort?

¹ <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-01-23-79>

Lova slår fast at det skal sendast ut valkort til alle med røysterett som er innførte i manntalet i kommunen, og som er registrerte med bustadsadresse innanriks. Unntak er gjort for dei som er busette på Svalbard og Jan Mayen.

4.11.3 Grunnlaget for produksjon av valkort

Valforskrifta § 22 andre ledd slår fast at manntalet per 8. juli skal leggjast til grunn for produksjonen av valkorta. Alle oppdateringar som kan gjerast i manntalet t.o.m. denne datoen, skal innarbeidast i manntalet før det blir «frose» for produksjon av valkort.

4.11.4 Utsending av valkort

Ved ei forskriftsendring i 2020 blei det slått fast i valforskrifta § 22a at valkort skal sendast ut digitalt til dei med røysterett som står i vallova § 2-3 tredje ledd.

Veljarar som har reservert seg i kontakt- og reservasjonsregisteret, skal (som tidlegare) få valkortet tilsendt som brevpost. Det same gjeld veljarar som ikkje har oppdatert eller stadfesta opplysningane i registeret dei siste 18 månadene.

4.11.5 Tidspunktet for produksjon og utsending av valkort

Valkorta skal vere veljarane i hende innan ordinær førehandsrøysting startar, jf. valforskrifta § 22 tredje ledd.

4.11.6 Kva opplysningar skal elektroniske valkort innehalde?

Ifølgje valforskrifta § 22b skal det elektroniske valkortet skal innehalde følgjande opplysningar:

- a) kva val og år det gjeld
- b) namnet på, adressa og fødselsåret til veljaren
- c) namnet på kommunen der veljaren er manntalsført
- d) krins, rode, side, linje, manntalsnummer og kommunenummer
- e) adressa og opningstida til vallokalet på valdagen/valdagane

Felta på valkortet som oppgir rode, side og linje, er berre aktuelle for veljarar i kommunar som nyttar avkryssingsmanntal på papir og roder for inndeling av manntalslister.

På valkortet skal det i tillegg opplysast om at veljarar som er ukjende for røystemottakaren, må vise legitimasjon for å få røyste. Valkortet inneheld også eit felt på 150 teikn der valstyret kan leggje inn annan informasjon til veljaren.

4.11.7 Hvilke opplysninger skal valkort på papir inneholde?

Valforskrifta § 23 første ledd slår fast at valkort som blir sendt ut som brevpost, skal inneholde følgjande opplysningar:

- a) kva val og år det gjeld
- b) namnet på, adressa og fødselsåret til veljaren
- c) namn og adresse til valstyret i den kommunen veljaren er manntalsført
- d) krins, rode, side, linje, manntalsnummer og kommunenummer
- e) adressa og opningstida til vallokalet på valdagen/valdagane
- f) Felt der røystemottakar legg inn tid og stad for røystinga og signerer for at røysta er motteken

Felta på valkortet som oppgir rode, side og linje, blir berre fylte ut for veljarar i kommunar som nyttar avkryssingsmanntal på papir og roder for inndeling av manntalslister.

På valkortet skal det opplysast om at veljarar som er ukjende for røystemottakaren, må vise legitimasjon for å få røyste.

På baksida av valkortet blir det lagt inn generell informasjon om valet. Valkortet inneheld i tillegg eit felt på 150 teikn der valstyret kan leggje inn annan informasjon til veljaren

Det er ikkje nødvendig å ha med valkort for å røyste. Veljarar skal ikkje avvisast sjølv om dei ikkje har med seg valkortet.

5 REGISTRERING AV PARTI I PARTIREGISTERET

Reglane om registrering av politiske partia har blitt flytta frå vallova til partilova (lov av 17. juni 2005) kapittel 2.

Det er oppretta eit partiregister ved Registereininga i Brønnøysund. Alle parti som vil ha einerett til partinamn eller ønskjer å stille liste etter «forenkla reglar», jf. vallova § 6-3 første ledd, må få namnet sitt registrert.

5.1 Krav til søknaden

Før partiet kan registrerast i Partiregisteret, må det vere registrert i Einingsregisteret, jf. partilova § 2 andre ledd. Vidare skal følgjande leggjast ved søknaden, jf. partilova § 3 andre ledd:

- stiftingsdokumentet til partiet
- informasjon om kven som utgjer det utøvande organet til partiet med rett til å representere partiet sentralt i saker etter vallova
- vedtekt som slår fast kven som vel det utøvande organet til partiet
- erklæring frå minst 5000 personar med røysterett ved stortingsval (krava til erklæringane er nærmare angitt i bokstav d)

Det er eit vilkår for registrering at namnet ikkje skal kunne forvekslast med namnet på andre registrerte parti i Partiregisteret eller med andre samepolitiske

einingar som er registrerte hos Sametinget. Registreringsinstansen kan også nekte å registrere eit partinamn dersom særlege grunnar ligg føre.

Søknaden må ha blitt journalført hos registreringsinstansen innan 2. januar i valåret for at registreringa skal kunne få verknad for valet.

5.2 Endring av partinamn

Berre parti som kan vise til ein viss oppslutnad ved førre stortingsval, nærmare bestemt 500 røyster i eitt valdistrikt eller 5000 røyster i heile landet, kan søkje om å få registrere seg under eit nytt namn utan å måtte leggje fram 5000 nye underskrifter, jf. partilova § 4 første ledd. Den same regelen gjeld ved samanslåing av parti under eit nytt namn:

Dersom ikkje minst eitt av partia tilfredsstillar vilkåret om oppslutnad ved val, må det samlast inn 5000 nye underskrifter, jf. partilova § 4 andre ledd.

5.3 Avregistrering

Når eit registrert politisk parti ikkje har stilt liste i eit valdistrikt ved to stortingsval på rad, sluttar registreringa å gjelde og partinamnet blir fritt, jf. partilova § 5 første ledd. Namnet skal då strykast frå Partiregisteret. Det same gjeld fire år etter at partiet har blitt løyst opp eller skifta namn.

5.4 Oppdatering av opplysningar i registeret

Dei registrerte partia skal halde Registereininga à jour med omsyn til kven som til ei kvar tid er det utøvande organet til partiet, jf. partilova § 6 første ledd. Dette er organet som har rett til å opptre på vegner av partiet sentralt i saker etter vallova. For å unngå at noko er uklart i samband med innlevering av listeforslag, søknad om namneendring osv., må det gå tydeleg fram kven som har rett til å opptre på vegner av partiet i saker etter vallova.

5.5 Partilovnemnda

Det er oppretta ei særskilt nemnd - Partilovnemnda - som skal behandle klager på vedtak som er gjort i registreringssaker, jf. partilova § 8 første ledd. Partilovnemnda skal behandle klager på registrering av partinamn. I tillegg skal ho behandle klager på vedtak som registreringsinstansen har fatta om kven som har rett til å representere eit politisk parti. Vedtaket til Partilovnemnda blir lagt til grunn ved eit føreståande val, med mindre saka er brakt inn for retten og ei rettskraftig orskurd ligg føre innan fristen for innlevering av listeforslag går ut 31. mars.

Det er med andre ord opplysningane som er registrerte i Partiregisteret per 31. mars i valåret, som blir lagde til grunn ved valet. Utfyllande føresegner om registreringsordninga og verksemda til registreringsinstansen og Partilovnemnda er gitt i forskrift (partilovforskrifta) med heimel i partilova §§ 9 og 27.

Spørsmål om Partiregisteret kan rettast til Registereininga i Brønnøysund.

6 VALBARHEIT

Dette kapitlet omhandlar reglane som vallova har for valbarheit, ekskludering frå

val, tidspunkt for valbarheit og fritaksgrunnar. Reglane om stortingsval er behandla under punkt 6.1, og reglane om fylkestingsval og kommunestyreval under punkt 6.2.

6.1 Stortingsval

6.1.1. Valbarheit til Stortinget

Vallova § 3-1 inneheld reglar for kven som er valbare og pliktar å ta imot val til Stortinget. Valbar til Stortinget og pliktig til å ta imot val er alle som har røysterrett ved valet, det vil seie alle som oppfyller røysterettsvilkåra i § 2-1, og som ikkje er ekskluderte (sjå punkt 6.1.2 og 6.1.3) eller fritekne frå val (se punkt 6.1.4).

6.1.2 Ekskludering frå val til Stortinget

Reglane for ekskludering går fram av vallova § 3-1 (2). Følgjande kan ikkje veljast til Stortinget:

- a) Tilsette i departementa. Statsrådar, statssekretærar og politiske rådgivarar er likevel valbare.
- b) Dommarar i Høgsterett.
- c) Tilsette i diplomatiet eller konsulatvesenet.

Regelen som ekskluderer tilsette i departementa frå val, gjeld alle typar stillingar.

6.1.3 Tidspunkt for valbarheit til Stortinget

I samsvar med vallova § 3-1 (3) er det tilsetjingsforholdet på valdagen som avgjer valbarheita. Ein person som ikkje er valbar, kan såleis nominerast, men det er eit vilkår at stillinga blir fråtredd før valdagen. Det er ikkje tilstrekkeleg med permisjon.

6.1.4 Fritaksgrunnar for val til Stortinget

Reglane om kva som skal til for at det kan krevjast fritak frå val til Stortinget, går fram av vallova § 3-2 (1). Følgjande personar har rett til fritak:

- a) Personar med røysterrett i eit anna valdistrikt enn der dei er sette opp som kandidat på listeforslag.
- b) Personar som har møtt som representant på alle Storting etter førre val.
- c) Personar som har sendt skriftleg erklæring om at dei ikkje ønsker å stå på den aktuelle vallista.

Dersom fritaksgrunnen blir ført fram innan den fristen fylkesvalstyret har sett, skal vedkomande strykast frå listeforslaget.

Sjølv om retten til å bli stroken frå listeforslaget fell bort når fristen er ute, har den som er vald til stortingsrepresentant, likevel rett til å føre fram fritaksgrunn etter valet. Dette er motsett av det som gjeld ved val til fylkesting og kommunestyre. Vallova § 3-2 (3) slår fast at fritaksgrunnen i så fall må førast fram overfor fylkesvalstyret innan tre dagar etter at vedkomande kandidat har

fått melding om valet..

6.2 Fylkestingsval og kommunestyreval

6.2.1 Valbarheit til fylkesting og kommunestyrer

Vallova § 3-3 inneheld føresegner om kven som er valbare og har plikt til å ta imot val til fylkesting og kommunestyre.

Valbar til kommunestyret og fylkestinget er alle som har røysterett ved valet, og som på valdagen er innført i folkeregisteret som busett i vedkomande kommune/fylkeskommune, jf. vallova § 3-3 (1) og (2). Dette inneber at kandidatane anten må vere norske statsborgarar eller utanlandske statsborgarar med tre års samanhengande registrert butid i Noreg før valdagen. For statsborgarar frå andre nordiske land er det tilstrekkeleg at dei har flytta til Noreg og er registrerte i Folkeregisteret innan 30. juni, som er skjeringsdatoen for manntalsregistreringa. Vidare må kandidatane fylle 18 år innan utløpet av valåret, og får ikkje ha mista røysteretten eller vere ekskluderte (sjå punkt 6.2.2 og 6.2.3) eller fritekne frå val (sjå punkt 6.2.4).

6.2.2 Ekskludering frå val til fylkesting og kommunestyre

Reglane for ekskludering går fram av vallova § 3-3 (3). Følgjande personar kan ikkje veljast til verken kommunestyret eller fylkestinget:

- a) Statsforvaltaren og assisterande statsforvaltar.
- b) Den som i vedkomande kommune eller fylkeskommune er
 - kommunedirektør eller vara for denne
 - kommunalsjef, etatssjef eller leiar på tilsvarende nivå
 - sekretær for kommunestyret eller fylkestinget
 - ansvarleg for rekneskapsfunksjonen
 - ansvarleg for revisjon for kommunen eller fylkeskommunen

Når det gjeld avgrensingane for *«leiar på tilsvarende nivå»*, står det følgjande i forarbeida til kommunelova (Prop. 46 L (2017-2018) s. 103):

«At begrensningen gjelder for ledere på tilsvarende nivå, innebærer at det må gjøres en konkret vurdering i den enkelte kommune ut fra hvordan administrasjonen er organisert. Ledere av enkeltstående virksomheter vil som hovedregel være valgbare, hvilket er en videreføring av gjeldende rett. Dette vil typisk dreie seg om rektorer ved skoler og ledere for sykehjem og barnehager. Det vil også kunne oppstå rollekonflikter for slike ledere, men departementet er enig i utvalgets vurdering om at virksomhetsledere ikke er en så sentral del av ledelsen i kommunen at det tilsier at de ikke bør være valgbare. Dersom det skulle oppstå rollekonflikter knyttet til disse ledernes

deltakelse i folkevalgte organer, bør det være tilstrekkelig å falle tilbake på habilitetsreglene i forvaltningsloven og kommuneloven. I kommuner der for eksempel en rektor i praksis også er kommunalsjef, etatssjef eller leder på tilsvarende nivå, vil rektoren likevel ikke være valgbar. Departementet foreslår å videreføre at en folkevalgt ikke taper sin valgbarhet dersom vedkommende konstitueres i en stillingskategori som ville gjort at vedkommende normalt ville tapt valgbarheten. Det er en forutsetning for å beholde valgbarheten at konstitueringen er av midlertidig og kortvarig karakter. En konstituering på et halvt år vil være å regne som midlertidig.»

Bakgrunnen for at enkelte tenestemenn skal være ekskluderte frå val er tosidig:

1. Dersom sentrale tenestemenn er valbare, kan det føre til ei undergraving av det viktige prinsippet om at det skal vere eit skilje mellom folkevalde organ som avgjerdstakarar, og administrasjonen som premissleverandør.
2. Det er uheldig dersom sentrale tenestemenn i administrasjonen til kommunen/fylkeskommunen - i eigenskap av å vere folkevalde - skal kunne overprøve forslaga som kommunedirektøren legg fram for dei folkevalde.

Det følgjer av vallova § 3-3 (4) at i kommunar med parlamentarisk styreform, er tilsette i sekretariatet til rådet heller ikkje valbare dersom dei har fått delegert mynde frå rådet.

6.2.3 Tidspunkt for valbarheit til fylkesting og kommunestyre

Som nemnt under punktet om valbarheit, er det eit krav etter vallova § 3-3 (1) og (2) at ein kandidat til fylkestingsvalet/kommunestyrevalet må vere busett i fylket/kommunen på valdagen. Dersom ein kandidat ikkje er innført i Folkeregisteret som busett i vedkomande fylke/kommune når listeforslaget blir innlevert, må det etter vallova § 6-4 c leggjast ved ei erklæring frå kandidaten om at vedkomande kjem til å vere valbar på valdagen.

Det følgjer av § 3-3 (5) at det er tilsetjingsforholdet på det tidspunktet kommunestyret/fylkestinget trer i funksjon, det vil seie dagen det har sitt første møte, som er avgjerande for valbarheita. Ein person som ikkje er valbar, kan nominerast, men det er eit vilkår at stillinga eventuelt blir fråtredd før konstituering av det nye organet.

Etter § 6-4 d må kandidaten leggje ved ei erklæring om at han, dersom han skulle bli vald, vil ha fråtredd stillinga når kommunestyret eller fylkestinget trer i funksjon.

Det er ikkje tilstrekkeleg med permisjon frå stillinga dersom denne er tiltredd.

Dersom tenestemannen ikkje har tiltredd stillinga, og vedkomande har fått innvilga permisjon for heile valperioden før organet trer i funksjon, har departementet ved tolking av tidlegare vallov kome til at tenestemannen likevel er valbar. Den same vurderinga må gjelde etter vallova av i dag.

6.2.4 Fritaksgrunnar for val til fylkesting og kommunestyre

Plikta til å ta imot val fell i utgangspunktet saman med valbarheita. Like fullt finst det unntak, jf. vallova § 3-4. Personar som ikkje ønskjer å stå på ei liste til kommunestyre- og fylkestingsval, kan sende ei skriftleg erklæring for å be om fritak frå å stille til val på den aktuelle vallista.

Valmyndighetene lokalt bestemmer ein frist for søknader om fritak. Når denne fristen er ute, vil retten til å krevje fritak normalt sett falle bort. Vilkåret for å kunne godkjenne fristoversitjing er at denne skuldast forhold som vedkomande ikkje hadde herredømme over og heller ikkje kunne føresjå (jf. føresegna i vallova § 15-5).

Tilsvarande fritaksgrunn gjeld ikkje ved stortingsval, der fritaksregelen følgjer av Grunnlova.

7. LISTEFORSLAG OG BEHANDLINGEN AV DESSE

7.1 Innleiing

Føresegnene om listeforslaga og korleis desse skal behandlast hos valstyret/fylkesvalstyret, er samla i kapittel 6 i vallova og kapittel 3 i valforskrifta.

Partilova og partilovforskrifta inneheld også ulike føresegner som er relevante ved behandlinga av listeforslag.

Vallova § 6-1 har føresegner om kva krav som blir stilte til vallister. Både registrerte politiske parti og andre grupper kan stille liste ved val. Partiet/gruppa utarbeider forslag til valliste, som deretter skal godkjennast av valmyndighetene. Valstyret godkjenner listeforslag til kommunestyreval. Fylkesvalstyret godkjenner listeforslag til fylkestingsval og stortingsval.

Etter § 6-6 fjerde ledd i vallova skal valmyndighetene hente inn og leggje til grunn ei fråsegn frå det utøvande organet i partiet dersom det er uklart kven som har rett til å representere eit registrert politisk parti på lokalt nivå og til å stille liste. Partiregisteret inneheld informasjon om kven som utgjer det utøvande organet til partiet. Nettadressa er: <https://www.brreg.no/lag-og-foreninger/partiregisteret/>. <http://www.brreg.no/lag-og-foreninger/partiregisteret/>

Spørsmål kan rettast til den som er oppført som kontaktperson for partiet.

7.2 Innleveringsfrist

Innleveringsfristen for listeforslag er 31. mars, jf. § 6-1 (1). Fristen for å trekkje tilbake eit listeforslag er 20. april, jf. § 6-5. Innleveringsfristen er kl. 12 på føremiddagen 31. mars, og fristen for tilbakekalling vil vere 20. april kl. 12.

7.3 Innlevering av listeforslag

Det går fram av vallova § 6-1 (1) at listeforslaget blir rekna som innlevert når det er kome inn til kommunen ved kommunestyreval, og til fylkeskommunen ved stortingsval og fylkestingsval. Forslagsstillarar kan levere listeforslag per brev eller e-post eller ved bruk av elektronisk løysing for listeforslag som Valdirektoratet stiller til disposisjon. Posten må

ha kome fram eller forslaget må vere levert direkte innan fristen. Forslaget må med andre ord vere fysisk framkome, ikkje nødvendigvis til valstyret, men til kommunen eller fylkeskommunen. Dette inneber ei skjerpning, men har blitt gjort for å unngå tvil. Det er forslagsstillarane som har ansvaret for å sjå til at listeforslaget kjem fram i tide. Ved bruk av elektronisk innsending må lista sendast innan fristen.

Det kan tenkjast at eit listeforslag blir innlevert innan fristen til feil instans - til dømes til statsforvaltaren i staden for fylkesvalstyret - men kjem fram til rett instans etter at fristen har gått ut. Med mindre det kan påvisast at instansen som tok imot listeforslaget, har gjort ein feil som kan karakteriserast som tenesteforsøming, vil ei fristoversitjing i slike tilfelle ikkje kunne avhjelpast.

Dersom listeforslaget blir sendt på faks eller e-post (der signaturane på forslaget går fram) innan 31. mars, vil dette vere innanfor fristen. Samstundes vil det vere ein nødvendig føresetnad at liste med originale underskrifter blir sendt i posten / levert med ein gong.

6.4 Overskrift på listeforslag

Listeforslaget skal ha ei overskrift som viser kva parti eller gruppe forslaget kjem frå, og som ikkje kan føre til forveksling, jf. vallova § 6-1 (2) bokstav b.

Registrerte parti skal bruke det registrerte partinamnet i listeoverskrifta. Det er ikkje høve til å bruke eit anna namn (heller ikkje namnet på lokalavdelinga) som undertittel.

Dersom fleire registrerte parti stiller fellesliste, må dei registrerte namna til alle partia vere med i listeoverskrifta. Tilsvarende må namnet på det registrerte partiet vere med i listeoverskrifta når partiet stiller liste saman med ei gruppe som ikkje er registrert som parti.

Departementet antek at vallova ikkje er til hinder for at ei fellesliste av fleire registrerte parti, eller ei fellesliste av eitt eller fleire registrerte parti og andre grupper, har med ei fellesnemning i listeoverskrifta i tillegg til namna på dei registrerte partia.

Lova er ikkje til hinder for at ei uregistrert gruppe bruker ordet parti i namnet, føresett at det ikkje opnar for forveksling med namnet til eit registrert parti.

Det er presisert i forskrifta § 12 at registrerte politiske parti kan velje om partinamnet skal skrivast på bokmål eller nynorsk. I tillegg kan partinamnet på samisk førast opp som tillegg til namnet på bokmål eller nynorsk. Det er ikkje opp til det enkelte valstyre, men det enkelte partilag å ta stilling til dette, uavhengig av om kommunen er ein nynorsk- eller bokmålskommune eller ligg innanfor eller utanfor forvaltingsområdet for samisk språk.

Etter vallova § 6-1 (2) bokstav b siste punktum skal overskrifta ikkje kunne forvekslast med namnet på eit registrert politisk parti, ei registrert samepolitisk eining eller med overskrifta på andre listeforslag i valdistriktet. Det at eit listeforslag ikkje kan nytte ei overskrift som kan forvekslast med namnet på eit

registrert politisk parti, gjeld sjølv om det registrerte partiet ikkje stiller liste i valdistriktet. Listeforslaget som er innlevert først, vil ha retten til namnet i sitt valdistrikt, med mindre det gjeld forholdet til eit listeforslag frå eit registrert parti. Det registrerte partiet vil alltid ha rett til å bruke sitt namn.

6.3 Kandidatane

7.5.1 Kor mange kandidatar skal/kan først opp?

Vallova § 6-2 omhandlar talet på kandidatar på listeforslaget. Ved stortingsval skal listeforslaget i samsvar med første ledd vere utfylt i rekkjefølgje med namnet på så mange kandidatar som det skal veljast representantar til Stortinget frå valdistriktet. Det er tillate å føre opp inntil seks andre namn i tillegg.

For val til kommunestyre og val til fylkesting stiller vallova § 6-2 andre ledd krav om at det er oppført minst sju kandidatnamn på lista. Oppover gjeld ei maksimumsgrense på like mange kandidatar som det skal veljast representantar i krinsen, med eit tillegg på inntil seks andre kandidatnamn.

Reglane for førehandsprioritering står i § 6-2 tredje ledd og gjeld berre ved kommunestyreval. Førehandsprioritering inneber at ein viss porsjon av dei øvste listekandidatane til partia får eit røystetillegg. Ein viss porsjon av dei øvste kandidatane på listeforslaget - avhengig av storleiken på kommunestyret - får då eit røystetillegg i sitt personlege røystetal. Dette vil utgjere 25 prosent av talet på røystesetlar som lista får ved valet.

Høgste tillatne tal er:

- 11-23 kommunestyremedlemmar: inntil 4
- 25-53 kommunestyremedlemmar: inntil 6
- 55 kommunestyremedlemmar eller fleire: inntil 10

Det går fram av § 6-2 (3) siste punktum at kandidatane som får eit slikt røystetillegg, skal stå først på listeforslaget og med utheva skrift. Det at namna på desse kandidatane skal stå med utheva skrift, inneber at namna skal skrivast med feit type, kursiv eller store bokstavar.

Vallova har ikkje føresegner som krev at kvart kjønn er representert med ein viss prosent av dei foreslåtte kandidatane på den enkelte liste. Det blir med andre ord ikkje stilt krav om kvotering ved val av medlemmar, verken til Stortinget, kommunestyre eller fylkesting. Kommunelova §§ 7-5, 7-6 og 7-7 har på den andre sida føresegner om kjønnsrepresentasjon som gjeld ved val etter kommunelova til formannskap, fylkesutval, faste utval og så vidare.

7.5.2 Identifisering av kandidatane

Dette er regulert i vallova § 6-1 (2) bokstav c og valforskrifta § 17.

Listeforslaga skal innehalde fornamnet, etternamnet og fødselsåret til kandidatane, jf. vallova § 6-1 (2) bokstav c. Det er opp til forslagsstillarane om dei i tillegg ønskjer å oppgi

kva kandidatane jobbar med eller kor dei bur. Dersom det er nødvendig for å unngå forveksling av kandidatane på lista, skal stilling og/eller bustadsadresse opplysast. Det følgjer av valforskrifta § 17 (1) at dersom det blir opplyst om stilling og/eller bustad på listeforslaget, må dette gjerast for alle kandidatane på lista. Det er også mogleg å føre opp parti-/gruppetilhøyrsla til dei enkelte kandidatane på fellelister. I så fall må også dette gjerast for alle kandidatane på lista.

Det korrekte etternamnet til kandidaten må nyttast sjølv om vedkomande kanskje ikkje er kjend under dette. Namnet som vedkomande er kjend under, bør i så fall leggjast til i parentes. Dersom kandidaten er alminneleg kjend under eit tilnamn, er det i praksis aksept for å nytte dette i staden for fornamnet. Dette har samanheng med formålet bak føresegna, som er at vedkomande skal omtalast på den måten som gir best mogleg rettleiing for veljarane.

Lova er ikkje til hinder for at ein stortingskandidat stiller til val i to eller fleire ulike valdistrikt. På den andre sida er det ikkje mogleg å stå på fleire ulike lister i eitt og same valdistrikt.

Fylkestings- og kommunestyrekandidatar kan ikkje stille til val på fleire enn eitt listeforslag i høvesvis fylket eller kommunen. Det er likevel ingenting til hinder for at ein kandidat kan stille på liste både til fylkestingsval og til kommunestyreval.

7.5.3 Vedlegg

I bokstav a i vallova § 6-4 blir det slått fast at listeforslaga skal ha ein oversikt over fødselsdatoen til kandidatane.

Bokstav c og d gjeld for kommunestyreval og fylkestingsval. Føresegna i bokstav c slår fast at det for kandidatar som ikkje er registrert i folkeregisteret som busett i kommunen/fylket ved innlevering av listeforslaget, må leggjast ved ei erklæring om at dei kjem til å vere valbare på valdagen. Etter bokstav d må det for ein kandidat som ikkje er valbar på grunn av stillinga si, leggjast ved ei erklæring om at vedkomande vil ha fråtredd stillinga si når fylkestinget eller kommunestyret trer i funksjon. Det blir gått nærmare inn på dette under punktet om ekskludering frå val (6.2.2).

7.6 Underskrifter på listeforslag

Dette er regulert i vallova § 6-3, og i valforskrifta § 13 jf. vallova § 6-3 a.

7.6.1 Registrerte parti

I § 6-3 (1) er det fastsett kva reglar som gjeld for registrerte politiske parti. For parti registrerte i Partiregisteret gjeld det for alle val at det er tilstrekkeleg at listeforslaget er underskrive av minst to styremedlemar i lokalavdelinga med ansvar for valdistriktet lista gjeld. Styremedlemene må ha røysterett i valdistriktet. Det er likevel eit krav om at partiet må ha fått ein viss oppslutnad ved det førre stortingsvalet. Eit registrert parti må ha fått minst 500 røyster i eitt valdistrikt eller minst 5 000 røyster i heile landet for å kome inn under dei forenkla reglane. Det er tilstrekkeleg at eit parti har fått meir enn 500 røyster i

berre eitt valdistrikt for å stille liste etter forenkla modell. Dersom eit parti ikkje kan vise til ein slik oppslutnad, kjem dei inn under regelverket for uregistrerte grupper.

Det er viktig å presisere at det berre er røyster gitt ved (sist) stortingsval som kan gi eit parti rett til å stille lister etter forenkla modell. Røystetal ved fylkestingsval eller kommunestyreval er utan betydning.

Dersom eit parti er blitt registrert i Partiregisteret etter sist stortingsval, har partiet ikkje hatt høve til å delta i stortingsval. I så fall er det tilstrekkeleg at minst to styremedlemar i lokalavdelinga med ansvar for det valdistriktet lista gjeld, skriv under på listeforslaget.

Dersom eit parti ikkje har ei lokalavdeling, må partiet samle underskrifter som bestemt i vallova § 6-3 (2).

Det følgjer av siste punktum i § 6-3 (1) at dersom eit registrert politisk parti stiller listeforslag saman med ei uregistrert gruppering, er det regelverket for uregistrerte grupper i § 6-3 (2) som gjeld. Det same gjeld dersom eit registrert politisk parti som fyller krava til oppslutnad etter første ledd, stiller liste saman med eit registrert parti som ikkje gjer det.

7.6.2 Uregistrerte grupper

For alle andre forslagsstillarar enn parti som er registrerte i Partiregisteret, og som fekk tilstrekkeleg oppslutnad, følgjer det av § 6-3 (2) kva reglar som gjeld for høvesvis stortingsval og fylkestingsval (bokstav a) og kommunestyreval (bokstav b).

Ved stortingsval og fylkestingsval skal eit listeforslag vere underskrive av minst 500 personar med røysterett i valdistriktet ved det aktuelle valet. Det same gjeld listeforslag som eitt eller fleire registrerte parti har fremja saman med grupper som ikkje er registrerte som parti, eller eit parti som ikkje fekk tilstrekkeleg oppslutnad ved sist stortingsval.

Ved kommunestyreval må det samlast inn så mange underskrifter at det utgjer 2 % av talet på innbyggjarar med røysterett ved sist kommunestyreval. Då kommunane varierer mykje i storleik, er det innført eit minimumstal og eit maksimumstal for talet på underskrifter. Minimumskravet er at forslaget må vere underskrive av minst like mange personar som det skal veljast kommunestyrerepresentantar. Maksimumskravet er på 300 underskrifter.

Døme:

Trangvik kommune:

240 personar med røysterett ved sist val. Det skal no veljast 11 representantar.
 $2\% \text{ av } 240 = 4,8 \text{ veljarar.}$

Her kjem minimumskravet, talet på kommunestyremedlemar som skal veljast, til bruk. Det vi seie at listeforslaget må vere underskriva av minst 11 personar.

Lillevik kommune:

2 000 personar med røysterett ved sist val. Det skal no veljast 21 representantar.

2 % av 2 000 = 40 veljarar.

Kravet er dermed 40 underskrifter på listeforslaget.

Stordal kommune:

20 000 personar med røysterett ved sist val.

Det skal no veljast 57 representantar.

2 pst. av 20 000 personar = 400 underskrifter. Maksimumskravet kjem til bruk.

Det er nok med 300 underskrifter.

Underskriftene som blir samla inn til listeforslag, kan vere både elektroniske og på papir. Elektroniske underskrifter skal samlast inn gjennom listeforslagsløyvinga til Valdirektoratet, jf. valforskrifta § 13 (1) og vallova § 6-3 a. Ved innsamling av underskrifter på papir har departementet i ei tolkingsfråsegn kome til at underskrifter må vere eigenhendige og ikkje skrivne med blokkbokstavar eller berre initialar. I dette ligg også at det ikkje er høve til å skrive under etter fullmakt.

Registrerte politiske parti som leverer inn listeforslag i samsvar med § 6-3 (1), har derimot lov til å sende ei elektronisk underskrift, dersom forholda er lagde til rette for digital kommunikasjon med kommunen/fylkeskommunen.

Valforskrifta § 13 (2) fastset at underskrifter som er innsamla etter vallova § 6-3 (2), er underlagde teieplikt og ikkje skal offentleggjerast. Vi viser til vallova § 15-4, som er ei føresegn om teieplikt. Det går fram av § 15-4 (1) at føresegnene om teieplikt i forvaltingslova gjeld tilsvarande ved val.

At ein har skrive under på eit listeforslag, vil etter forvaltingslova § 13 (1) vere opplysningar om «*noens personlige forhold*» og såleis underlagt teieplikt.

Listeforslaget skal vise kva kandidatar som stiller til val på lista for partiet/gruppa. Det skal vidare vere underskrive av listeforslagsstillarane. Dei som skriv under på eit listeforslag, kan såleis ikkje gjere det utan at det er påført kandidatnamn. Det følgjer likevel av vallova § 6-6 (3) at dersom eit listeforslag ikkje oppfyller krava i lova når det blir levert inn, skal valmyndighetene gjennom forhandlingar med dei tillitsvalde bak listeforslaget prøve å gjere forslaget i samsvar med lova. Det inneber at det ikkje er noko absolutt krav om at alle kandidatnamna står oppført på det listeforslaget det blir skrive under på. Listeforslaget må likevel som eit minimum innehalde eitt kandidatnamn, fordi det elles ikkje kan seiast å utgjere eit listeforslag.

Vallova har ingen føresegner som regulerer kva høve underskrivarane på eit listeforslag har til å trekkje tilbake underskrifta si. Verken ordlyden i lova eller forarbeida til lova tek stilling til spørsmålet. Det er her såleis ikkje spesielle haldepunkt i retning av at ein underskrivar på eit listeforslag kan trekkje tilbake underskrifta si.

Slik departementet vurderer det, beskriv lova uttømmande kva valmyndigheitene skal etterprøve før dei kan godkjenne eit listeforslag, jf. vallova § 6-1.

Ei underskrift på eit listeforslag er ei støtte til at vedkomande parti/gruppe skal få stille liste ved valet. Det å skrive under på eit listeforslag har ingen andre rettsverknader for underskrivaren enn at partiet/gruppa får stille liste ved valet dersom forslaget oppfyller krava i lova. Ein underskrivar forpliktar seg ikkje til å røyste på det aktuelle listeforlaget ved valet.

Lova krev at det må gå fram at underskriftene er underskrifter på eit listeforslag, og ikkje berre underskrifter på eit blankt papir. Det er altså ein føresetnad for at underskrifta kan godkjennast, at det går fram at underskrivaren er kjend med kva vedkomande har skrive under på. Når valmyndigheitene skal kontrollere dei enkelte underskriftene, skal dei ta stilling til om underskrivaren har røysterett ved valet, det vil seie om vedkomande etter vallova har rett til å skrive under på forslaget. Valmyndigheitene skal også kontrollere at ingen har skrive under på fleire listeforslag. Dersom ein underskrivar har skrive under på fleire listeforslag, skal valmyndigheitene gi vedkomande pålegg om å melde frå innan ein bestemt frist kva forslag vedkomande ønskjer å stå på.

Underskrifta skal aksepterast som gyldig dersom vedkomande har røysterett, berre har skrive under på eitt listeforslag og det går fram av underskriftslista at underskrifta gjeld innlevering av listeforslag for eit bestemt parti/gruppe. Viss det er mange nok gyldige underskrifter, har listeforlaget rett til å stille lista ved det aktuelle valet. Etter vår vurdering er det vanskeleg å sjå at valmyndigheitene har høve til å gjere andre vurderingar når det gjeld om underskriftene er gyldige. Det at berre visse vilkår skal prøvast av valmyndigheitene, talar difor for at dei ikkje har høve til å ta omsyn til at nokon ønskjer å trekkje underskrifta si.

Før fristen for innlevering av listeforslag kan forslaget trekkjast tilbake eller endrast fritt. Retten til slike endringar er likevel lagd til eit tillitsutval. Dette er ei føremålstenleg løysing, då det ikkje ville ha vore mogleg å gi alle underskrivarane/forslagsstillarane rett til å gjere endringar i innleverte forslag.

Dersom ein underskrivar ønskjer å trekkje underskrifta si, er det etter vår vurdering mest nærliggjande å sjå dette som eit spørsmål mellom underskrivaren og dei som bad om underskrifta. Vi viser til at tillitsutvalet for lista fritt kan trekkje forslaget eller gjere endringar i dette før fristen går ut.

7.7 Tillitsvald og tillitsutval

Vallova § 6-1 (2) bokstav e og valforskrifta § 14 har føresegner om dette.

Vallova § 6-1 (2) bokstav e bestemmer at alle listeforslag må føre opp ein tillitsvald med vararepresentant blant dei som har skrive under på forslaget. Dessutan heiter det i tredje setning at listeforlaget bør innehalde ei oversikt over kva personar som skal fungere som tillitsutval, sjølv om det ikkje er noko krav i samband med godkjenninga av listeforlaget.

Oppgåvene til den tillitsvalde er mellom anna å representere forslagsstillarane i forhandlingar med valstyret/fylkesvalstyret om listeforlaget. Oppgåva til tillitsutvalet er eventuelt å kalle listeforlaget tilbake.

Valforskrifta § 14 gir reglar for utpeiking av tillitsvalde og tillitsutval dersom forslagsstillarane ikkje har gjort det når dei leverer inn forslaget. Det følgjer av forskrifta § 14 (1) at når listeforlaget går ut frå eit registrert politisk parti og to av styremedlemene i lokalorganisasjonen har underteikna, blir desse rekna for å vere høvesvis tillitsvald og vararepresentant. Styret for lokalavdelinga reknar ein med utgjer tillitsutvalet.

§ 14 (2) i forskrifta fastset at når eit listeforslag er innlevert i samsvar med krava i vallova § 6-3 (2), blir dei to øvste underskrivarane rekna som tillitsvald og vararepresentant når det ikkje er skrive på listeforlaget kven som skal ha desse funksjonane. Talet på underskrivarar som skal utgjere tillitsutvalet, er fastsett til fem av dei øvste underskrivarane på listeforlaget.

Funksjonane til tillitsutvalet fell bort etter at valet er avvikla.

7.8 Valstyrets/fylkesvalstyret si behandling av listeforslaga

Valstyret/fylkesvalstyret skal undersøkje om listeforslaga som er komne inn, oppfyller krava i lova, inkludert om forslagsstillarane og kandidatane oppfyller krava i vallova, jf. § 6-6. Gjennom å forhandle med den tillitsvalde skal valstyret/fylkesvalstyret arbeide for å gjere listeforlaget i samsvar med krava i lova, jf. § 6-6 (3).

Forslagsstillaren må leggje fram den dokumentasjonen som er nødvendig for å vise at vilkåra er oppfylte, når valstyret/fylkesvalstyret krev det. Valstyra må vere særleg påpasselege med å kontrollere at kandidatane fyller vilkåra for å kunne veljast, og at namn og adresse er rett.

Skulle det vise seg at det er uklart kven som har rett til å representere eit registrert politisk parti på lokalt nivå, og dermed uklart kven som har rett til å stille liste for dette partiet, skal valmyndighetene avklare dette spørsmålet ved å hente inn og leggje til grunn fråsegn frå det utøvande organet i partiet, jf. § 6-6 (4).

Vallova § 6-6 (5) regulerer forholdet når éin person er underskrivar eller kandidat på fleire listeforslag ved same val.

Dersom ein person står som forslagsstillar/kandidat på fleire listeforslag, må valstyret/fylkesvalstyret be vedkomande om å velje kva for eit av dei han eller ho vil stå på. Dersom vedkomande ikkje svarer på førespurnaden innan den fastsette fristen, skal vedkomande setjast opp på det listeforslaget som vart innlevert først, og strykast frå dei andre listene. Det er ikkje noko i vege for å stå som både forslagsstillar og kandidat på den same lista. Det er også mogleg å vere forslagsstillar på eitt listeforslag og kandidat på eit anna, sjølv om det gjeld det same valet.

Dersom det viser seg at ein kandidat ikkje kan veljast, eller at han eller ho blir fritaken, skal kandidaten strykast frå lista. I slike tilfelle bestemmer den tillitsvalde for lista om det skal setjast inn ein ny kandidat på den ledige plassen, jf. § 15 i valforskrifta. Alternativt kan lista supplerast med eit nytt namn nedst, slik at dei andre kandidatane rykkjer opp i uendra rekkjefølgje.

Departementet viser til at vallova § 3-1 har føresegn om kven som kan veljast til stortingsval, og at vallova § 3-3 har føresegn om kven som kan veljast til kommunestyreval og fylkestingsval. Valstyra og fylkesvalstyra bør så langt som mogleg undersøkje om det er forhold knyta til listekandidatane si stilling som gjer at dei ikkje kan veljast. Departementet vil oppmode til at det informerast om desse reglane i underrettinga til kandidatane. I tillegg til dei avgrensingane som følgjer av vallova er det einskilde stillingar som ikkje kan sameinast med å vere stortingsrepresentant, eit døme på dette er forlikrådsmedlem.

Det følgjer av vallova § 6-6 (1) at valstyret/fylkesvalstyret skal leggje ut listeforslaga til ettersyn etter kvart som dei kjem inn. Det er opp til det enkelte valstyret/fylkesvalstyret korleis dette skal skje. Som nemnt skal underskriftene på listeforslaga (med unntak av underskriftene til dei tillitsvalde) ikkje leggjast ut til ettersyn, jf. valforskrifta § 13.

Dei godkjende listene kan leggjast ut på Internett, med den informasjonen om kandidatane som er oppført på listeforslaga og godkjend av valstyret/fylkesvalstyret. I tillegg til namnet og fødselsåret til kandidatane kan det vere informasjon om adresse og/eller yrke.

7.9 Underretning til kandidatane

Valstyret/fylkesvalstyret skal underrette alle kandidatane på vallista i samsvar med vallova § 6-6 (5) om at dei er sette opp på eit listeforslag.

I underretninga skal det opplysast om kva som skal til for å kunne krevje seg fritaken for val, jf. vallova § 3-2 ved stortingsval og § 3-4 ved fylkestings- og kommunestyreval. Det er ikkje gjeve nærmare reglar for korleis underretninga skal skje. Departementet tilrår at underretninga skjer i form av rekommandert brev.

Valstyret/fylkesvalstyret set ein frist for tilbakemelding, krav til dokumentasjon og anna i tråd med vanleg kommunal saksbehandling, jf. kommunelova og forvaltingslova.

7.10 Endringar i listeforslag etter at innleveringsfristen har gått ut

7.10.1 Generelt

Departementet vil kommentere at før innleveringsfristen går ut, har forslagsstillarane fullt rådvelde over listeforslaget, sjølv om det er levert til valstyret. Dei kan endre rekkjefølgja på kandidatane og/eller byte ut kandidatar. Dei kan også levere inn eit nytt listeforslag. Dersom det er levert inn fleire listeforslag, skal valstyret bruke det som er levert sist.

7.10.2 Endringar etter at innleveringsfristens har gått ut

Det følgjer av § 15 (1) i valforskrifta at når innleveringsfristen har gått ut, kan forslagsstillarane berre gjere endringar på listeforslaget som er nødvendige for å sørgje for at forslaget er i samsvar med vallova og forskrifta til vallova. Sjølv om det ikkje er nødvendig for å sørgje for at listeforslaget samsvarer med lova, kan dei setje inn ein ny kandidat på listeforslaget dersom ein kandidat blir strøken fordi vedkomande blir fritaken eller utestengd frå val, jf. valforskrifta § 15 (2). Alternativt kan kandidatane som står etter den tomme plassen, rykkje éin plass opp, medan det blir sett inn eit nytt namn nedst på lista.

Etter innleveringsfristen er det ikkje høve til å endre på rekkjefølgja mellom kandidatane i form av rokeringar. Det er heller ikkje høve til å gjere endringar i talet på kandidatar som skal få røystetillegg ved kommunestyreval.

Det er ikkje eit krav at det blir sett inn eit nytt namn når ein kandidat blir fritaken, dersom listeforslaget elles inneheld nok namn til å kunne godkjennast. Den tillitsvalde kan i slike tilfelle gi beskjed om at dei etterfølgjande kandidatane skal rykkje opp, utan at det blir supplert med eit nytt namn.

7.10.3 Kandidat(ar) døyr etter at listeforslaga er godkjende

Det skjer at ein listekandidat døyr etter at listene er godkjende. Spørsmålet er her om det aktuelle namnet då bør strykast frå lista eller ikkje. Det verkar naturleg å konferere med forslagsstillarane og dei etterlatne, og så langt det er mogleg, rette seg etter deira ønske. Dersom det er ønskeleg at namnet blir fjerna, og dei offisielle røystesetlane enno ikkje er trykte, bør det aktuelle namnet fjernast frå lista før trykking. Er røystesetlane allereie trykte, bør namnet på den som har

døydd, sladdast dersom det er praktisk mogleg.

Ei godkjend valliste er gyldig sjølv om ho på grunn av dødsfall blant listekandidatane inneheld færre namn enn det vallova krev.

Ein kandidat som har døydd, kan ikkje vere med i kandidatoppgeret. Det følger av føresegnene om ikkje-valbare kandidatar (vallova §§ 11-5, 11-10 og 11-12), og gjeld ved alle val.

Vallova § 7-2 (3) regulerer kva høve veljarane ved kommunestyreval har til å føre opp kandidatar frå andre vallister (“slengjarar”) på røystesetelen dei nyttar. Dette har i normale tilfelle noko å seie for fordelinga av listerøyster mellom listene. Det følger likevel av siste punktum i føresegna at det å føre opp ikkje-valbare kandidatar (blant dei døde kandidatar) ikkje får noko å seie for fordelinga av listerøystene.

7.11 Godkjenning av vallistene

7.11.1 Frist

Valstyret/fylkesvalstyret må ta stilling til listeforslaga seinast 1. juni, jf. vallova § 6-6 (2).

Seinast den same datoen skal dei godkjende listeforslaga (dei offisielle vallistene) leggast ut til gjennomsyn, jf. vallova § 6-7. Valstyret/fylkesvalstyret må etter denne føresegna også sørge for å kunngjere overskriftene på dei godkjende listeforslaga. Det skal samtidig informerast om kvar listene er lagde ut, og kvar publikum kan gjere seg kjende med dei. Det er opp til valstyret/fylkesvalstyret å bestemme kvar listene skal liggje.

7.11.2 Underretning til forslagsstillarane

Det følger av valforskrifta § 18 (1) at valstyret/fylkesvalstyret så snart listene er godkjende, må underrette dei tillitsvalde og sende dei ein kopi av det godkjende listeforslaget. Dersom listeforslaget ikkje blir godkjent, må valstyret/fylkesvalstyret snarast underrette den tillitsvalde om det og samtidig opplyse om høvet til og vilkåra for å klage, jf. valforskrifta § 18 (2).

7.12 Klage

Vallova § 6-8 fastset at det er høve til å klage innan ein viss frist for dei som meiner valstyret/fylkesvalstyret må gjere om eit vedtak om å godkjenne eller forkaste eit listeforslag. Det er også mogleg etter denne føresegna å klage på valstyret sitt vedtak om å innvilge eller avslå søknader om fritak.

Fristen er 7 dagar frå offentleggjeringa av overskrifta på dei godkjende vallistene. Bakgrunnen for føresegna er å førebyggje ugyldige val ved å rette opp eventuelle feil før valet. På den måten slepp ein å vere usikker på om valet blir gyldig eller ikkje.

Registrerte parti kan også klage etter denne føresegna, sjølv om dei ikkje har klagerett etter dei alminnelege klagereglane i vallova kapittel 13. Sjølv om det ikkje

er noko lokallag som har stilt liste i den aktuelle krinsen (med eventuell fare for forveksling), kan jo partiet like fullt ha interesse av å verne namnet sitt.

Departementet er klagemyndigheit ved fylkestingsval og kommunestyreval. Dersom valstyret/fylkesvalstyret ikkje tek klaga til følge, må altså departementet avgjere klaga.

Ved stortingsval er det riksvestyret som er klageinstans for klager som gjeld listeforslag.

Blir det ikkje sett fram noka klage etter denne føresegna, er det likevel høve til å klage seinare etter dei alminnelege klageføresegnene i kapittel 13. Men då kan det vere for seint å rette opp eventuelle feil før valdagen. Konsekvensen av det kan difor bli at partiet ikkje får delteke ved det aktuelle valet, med mindre klagemyndigheita kjem til at valet var ugyldig, og det blir omval.

8. RØYSESETLAR

8.1 Innleiing

Føresegnene om røysetetlar og høvet veljarane har til å endre på røysetetlar (det vil seie høvet til å gi personrøyster), står i vallova kapittel 7. Med heimel i § 7-3 har departementet fastsett forskrift om utføring og trykking av røysetetlar.

Det skal ikkje brukast røysetetelkonvoluttar når veljarar førehandsrøyster i den kommunen der dei er manntalsførte, eller på valdagen. Det betyr at det må stillast strenge krav til røysetetlane for å sikre omsynet til hemmelege val.

Ein må leggje vekt på mange og ulike omsyn når røysetetlane skal utformast, jf. valforskrifta kapittel 4. Det er eit mål å utvikle ei mest mogleg lik utforming av røysetetlar til ulike val og sikre krava til hemmelege val og universell utforming.

8.2 Plikt til å trykkje røysetetlar

Vallova pålegg fylkesvalstyret å trykkje røysetetlar for alle godkjende vallister i fylket til bruk ved stortingsval og fylkestingsval, jf. § 7-1 (1). Fylkesvalstyret skal trykkje røysetetlar til bruk både i røystelokala på valdagen og ved førehandsrøystinga.

Vallova pålegg valstyret å trykkje røysetetlar for alle godkjende vallister i kommunen til bruk ved kommunestyreval, jf. § 7-1 (2). Valstyret skal trykkje røysetetlar til bruk både i røystelokala på valdagen og ved førehandsrøystinga.

Vidare følgjer det av valforskrifta § 20 at det er ei plikt å produsere blanke røysetetlar. Ved fylkestingsval må fylkesvalstyret sørge for at det blir produsert blanke, blå røysetetlar. Ved stortingsval må fylkesvalstyret produsere blanke røysetetlar som er kvite på innsida og oransje utanpå. Tilsvarande pliktar valstyret ved kommunestyreval å sørge for at det blir produsert blanke røysetetlar som er kvite på innsida og rosa utanpå.

Utsida på dei blanke røysetetlane skal vere lik utsida på listerøysetetlane, slik at ei blank røyst ikkje skil seg ut frå andre røyster. Dei må såleis ha same format

og utside (rettleiing, eventuelle rastetrykk og så vidare) som dei ordinære røystesetlane med kandidatnamn.

Departementet har fastsett ei formulering i valforskrifta § 20 fjerde ledd som skal trykkjast på innsida av dei blanke røystesetlane (Bokmål: «BLANK STEMMESEDDEL. Brukes til å stemme blankt.» Nynorsk: «BLANK RØYSTESETEL. Blir nytta til å røyste blankt.»).

8.3 Røystesetlar til førehandsrøystinga og valtinget

Vallova § 7-1 slår fast at fylkesvalstyra/valstyra pliktar å sørgje for trykking av røystesetlar for alle godkjende vallister i fylket/kommunen før førehandsrøystinga startar. Det er ikkje bestemt noko nærmare med omsyn til kor mange røystesetlar som skal trykkast. Det er dei respektive valstyra som har ansvaret for at det blir trykt nok røystesetlar både til førehandsrøystinga og til røystinga på valdagen.

Fylkesvalstyret/valstyret må difor slå fast eit tal etter skjønn. Det er viktig å vere sikker på at det blir trykt nok røystesetlar.

8.4 Røystesetlar til forslagsstillarane

Etter valforskrifta § 21 kan den tillitsvalde for den enkelte valliste for eiga rekning bestille så mange røystesetlar som ønskjeleg, gjennom fylkesvalstyret/valstyret. Krav om røystesetlar må setjast fram innan fristen som fylkesvalstyret/valstyret har bestemt.

8.5 Kva som skal stå på røystesetelen

Det går fram av valforskrifta § 19 (3) bokstavane a-d kva som må stå på røystesetelen:

- a) Det skal stå på røystesetelen kva val han gjeld for.
- b) Røystesetelen skal ha ei overskrift som viser kva parti eller gruppe lista kjem frå. Det er også fastsett at overskrifta skal trykkjast i skriftstorleik minimum 20 punkt, sjå punktet om skriftstorleik, bokstavtype og tosidig trykk.
- c) Fornamn, etternamn og fødselsår på kandidatane som stiller til val på lista, må stå på røystesetelen. Det er opp til det enkelte valstyret å bestemme om fornamnet eller etternamnet skal stå først. Vidare kan opplysningar om stillinga og/eller bustaden til kandidatane førast på røystesetelen. Er det fare for forveksling, skal det stå på røystesetelen. På felleslister kan det også opplysast om kva for ei av gruppene som står bak forslaget, dei enkelte kandidatane høyrer til. Dersom slike opplysningar blir førte på, må det gjerast for alle kandidatane på lista.
- d) Røystesetlane skal innehalde ei rettleiing til veljarane om høvet til å endre på røystesetelen. Der rettleiinga er trykt på baksida av røystesetelen, skal det opplysast på framsida om det. Sjå meir om denne rettleiinga under punktet om rettleiing til veljarane (8.12).

Etter valforskrifta § 19c fjerde leddskal kandidatar til kommunestyreval som skal ha røysetillegg etter vallova § 6-2 (3), stå først på røystesetelen og med utheva skrift.

Bruk av partilogo på røystesetlar er ikkje tillate etter vallova i dag. .

8.6 Felt for å endre på røystesetlane

Valforskrifta har føresegner i §§ 19, 19b og 19c om korleis det skal leggjast til rette for at veljarane skal kunne rette på røystesetlane.

8.6.1 Stortingsval

Røystesetlar til stortingsval skal trykkjast i samsvar med krava til utforming i valforskrifta, jf. § 19b. Andre opplysningar skal ikkje gå fram av røystesetlane.

8.6.2 Fylkestingsval og kommunestyreval

Ved fylkestingsval og kommunestyreval skal det trykkjast ein kolonne med ruter til venstre for kandidatnamna med overskrifta «Personstemme» eller «Personrøyst», avhengig av målform, sjå valforskrifta § 19c (3). Veljarane set eit merke i ruta for å markere for personrøysta dei har gjeve. På røystesetlar til kommunestyreval skal alle kandidatane som skal ha røystetillegg etter vallova § 6-2 (3), stå først på røystesetelen og med utheva skrift.

Ved kommunestyreval skal det i tillegg trykkjast eit felt der ein kan gi personrøyster til kandidatar frå andre lister («slengjarar»). Feltet skal ha overskrifta «Kandidater fra andre lister» eller «Kandidatar frå andre lister», avhengig av målform, sjå valforskrifta § 19c (4). Veljarane fører her opp namnet på eventuelle kandidatar frå andre lister som dei ønskjer å gi personrøyster til.

8.7 Storleiken på røystesetlane

Storleiken på røystesetlane følgjer av valforskrifta §§ 19b og 19c. Ved stortingsval inneber det ei breidd på 150 millimeter x ei høgd på 203 millimeter etter falsing. Ved fylkestingsval skal røystesetelen ha ei breidd på 150 millimeter x ei høgd på 220 millimeter etter falsing. Ved kommunestyreval skal setlane ha ei breidd på 150 millimeter x ei høgd på 220 millimeter etter falsing. Det følgjer av valforskrifta §§ 19b sjetle ledd og 19c sjetle ledd at røystesetlane skal ha «forskutt falsing».

8.8 Papirkvalitet og farge

Røystesetlane skal vere trykte på 90 gram «ubestrøket, hvitt papir». Det går fram av valforskrifta § 19b første ledd at ved stortingsval skal utsida av røystesetelen ha ei farga mønsterside med fargekode C0 M60 Y90 K0 (oransje farge), og eit mørkt mønsterfelt øvst. Utsida av setelen skal på kvit botn ha rettleiingstekst og stempelfelt. Røystesetelen skal ha ei kvit innsida med namn på parti eller gruppe og kandidatnamn, og ein brettekant med same mønster og fargekode som utsida.

Det går fram av valforskrifta § 19c første ledd at ved kommunestyreval skal utsida av røystesetelen ha ei farga mønsterside med fargekode C0 M20 Y0 K0

(rosa farge). § 19c andre ledd slår fast at utsida av røystesetlane til fylkestingsval skal ha farga mønsterside med fargekode C35 M0 Y5 K0 (blå farge). Begge med ei mørk mønsterside øvst. Innsida skal for begge vala vere kvit. Føremålet med regelen er at det ved kommunestyreval og fylkestingsval, som blir avvikla samtidig, skal vere mogleg å sjå på utsida av røystesetelen om han er rosa eller blå, og dermed kva val han gjeld for.

Valdirektoratet inngår rammeavtale med eit trykkeri for trykking av røystesetlar, og ein tilrår at kommunar og fylkeskommunar gjer avrop på rammeavtalen. I avtalen skal det også gjennomførast ei kvalitetssikring av røystesetlane for optisk lesing, og at røystesetlane elles tilfredsstillar krava i forskrifta.

Det går fram av valforskrifta § 19 (2) at røystesetlane som skal brukast på valtinget, skal produserast slik at det ikkje er mogleg å sjå kva veljarane har røysta etter at røystesetelen er bretta saman. For å sikre omsynet til at valet skal vere hemmeleg, er det viktig at røystesetelen ikkje er gjennomsiktig. Det er valstyra som har ansvar for at røystesetlane tilfredsstillar krava. Valstyret må gjere trykkjeriet klar over kva krav som gjeld, og følgje trykkjeriet opp. Det er ikkje trykkjeriet som skal ta stilling til om rettane til veljarane er sikra på ein god måte. Som eit minimum må fylkesvalstyret/valstyret be om vareprøve/prøveavtrykk, for sjølv å kunne vurdere kvaliteten.

8.9 Skriftstorleik, bokstavtype og tosidig trykk

Det følgjer av valforskrifta § 19 (1) at det skal leggjast vekt på at røystesetlane er lesevennlege. Skrifttypen som blir nytta på røystesetlane, må dermed vere lesevennleg. Han bør vere enkel, utan seriffar og ikkje tett. Statens råd for funksjonshemma har tilrådd å bruke Arial, som er ein sær sars lesevenleg skrifttype.

Når det gjeld overskrifta, står det i valforskrifta § 19 (3) bokstav b at ho skal trykkjast i skriftstorleik minimum 20 punkt. Har ein røystesetel for ei fellesliste ei fellesnemning som overskrift, er det tilstrekkeleg å trykkje fellesnemninga i denne storleiken.

Valstyret må sjå etter at overskrifta blir plassert slik at ho er synleg når røystesetlane er lagde ut i røystesetelkassettane eller liknande.

Alle røystesetlar i same valdistrikt skal ha same skrift og skriftstorleik.

8.10 Teljemerke, kodar og liknande

Det går fram av valforskrifta § 19b fjerde ledd at det nedst på venstre side av røystesetelen ved stortingsval skal trykkjast røystesetelnummer og ein unik røystesetel-ID. Røystesetelnummer skal trykkjast i skrifttype OCRB 10 punkt med teiknavstand (tracking) 75 tusendels gefirt. Nummeret består av 22 karakterar og blir generert i EVA. Røystesetelnummeret skal trykkjast berre på den sida av brettekanten som har stempelfeltet på baksida, det gjeld både todelt og tredelt

røystesetel. Røystesetel-ID skal genererast av trykkjeriet fortløpande i trykkinga. Kvar røystesetel skal ha eit eige unikt nummer. Dette skal også trykkjast i skrifttype OCRB 10 punkt med teiknavstand (tracking) 75 tusendels gefirt. Dette nummeret består av 8 karakterar. Røystesetel-ID skal berre trykkjast på den same sida som røystesetelnummeret.

Styremerke skal plasserast på både innsida og utsida av røystesetelen som vist i forskrifta. Valdirektoratet gjer tilgjengeleg malar for røystesetlane.

8.11 Endringar på røystesetlane

8.11.1 Stortingsval

Ved stortingsval kan veljarane endre på røystesetelen på to ulike måtar: Dei kan endre rekkjefølgja på kandidatnamna, og dei kan stryke kandidatnamn, jf. vallova § 7-2 (1).

Etter forskrifta § 19b andre ledd skal det til venstre for kandidatnamna trykkjast ein kolonne med ruter til bruk for å endre rekkjefølgja på kandidatane. Kolonnen skal ha overskrifta «Nr.». Rekkjefølgja på kandidatnamna endrar ein ved å setje tal i denne ruta, slik at talet svarer til den ønskete plasseringa i kandidatrekkefølgja. Dette må gå fram av rettleiinga på røystesetelen.

Lova fastset at stryking av kandidatar kan skje i tråd med rettleiinga på røystesetelen. Stryking skal skje ved å setje eit kryss i ei rute i ein kolonne med ruter til høgre for kandidatnamna, jf. § 19b tredje ledd i valforskrifta. Kolonnen skal ha overskrifta «Stryk». Det må såleis gå fram av rettleiinga på røystesetelen at dette er den einaste måten å gå fram på dersom ein ønskjer å stryke kandidatnamn.

Strykingar som er markerte utanfor den særskilde kolonnen for stryking av kandidatar, skal difor ikkje godkjennast som stryking. Bakgrunnen er at røystesetlane skal kunne lesast av ulike optiske system. Omsynet til eit effektivt valoppgjer og likebehandling av veljarar tilseier ei slik løysing.

8.11.2 Kommunestyre- og fylkestingsval

Etter vallova § 7-2 (2) kan veljarane ved fylkestingsval og kommunestyreval gi éi personrøyst til så mange kandidatar på lista som dei vil. Det følgjer av valforskrifta § 19c tredje ledd at det skal trykkjast ein kolonne med ruter til venstre for namna på kandidatane. Kolonnen skal ha overskrifta «Personstemme» eller «Personrøyst». Veljaren gir då ei personrøyst ved å setje eit kryss i ruta ved namnet til kandidaten/kandidatane.

Ved kommunestyreval kan veljarane i tillegg gi éi personrøyst til éin eller fleire kandidatar på andre vallister, såkalla «slengjarar», jf. vallova § 7-2 (3). Det gjer ein ved å føre opp kandidatnamna på røystesetelen, og dessutan partitilhøyrsløysing dersom det er nødvendig for å identifisere kandidaten. Det følgjer av valforskrifta § 19c fjerde ledd at det skal trykkjast ein tabell for oppføring av kandidatar frå andre lister på

røystesetelen. Første kolonne i tabellen skal ha overskrifta «Kandidater fra andre lister» (bokmål) eller «Kandidatar frå andre lister» (nynorsk). Andre kolonne skal ha overskrifta «Parti».

Talet på kandidatar som kan førast opp frå andre lister («slengjarar»), er avhengig av talet på medlemar i kommunestyret. Det maksimale talet på kandidatar som kan førast opp, svarer til ein fjerdedel av talet på medlemar som skal veljast. Fordi talet på kommunestyrerepresentantar skal vere eit oddetal, jf. kommunelova § 5-5 andre ledd, vil det ikkje vere deleleg med fire. Det må difor gjerast ei avrunding. Avrundinga må gjerast nedover, då talet på «slengjarar» elles vil vere over den lovfesta maksgrensa på ein fjerdedel. Uavhengig av talet på medlemar i kommunestyret er det likevel alltid tillate å føre opp minimum fem kandidatar frå andre lister.

8.12 Rettleiing til veljarane

Det følgjer av valforskrifta § 19 (3) bokstav d at det skal trykkjast ei rettleiing på røystesetlane om at det er mogleg å endre på røystesetlane. Teksten går fram av forskrifta.

9 VALMATERIELL

9.1 Materiell som blir sendt ut til valstyra

Valdirektoratet og Sametinget sender ut følgjande valmateriell til valstyra:

9.1.1 Offisielle røystesetelkonvoluttar

Røystesetelkonvoluttane skal brukast ved førehandsrøystinga i følgjande tilfelle:

- Ved tidleg røysting, jf. valforskrifta § 24a.
- Ved straumbrot eller brot i kommunikasjonen knytt til manntalet (beredskapsrutinar), jf. vallova § 8-4 (3) og valforskrifta § 27a
- Der valstyret i særlege tilfelle har bestemt at det skal brukast røystesetelkonvolutt, jf. vallova § 8-4 (4).
- Når det kjem inn ei røyst frå ein veljar som er manntalsført i ein annan kommune, jf. vallova § 8-4 (5).
- Når det blir motteke ei røyst frå ein veljar som ikkje er innført i den aktuelle delen av manntalet, eller som allereie er kryssa av i manntalet, jf. valforskrifta § 27 (4)

På valtinget skal ein nytte røystesetelkonvolutt dersom røysta skal leggjast i eit særskilt omslag.

Kommunar som nyttar ordninga med elektronisk avkryssing i manntal på valdagen, nyttar også røystesetelkonvolutt på valtinget i tilfelle der røystingar må takast imot i beredskapskonvolutt, jf. vallova § 9-5 a fjerde ledd.

Røystesetelkonvoluttar skal ikkje nyttast ved ordinær førehandsrøysting når veljarar førehandsrøyster i den kommunen der dei er manntalsførte, eller ved normal røysting

på valdagen.

Røystesetelkonvoluttane er brune i format C5. På framsida av konvoluttan er det trykt riksvåpen og teksten «valg/val». Røystesetelkonvoluttar til sametingsvalet er blå.

9.1.2 Røystesetel med partinamn utan kandidatnamn

Valdirektoratet sender ut røystesetlar som kan nyttast av veljarar som røystar utanfor eige fylke ved stortingsval og fylkestingsval, og utanfor eigen kommune ved kommunestyreval. Desse røystesetlane inneheld ikkje kandidatnamn. I staden inneheld dei ei oversikt over alle dei registrerte politiske partia, pluss eigne felt for å skrive inn andre parti/grupper. Veljaren skal krysse av for alternativet vedkomande ønskjer å røyste på.

Dersom veljaren ønskjer å røyste på eit parti/liste som ikkje står på partirøystesetelen, kan namnet førast inn i eit ope felt på partisetelen. Partirøystesetelen er påført punktsskrift.

I tillegg til partinamna i alminneleg trykt tekst står ei forkorting av partinamnet i punktsskrift for blinde. Departementet sender ut eit informasjonsark trykt i punktsskrift for denne veljargruppa. Arket skal stillast til disposisjon for blinde veljarar som får utdelt røystesetlane Valdirektoratet sender ut. Arket inneheld ei forklaring på partiforkortingane på røystesetlane og ei rettleiing for korleis ein går fram for å røyste.

Ved sametingsvalet sender Sametinget ut røystesetlar med partinamn og kandidatnamn til bruk for veljarar som røystar i eigen krins ved sametingsvalet. Dei sender vidare ut blanke røystesetlar utan partinamn og kandidatnamn. Desse røystesetlane skal nyttast av veljarar som røystar utanfor eigen valkrins ved sametingsvalet. På røystesetelen skriv veljaren namnet på den lista vedkomande ønskjer å gi røysta si til.

Røystesetlane må kunne skiljast frå kvarandre når det blir avvikla samtidige val. Ved stortings- og sametingsval er røystesetlane til stortingsvalet oransje, medan røystesetlane til sametingsvalet er blå. Ved kommunestyre- og fylkestingsval er røystesetlane til kommunestyrevalet rosa, medan røystesetlane til fylkestingsvalet er blå. I tillegg sender Valdirektoratet ut

- blanke valkort
- ein plakat som informerer veljarane om korleis dei går fram for å røyste både ved førehandsrøysting og på valdagen

9.2 Materiell som valstyra sjølve må skaffe

Valstyra må sjølve sørge for å skaffe anna materiell som er nødvendig. Det gjeld mellom anna:

- Røystesetlar med kandidatnamn.

- Omslagskonvolutt med vindauge til førehandsrøystinga. Valdirektoratet tilrår at kommunane bruker nye omslagskonvoluttar med justert vindauge. Eldre omslagskonvoluttar er ikkje å anbefale, då namnet og adressa til veljaren kan vere synleg i konvoluttvindaugget.
- Beredskapskonvoluttar som skal nyttast dersom elektronisk manntal ikkje er tilgjengeleg. På valdagen skal desse konvoluttane vere oransje.
- Omslag til røystingar som skal leggjast i særskilt omslag, det vil seie for
 - 1) «framande» røyster
 - 2) veljarar som ikkje står i manntalet
 - 3) veljarar som det er kryssa av for i manntalet fordi dei har førehandsrøysta
- Stempel for å stemple røystesetlane (sjå punkt 10.9.7 for meir informasjon om stempel).
- Tilstrekkeleg med skrivesaker (fortrinnsvis kulepennar) i avlukka, slik at veljarane kan gjere endringar på røystesetlane.
- Innpakkingspapir og hyssing.
- Forseglingsmateriell.
- Sendekonvolutt.

Valdirektoratet tilrår følgjande format på omslagskonvolutten med vindauge:

Format for konvolutten: B5 (breidd 250mm x høgd 176mm).

Storleik på vindauge: Breidd 118 mm x høgd 95 mm.

Plassering av vindaugget: 14 mm frå venstre kant og 46 mm frå topp.

Røyster som skal til andre kommunar, skal sendast i ein sendekonvolutt, jf. valforskrifta § 27 (8).

Kommunane skal også ha beredskapskonvoluttar tilgjengeleg i tilfelle problem med det elektroniske valadministrasjonssystemet EVA under førehandsrøystinga. Det skal vere enkelt å skilje denne konvolutten frå omslagskonvolutten. Ein kan då føre på ein «B» på utsida av konvoluttane som skal nyttast i ein beredskapssituasjon.

Kommunar som nyttar elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen, skal ha oransje beredskapskonvoluttar tilgjengeleg i tilfelle problem med det elektroniske valadministrasjonssystemet EVA på valdagen, jf. valforskrifta § 31a.

Valstyret må i god tid før røystinga forsikre seg om at alt nødvendig valmateriell er på plass.

Valmateriellet blir sendt ut til kommunane direkte frå trykkjeriet. Erfaringa tilseier at det kan skje feil ved distribusjonen av materiellet, slik at det blir nødvendig å ettersende materiell til enkelte kommunar. Vi ber difor om at valstyret sjekkar heile sendinga med ein gong ho kjem, slik at eventuelle ettersendingar av valmateriell kan gjerast så snart som mogleg.

Kommunar som har fått for få røystesetelkonvoluttar eller røystesetlar, kan kontakte Valdirektoratet for å få tilsendt fleire. Bruk kontaktskjemaet på Valmedarbeidarportalen for å etterbestille materiell: <https://valgmedarbeiderportalen.valg.no/kontakt-oss/>. Vi understrekar elles at andre konvoluttar og eventuelle blanke røystesetlar kan nyttast dersom ein går tom for utsendt materiell.

Valstyret må sørgje for å distribuere materiell til vallokala i god tid og på ein måte som sikrar at ingenting blir borte eller øydelagt. Leiaren for røystestyret har ansvaret for å kontrollere at alt materiell er motteke.

9.3 Universelt utforma valutstyr

Kvar enkelt kommune er ansvarleg for å etablere vallokale både ved førehandsrøystinga og på sjølve valdagen. Lokala skal leggjast til rette med stor vekt på krava til universell utforming, jf. punkt 10.3.

Det er utvikla universelt utforma valutstyr som tek omsyn til dei ulike utfordringane til personar med nedsett funksjonsevne. Valutstyret omfattar valavlukke, valurne og skiltprogram. Både valavlukket og valurna er utforma på ein slik måte at dei skal vere moglege å bruke for alle veljarar, også rullestolbrukarar. Det vil dermed ikkje vere behov for eigne, tilpassa valavlukke til denne gruppa.

Valdirektoratet har inngått ein rammeavtale om produksjon av dette utstyret på vegner av kommunane. Det inneber at kommunar som ønskjer å bestille utstyr, kan nytte seg av denne avtalen, og ikkje treng å lyse ut anbod. For å gjere det enkelt å bestille utstyret er det oppretta ein nettportal der kommunane kan finne informasjon om og bestille utstyret. Nettportalen ligg her: www.valgutstyr.no

Kommunane bestemmer sjølve kva slags og kor mykje utstyr dei vil kjøpe inn ved kvart val. Kommunane vel også sjølve om dei vil kjøpe heile eller delar av løysinga. Ingen kommunar er forplikta til å kjøpe valutstyr frå denne løysinga.

10 FØREHANDSRØYSTING - INNANRIKS

Det er viktig at alle som skal vere med og ta imot førehandsrøyster, får tilstrekkeleg opplæring, slik at ein unngår feil. Røystemottakarane har eit viktig ansvar for at regelverket blir følgt, då resultatet elles kan bli forkasta røyster.

Reglane om førehandsrøysting går fram av vallova kapittel 8 og valforskrifta kapittel 6. Det er kommunane som har ansvaret for å leggje til rette for førehandsrøystinga innanriks.

10.1 Tidleg røysting

Veljarar kan røyste innanriks frå og med 1. juli, såkalla tidleg røysting. Det skal vere mogleg å røyste tidleg fram til og med 9. august, det vil seie fram til den

ordinære førehandsrøystinga startar 10. august.

Formelt er ei slik «tidleg røysting» ein del av førehandsrøystinga, men perioden 1. juli til 10. august blir kalla for tidleg røysting, medan perioden frå 10. august til fredag før valdagen blir kalla «ordinær førehandsrøysting».

Ordninga er heimla i vallova § 8-1 fjerde ledd:

(4) Velgere som oppholder seg innenriks, unntatt på Svalbard og Jan Mayen, og som ikke kan avgi stemme i perioden for forhåndsstemmegivning eller på valginget, kan henvende seg til kommunen og avgi stemme fra 1. juli og frem til forhåndsstemmegivningen starter 10. august i valgåret.

I enkelte valår fell 10. august på ein laurdag eller ein søndag. Vallova § 15-5 slår då fast at fristen går ut den påfølgjande kvardagen. Lova må tolkast slik at det i desse åra skal vere mogleg å røyste tidleg fram til den ordinære førehandsrøystinga startar. Kommunar som ønskjer det, kan såleis halde ope for tidleg røysting laurdag og sundag.

Ordninga gjeld alle veljarar. Tidleg røysting er meint som ei ordning for dei som ikkje har høve til å røyste innanfor perioden for førehandsrøysting eller på valdagen. Det blir ikkje stilt krav om at veljaren må dokumentere å ikkje ha høve til å førehandsrøyste eller å røyste på valdagen.

Veljarane skal kunne røyste i alle kommunar i landet. Dei er med andre ord ikkje nøydde å røyste i den kommunen der dei er manntalsførte. Der det er aktuelt, skal valstyret sende røysta til kommunen der veljaren er manntalsført.

Veljaren kan kontakte kommunen og be om å få røyste. Det kan gjerast skriftleg eller munnleg.

10.1.1 Opningstid for tidleg røysting

I valforskrifta § 24a står det i andre ledd at «*Valgstyret angir sted for slik stemmegivning. Valgstyret bør, så langt det lar seg gjøre, ta hensyn til velgers ønske med hensyn til tidspunkt for stemmegivning*». Ved førespurnader får då veljaren opplyst kva tider det er mogleg å røyste.

Dersom veljaren opplyser å ikkje ha høve til å røyste innanfor dette tidsrommet, bør valstyret så langt som rimeleg råd prøve å finne ei tid som passar for veljaren. Til dømes kan vedkomande få lov til å røyste seinare på dagen. Det må likevel i utgangspunktet vere greitt å oppmode veljaren til å røyste innanfor ordinær arbeidstid/opningstid. Valstyret bestemmer sjølv korleis dette best kan skje ut frå forholda i den konkrete saka. I kunngjeringa om ordninga er det like fullt kurant å føre opp berre den ordinære opningstida som valstyret har bestemt.

10.1.2 Tilrettelegging, framgangsmåte, valmaterieell og manntal

Etter valforskrifta § 24a første ledd pliktar valstyret å leggje til rette for at veljarar som

kontaktar kommunen i perioden 1. juli og fram til den ordinære førehandsrøystinga, får røyste.

Alle veljarar skal frå 1. juli kunne kontakte kommunen - ved oppmøte eller på annan måte - og be om å få røyste. Tidleg røysting er meint som ei særordning som skal vere enkel å handtere. Kommunen er ikkje pålagd å leggje til rette for full førehandsrøysting i alle lokale. Det er ikkje krav om at det må vere to røystemottakarar til stades ved mottak av førehandsrøyster før 10. august.

Valforskrifta § 24 a tredje ledd slår fast at «*Valgloven og valgforskriftens regler for forhåndsstemmer gjelder for øvrig tilsvarende så langt de passer. Valgloven § 8-4 (2), (3) og (4) gjelder ikke*». Framgangsmåten ved førehandsrøystinga er bestemt i vallova § 8-4, jf. valforskrifta kapittel 6. Dette inneber mellom anna at kravet om at veljaren skal røyste i «*enerom og useb*» også gjeld ved tidleg røysting. Krav i valforskrifta til oppbevaring, forsegling og transport av materiell gjeld også tilsvarende.

Det kan nyttast avlukke eller eit eige rom, dersom dette er meir føremålstenleg. Kommunen må sørge for avskjerma utlegging av røystesetlane. Krava til hemmeleg val skal oppfyllest på same måte som elles. Det må også takast omsyn til rullestolbrukarar, som elles ved røysting.

Hovudregelen i vallova for ordinær førehandsrøystinga i § 8-4 (2), (3) og (4) om røystesetel rett i urna gjeld ikkje. Framgangsmåten for tidleg røysting er beskriven i § 24a (4) i valforskrifta.

Ved tidleg røysting skal det alltid nyttast røystesetelkonvolutt, valkort og omslagskonvolutt.²

Valkort blir sendt ut elektronisk til veljarar som ikkje har reservert seg mot dette. Veljarar som har reservert seg, vil som tidlegare få tilsendt valkortet på papir. Røystemottakar skriv ut eit valkort frå EVA, eller fyller ut eit blankt valkort, og legg dette i omslagskonvolutten saman med røystesetelkonvolutten. Røystemottakaren må etter ordinære prosedyrar leggje inn tilstrekkeleg informasjon på det blanke valkortet eller duplikatvalkortet til at vedkomande kan identifiserast, sjå punkt 4.11 om krav til opplysningar på valkort. For veljarar som har med seg papirvalkort, kan dette nyttast.

Dersom røystesetlar med kandidatnamn ikkje er klare når perioden for tidleg røysting startar, er det mogleg å nytte partirøystesetelen med punktsskrift.

Røystesetelen skal stemplast før han blir lagd i røystesetelkonvolutten. Kommunane må difor ha stempel tilgjengeleg når perioden for tidleg røysting startar. Dersom ein røystesetel manglar stempel, skal han stemplast av valfunksjonæren når konvolutten blir opna. Innhaldet skal kontrollerast og ein må ta stilling til røystinga, jf. valforskrifta § 39a.

² I delar av denne perioden har ikkje veljarane fått valkort. Kommunen må difor anten nytte blanke valkort eller skrive valkort ut frå EVA.

For å sikre kravet til hemmeleghald skal røysetelkonvoluttene limast att. Dersom veljaren ikkje har limt att konvoluttene, skal røystemottakaren gjere det. Viss konvoluttene ikkje er limt att, blir røysta forkasta.

Røystemottakaren skal leggje til grunn opplysningar i manntalet og føre desse på valkortet. Det gjeld også opplysning om kva kommune veljaren er manntalsført i. Personane som valstyret har peikt ut til å ta imot røystene, skal ikkje ta stilling til om røystene skal godkjennast eller ikkje. Dei skal heller ikkje krysse av i manntalet. Det skal kryssast av i manntalet berre dersom røysta er godkjend, jf. vallova § 10-1. Røystemottakaren skal aldri ta stilling til om ei førehandsrøyst skal godkjennast eller ikkje. Denne vurderinga skal gjerast av valstyret på vanleg måte.

Tidlege røyster skal ikkje på nokon måte merkast med «tidleg røyst», men talet på mottekne tidlege røyster skal bokførast særskilt i møteboka til valstyret. Røyster frå veljarar som er manntalsførte i andre kommunar, skal sendast vidare etter kvart som dei blir mottekne. Røystene blir prøvde av valstyret når manntalet er klart. Fram til den tid må valstyret sørge for å oppbevare røystene trygt. For å sikre at manntalet er oppdatert når den ordinære førehandsrøystinga startar bør valstyret ta stilling til røystinga før det. Krav i valforskrifta til oppbevaring, forsegling og transport av materiell gjeld tilsvarande.

Krav i valforskrifta til oppbevaring, forsegling og transport av materiell gjelder tilsvarende.

10.2 Tid for ordinær førehandsrøysting innanriks

Den ordinære førehandsrøystinga skjer frå og med 10. august i valåret, jf. vallova § 8-1 første ledd. Viss 10. august fell på ein laurdag eller ein heilagdag, startar førehandsrøystinga den første påfølgjande kvardagen, jf. vallova § 15-5.

Førehandsrøystinga kan ikkje skje seinare enn siste fredag før valdagen, jf. § 8-1 andre ledd. På Svalbard kan Sysselmannen bestemme at røystinga skal avsluttast tidlegare enn det som er hovudregelen i lova, dersom det er nødvendig for å sikre at førehandsrøystene kjem fram i tide.

Veljaren må sjølv sørge for å røyste tidleg nok til at røysta kjem fram til valstyret innan kl. 17 dagen etter valdagen.

10.2.1 Opningstider

Opningstida ved mottak av førehandsrøyster har tradisjonelt følgt opningstidene til kommunen. I ein travel kvardag kan det vere vanskeleg å finne tid til å røyste. Særleg kan det vere vanskeleg dersom vallokalet ikkje er tilgjengeleg etter arbeidstid. For å sikre godt nok tilgjenge for veljarane bør kommunane difor vurdere opningstidene nøye, mellom anna om det er mogleg å halde ope lenger utover kvelden enn det som har vore praksis til no.

Departementet meiner det kan vere grunn til å ha langope minst éin dag i veka i heile perioden for førehandsrøysting - kanskje kvar dag siste veka før valet.

Siste dagen før valdagen kan det på den andre sida vere aktuelt å avslutte tidlegare, slik at ein er sikker på å få fram røystene i tide. Kommunen bør også vurdere å halde ope på laurdagar.

10.2 Tilgjenge og tilrettelegging for val

Tilgjenge til val handlar både om kva lokale som blir nytta til røystinga, og korleis sjølve lokala er tilrettelagde. Det er særskild viktig å sikre at alle som ønskjer å røyste ved val, har høve til det. Godt tilgjenge skal sikre retten den enkelte har til å delta i og ha innverknad på samfunnet. Ingen skal vere ekskludert frå å røyste ved val på grunn av manglande tilrettelegging. Valdirektoratet har utarbeidd ein rettleiar for tilgjenge ved val som kan nyttast i arbeidet.

10.3.1 Universell utforming

Universell utforming inneber at produkt eller omgivingar er lagt til rette på ein slik måte at dei i størst mogleg grad kan nyttast av alle. I «universell utforming» ligg eit sterkare likestillingskrav enn i omgrepet «tilgjenge for personar med nedsett funksjonsevne». Medan tilgjenge for personar med nedsett funksjonsevne er mogleg å oppnå gjennom spesielle løysingar, føreset universell utforming at hovudløysinga skal innfri alle brukarbehov.

Ein viktig del av likestillinga for personar med nedsett funksjonsevne er dei skal kunne nytte retten sin til å delta i val på same grunnlag som andre. Når valstyret vel lokale for førehandsrøysting, må behova til veljarar med nedsett funksjonsevne såleis takast omsyn til.

Lov fredag 16. juni 2017 nr. 51 om likestilling og forbod mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringslova) stiller krav til universell utforming av vallokala. Lova § 17 slår mellom anna fast at *«[o]ffentlige og private virksomheter rettet mot allmennheten har plikt til universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjoner»*. Plikta gjeld ikkje utforming eller tilrettelegging som inneber ei uforholdsmessig byrde for verksemda.

Føremålet med likestillings- og diskrimineringslova er å fremje likestilling og hindre at personar blir diskriminerte på grunnlag av t.d. funksjonsnedsetjing. Lova skal *«bidra til å bygge ned samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer, og hindre at nye skapes»*, jf. § 1. Valdeltaking er ein av dei viktigaste arenaene for samfunnsdeltaking. Det er difor viktig at kommunane vurderer grundig om vallokala tilfredsstillar krava til universell utforming. Omgivingar og materiell skal utformast slik at dei kan nyttast av menneske i alle aldersgrupper og med varierende ferdigheiter, kapasitet og funksjonsevne. Aspekt som går på rørsle, syn, høyrsel, forståing eller miljøsensitivitet, står sentralt.

I byggjesaksdelen i plan- og bygningslova er det heimel til å kunne gi forskrift om oppgradering av eksisterande, publikumsretta bygg til ein standard som svarer til universell utforming. Slike forskrifter er ikkje gitt.

10.3.2 Kommunal aktivitetsplikt

Likestillings- og diskrimineringslova inneheld krav som valstyret må rette seg etter. I lova § 24 står det at «*[o]ffentlige myndigheter skal arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å oppfylle lovens formål*». Lova gir i § 19 i tillegg ei plikt til å arbeide aktivt for å fremje universell utforming, og denne utfyller den generelle føresegna om aktivitetsplikt. Desse aktivitetspliktene krev at kommunane har eit medvite forhold til om vallokala tilfredsstillar krava til universell utforming.

10.3.3 *Krav til lokala der det skal gjennomførast førehandsrøysting - val av lokale*
Vallova §§ 8-3 første ledd og 9-3 andre ledd stiller enkelte krav til lokala som skal nyttast ved røystinga. Lokala skal vere eigna for røystemottak og tilgjengelege for veljarane.

10.3.3.1 Eigna lokale

Det følgjer av vallova § 8-3 første ledd at røystinga skal gjennomførast i eigna lokale. Det inneber at rammene rundt førehandsrøystinga skal vere slik at veljarane føler seg vel i situasjonen og kan vere sikre på at det blir følgt grunnleggjande rutinar for tryggleik. Lokala som blir nytta til førehandsrøysting, bør såleis ha eit visst offisielt preg. Røysting er difor først og fremst aktuelt i offentlege lokale. Andre lokale kan også nyttast, men røysting i lokale der det blir drive kommersielt prega aktivitet, tilfredsstillar ikkje kravet om at røystinga skal gjennomførast i rolege og verdige former. Dette er likevel ikkje til hinder for å gjennomføre førehandsrøysting på kjøpesenter eller tilsvarende stader. Det må vurderast opp mot kravet om eigna lokale kor i kjøpesenteret ein skal leggje til rette for førehandsrøysting.

Sjå punkt 10.4.3 for meir informasjon om røystemottak ved kjøpesenter. Ein kan til dømes ta imot røyster i mellombels oppstilte lokale eller liknande utanfor kjøpesenteret, eller ein kan innreie eit røystelokale i eit eigna område inne på kjøpesenteret. Døme på moglege røystelokale er tomme eller ledige lokale inne på senteret. Det må gjerast ei konkret vurdering av om eit lokale er eigna for bruk ved førehandsrøysting. I denne vurderinga må valstyret vurdere både utforminga av lokalet og typen aktivitet som elles går føre seg i lokalet.

10.3.3.2 Tilgjenge

Veljarane skal kunne ta seg inn i vallokala utan hjelp. Andre lokale skal berre nyttast dersom det ligg føre «særlege grunnar». Dette inneber at røystinga skal leggjast til lokale der veljarane kan ta seg inn på eiga hand.

Dersom det ikkje finst slike lokale i kommunen, må kommunen i utgangspunktet setje i verk tiltak som gjer lokala tilgjengelege for veljarane. Til dømes ved å setje opp ei rullestolrampe. Andre lokale kan nyttast dersom det ikkje finst eigna lokale som veljarane kan ta seg inn i utan hjelp, og det ikkje er mogleg eller vil vere uforholdsmessig dyrt å gjere lokala tilgjengelege for alle veljarane. Ei streng vurdering skal liggje til grunn for avgjerda om å nytte andre

lokale.

Kor tilgjengelege lokala er, kjem mellom anna an på kor dei er geografisk plasserte i kommunen, om det er parkeringsplassar eller busstopp nær lokalet, om det er eit trafikknutepunkt, om det er ein stad der mange ferdast, og så vidare. Kommunane bør gå gjennom heile «løypa» frå parkering/busstopp til valurne, for å sikre seg om at ein ikkje har oversett hindringar som kan skape problem for enkelte veljarar. Særleg umerkte trapper, trinn og tersklar kan vere problematiske.

Kravet til tilgjenge gjeld for alle vallokala i kommunen. Det er ikkje nok å leggje til rette i berre eitt lokale. Det skal liggje føre særlege grunnar dersom ein vik bort frå dette kravet. Departementet vil også understreke at det ikkje er i samsvar med lova å la vere å leggje til rette eit vallokale med den grunngiving at det ikkje er behov for tilrettelegging i den aktuelle krinsen.

Ved vurderinga av om det finst eigna lokale som veljarane kan ta seg inn i på eiga hand, bør alle typar lokale vurderast. Sjølv om det ikkje er tradisjon for å halde førehandsrøysting i ein bestemt type lokale, vil dette vere ei betre løysing enn å gjennomføre røystinga i lokale som ikkje er tilgjengelege for alle veljarane. Aktuelle lokale er nemnde i punkt 10.4.

10.3.4 Tilrettelegging i lokala

10.3.4.1 Generelt

Valforskrifta §§ 26 og 30 inneheld krav til godt tilgjenge inne i sjølve vallokala. Tilgjenge til vallokala omfattar alle forhold inne i vallokalet som kan påverke høvet til å røyste. Det omfattar mellom anna skilting/merking, framkome, logistikk, lysforhold og valutstyr som avlukke, urne og røystesetel.

I samband med krava til universell utforming er det utvikla ei løysing for valutstyr som kommunane kan bestille, jf. punkt 9.3.

Departementet minner om at det er viktig for kommunane å vere medvitne om kven dei legg til rette for. Ein stor del av folkesetnaden har redusert funksjonsevne i delar av livet, til dømes i periodar med skadar og sjukdom eller på grunn av aukande alder. Kommunane må difor tenkje breitt når det gjeld tilrettelegging.

10.3.4.2 Rullestolbrukarar

Dei nye avlukka har to bord: eitt for gåande og eitt lågare bord for rullestolbrukarar. Her skal det vere mogleg å få tak i røystesetlar sjølv. Dersom det unntaksvis ikkje finst eigna avlukke for rullestolbrukarar, kan røystesetlane leggjast på eitt eller fleire låge bord i lokalet. Borda må i dette tilfellet vere avskjerma, slik at det ikkje er mogleg å sjå kva setel veljaren plukkar ut. Eit alternativ er å dele ut eit sett med alle røystesetlane til veljarar som har vanskar med å bruke røystesetlane som ligg i avlukket. Departementet

oppfordrar likevel til i størst mogleg grad å sørgje for løysingar som kan brukast av alle.

10.3.4.2.1 Blinde og svaksynte

Krava i valforskrifta inneber mellom anna at det må vere ryddige forhold og godt lys inne i avlukka. Dei nye avlukka har eige lys over borda. Det er også viktig at informasjonen i vallokalet og/eller i avlukka er i stor nok skrift til å kunne lesast av alle.

Valforskrifta § 26 andre punktum og § 30 slår fast at røystinga skal leggjast til rette slik at blinde og svaksynte kan røyste utan å måtte be om hjelp. Kommunane bestemmer sjølv korleis dei ønskjer å leggje til rette slik at kravet blir oppfylt. Ved val av framgangsmåte må det leggjast avgjerande vekt på at valet skal vere hemmeleg, og at den valde løysinga skal vere enkel å bruke.

Departementet tilrår å merkje røystesetelkassettar med lappar med listeoverskrifta i punktsskrift for blinde og storskrift for svaksynte. Dersom ein nyttar slike avlukke, er det i utgangspunktet nok å innreie eitt slikt avlukke i kvart vallokale. Ein bør likevel vurdere å leggje til rette fleire avlukke på denne måten, då merkelappar med stor skrift kan vere til nytte for store grupper veljarar.

Ein annan måte å leggje til rette for blinde og svaksynte på, er å bruke ei kartotekløysing. Det inneber at ein bruker ein liten koffert eller liknande med skiljeark, der namnet på partiet er trykt i punktsskrift og storskrift på arkfana. Røystesetlar med kandidatnamn skal plasserast bak skiljearket. Det er viktig å hugse på eit eige skiljeark til blanke røystesetlar. Blinde som kjem for å røyste, får utlevert kofferten og kan finne fram til den aktuelle røystesetelen på eiga hand utan hjelp frå andre. Denne løysinga kan særleg vere aktuell ved røysting heime hos veljarane.

Det er særst viktig å understreke at omsynet til hemmeleg val må sikrast, uansett kva løysing ein vel. Kravet om at røystinga skal leggjast til rette slik at blinde og svaksynte kan røyste utan hjelp frå andre, gjeld uansett kvar førehandsrøystinga blir utført. Det gjeld såleis ikkje berre i ordinære vallokale og på institusjonar, men også ved røysting utanriks og heime hos veljaren.

Departementet oppfordrar til at ein set seg grundig inn i føresegnene i valforskrifta, som er tilgjengeleg på www.valg.no.

Inngå gjerne samarbeid med representantar for ulike brukargrupper og få råd frå personar med nedsett funksjonsevne i planlegginga av kva lokale som skal brukast, og korleis lokala skal vere utforma innvendig. Sjå også: [kommunale og fylkeskommunale råd for personer med nedsatt funksjonsevne](#).

10.4 Stad for førehandsrøystinga

10.4.1 Innleiing

Det er valstyret som bestemmer kor ein skal ta imot førehandsrøyster. Det er likevel

eit lovfesta krav av det skal gjennomførast førehandsrøysting ved helse- og sosialinstitusjonar. Sjå punkt 10.3.3 om kravet til å vurdere kor eigna lokalet er.

10.4.2.1.1 «der valstyret ellers beslutter...»

Det følgjer av vallova § 8-3 andre ledd bokstav b at førehandsrøystinga skal gå føre seg der valstyret bestemmer at det skal takast imot førehandsrøyster. Valstyret må vurdere konkret kor mange stader i kommunen det er behov for å ha førehandsrøysting. Det same gjeld for opningstidene i lokala. Lova byggjer likevel på ein føresetnad om at det i heile perioden skal vere mogleg å førehandsrøyste minst éin stad. Dette gjeld likevel berre på vanlege arbeidsdagar (måndag til fredag).

Utover dei lovbestemte stadene (helse- og omsorgsinstitusjonar og ambulerande) kan det vere aktuelt å gjennomføre førehandsrøysting på til dømes kommunehus, offentlege servicekontor, bibliotek, NAV-kontor, bank, burettslag, kjøpesenter, skole, universitet, høgskole, hotell, valbuss, valbåt og legeskyssbåt. Når det blir lagt til rette for førehandsrøysting, er det viktig at kommunen sikrar godt tilgjenge for veljarane.

10.4.3 På kjøpesentre

I mange kommunar er kjøpesenteret ein stad der ein veit at mange veljarar ferdast. Dersom forholda ligg til rette for det, vil det vere naturleg å opne for førehandsrøysting her.

I Prop. 64 L (2010-2011) uttaler departementet følgjande:

«Tradisjonelt tilrettelegger svært mange kommuner forhåndsstemmemottak i rådhus og/eller servicetorg, noen ganger som eneste sted. Departementet mener kommunene bør vurdere om dette faktisk sikrer best mulig tilgjengelighet og tilrettelegging. Det er viktig å sikre god deltakelse ved valg og dermed å legge stemmegivning til steder der velgerne ferdes. Evalueringen viser at det gis gode tilbakemeldinger på forhåndsstemmemottak på kjøpesenter. Det er i dag god infrastruktur i tilknytning til kjøpesenter, samtidig som kjøpesentre normalt har god tilgjengelighet og er godt tilrettelagt for alle, uavhengig av funksjonsevne.

Departementet vil oppfordre det enkelte valgstyre til en grundig gjennomgang av sted for forhåndsstemmegivning med tanke på hvordan det best kan tilrettelegges for valg og ut fra best mulig tilgjengelighet for velgere.»

Departementet viser til det som er sitert frå proposisjonen, og ber kommunane vurdere om det er aktuelt å gjennomføre førehandsrøysting ved eitt eller fleire kjøpesenter i kommunen.

Førehandsrøystinga i eller ved kjøpesenteret må organiserast slik at prinsippet om hemmeleg val blir sikra, samtidig som røystinga kan gjennomførast mest mogleg uforstyrra av annan aktivitet i senteret. Dersom det er ledige eller tomme lokale i senteret, kan det vere naturleg å nytte desse. Eit anna alternativ

kan vere å bruke mellombels oppstilte lokale utanfor senteret. Departementet tilrår valstyra å ha ein dialog med leiinga ved kjøpesentra for å få til ei mest mogleg føremålstenleg organisering av røystemottaket.

10.4.4 På skular, universitet og høgskular

Det å kunne førehandsrøyste på vidaregåande skular, universitet og høgskular vil for mange av dei yngre veljarane vere enkelt og tidssparande. Kommunar med slike lærestader bør difor vurdere nøye moglegheitene for å gjennomføre røysting der.

10.4.5 I fengsel og militærleirar

Veljarar som sit i fengsel, kan ha vanskar med å få røyste på valdagen. Dei same omsyna som ligg til grunn for å gjennomføre førehandsrøysting ved helse- og omsorgsinstitusjonar, gjeld også for personar som sit i fengsel. Det tilseier at det bør vere mogleg å førehandsrøyste i alle fengsel.

Dei same omsyna gjeld, om enn i mindre grad, for militært personell i militærleirar.

10.4.6 På helse- og omsorgsinstitusjonar

Etter vallova § 8-3 andre ledd bokstav a skal det gjennomførast førehandsrøysting ved helse- og omsorgsinstitusjonar. Det omfattar m.a. sjukehus, pleieheimar og rehabiliteringsinstitusjonar. Det er også mogleg å ta imot førehandsrøyster heime hos personar som oppheld seg i trygde- og omsorgsbustader med nær tilknytning til dei nemnde institusjonane, jf. valforskrifta § 25. Det er ikkje høve til å vedta at det berre skal haldast førehandsrøysting ved enkelte helse- og omsorgsinstitusjonar.

Førehandsrøysting skal gjennomførast i minst éin dag ved alle institusjonane. For at flest mogleg skal få røyste, bør førehandsrøystinga leggjast så nær opp til valdagen som mogleg. Alle veljarar kan førehandsrøyste på desse institusjonane, både bebuarar, personale og andre veljarar.

Førestaden for det som står i førre avsnittet, er at institusjonane er tilgjengelege for ålmenta. I ein førespurnad til departementet er det påpeikt at enkelte institusjonar er i privat eige, og at enkelte institusjonar ikkje er opne for ålmenta. Ordlyden i lova legg opp til at det skal vere høve til å ta imot førehandsrøyster også ved slike institusjonar. Her er det viktig at valmyndigheitene har ein god dialog med representantar for institusjonane, slik at førehandsrøystinga kan organiserast og gjennomførast på ein måte som ikkje bryt reglane og prinsippa til den aktuelle institusjonen. Tilsette ved institusjonen kan ved behov utnemnast som røystemottakarar.

10.4.7 Ambulerande røysting

Veljarar som på grunn av sjukdom eller uførleik ikkje kan røyste der det blir

gjennomført førehandsrøysting, kan etter søknad til valstyret førehandsrøyste der dei oppheld seg, jf. vallova § 8-3 sjette ledd.

Valstyret set fristen for når kommunen må ha fått søknaden.

Søknadsfristen skal setjast til eit tidspunkt mellom tysdag og fredag den siste veka før valet. Valstyret må kunngjere ordninga med ambulerande røysting i god tid før fristen.

Lova stiller ingen formelle krav til innhaldet i søknaden. Det er til dømes ikkje eit krav at søknaden må vere skriftleg. Derimot må det gå fram av søknaden at veljaren er sjuk eller ufør og difor ikkje i stand til å førehandsrøyste ein annan stad.

10.5 Kunngjering av førehandsrøysting

Valstyret skal kunngjere tid og stad for all førehandsrøysting i kommunen, jf. valforskrifta § 24. Det er ein føresetnad at førehandsrøystinga blir annonsert gjennom ein kanal som når ut til dei fleste veljarane. Det kan vere ei lokalavis, ei informasjonsavis for kommunen eller liknande. Departementet vil særleg oppfordre kommunane til å leggje til rette for at det blir lagt ut tydeleg og god informasjon om valet på nettsidene til kommunane.

Førehandsrøysting ved institusjonar skal - som all anna førehandsrøysting - kunngjerast. Dette bør gjerast med oppslag både ved institusjonen og i avisene. Vidare bør dei tilsette ved institusjonen seie frå til sengeliggjande og andre som ikkje kan lese oppslaga.

10.6 Røystemottakarane

Det følgjer av vallova § 8-2 første ledd bokstav a at det er valstyret som utnemner røystemottakarar innanriks.

Valstyret må utnemne så mange røystemottakarar som nødvendig for å gjennomføre førehandsrøystinga på ein tilfredsstillande måte. Det er valstyret som har ansvaret for at røystemottakarane får opplæringa dei treng. Røystemottakarane må setje seg grundig inn i føresegnene om førehandsrøysting.

Vallova § 8-2 tredje ledd avgrensar kva oppgåver listekandidatar kan ha ved gjennomføringa av val. Listekandidatar som er oppførte på ei valliste ved valet, kan ikkje utnemnast til røystemottakarar i same kommune ved same val. Dette inneber at listekandidatar ikkje kan tenestegjere som røystemottakarar. Det er berre personar som sjølve stiller til val i det aktuelle valet, og ikkje politikarar generelt, som er omfatta av dette.

10.6.1 Tal på valfunksjonærar ved røystemottak

Vallova § 8-1 femte ledd slår fast at det skal vere to røystemottakarar til stades ved mottak av førehandsrøyster. Det gjeld berre i den ordinære perioden for

førehandsrøysting innanriks, med unntak av på Svalbard og Jan Mayen. Kravet til to røystemottakarar gjeld ikkje ved tidleg røysting.

Kravet til to røystemottakarar vart innført samtidig med at ein fjerna bruken av røystesetelkonvolutt for veljarar som røystar i eigen kommune. Når røystinga er godkjend og røystesetelen blir lagd i urna, kan han ikkje sporast tilbake til veljaren. Eventuelle feil vil difor få større konsekvensar, då dei ikkje kan rettast. Å ha to personar til stades vil såleis auke kvaliteten på gjennomføringa. Det er også nødvendig for å sikre tilliten til valordninga og verne valfunksjonærar mot mistenkeleggjering.

10.6.2 To røystemottakarar

Intensjonen bak føresegna er å sikre at to røystemottakarar er vitne til gjennomføringa av den ordinære førehandsrøystinga, det vil seie at minst to røystemottakarar fysisk er til stades når røystesetelen blir stempla, det blir kryssa av i manntalet og veljaren legg setelen i urna. Det verkar med andre ord ikkje å vere i tråd med intensjonane i lovføresegna dersom berre éin røystemottakar tek imot førehandsrøyster medan den andre held på med andre oppgåver i lokalet.

Det er opp til valstyret å bestemme organiseringa av røystinga og korleis oppgåvene skal fordelast mellom røystemottakarane i samsvar med lovgivinga. Kommunane må sjølve vurdere om kravet er oppfylt i dei ulike tilfella.

10.7 Forbod mot valagitasjon mv.

10.7.1 Valagitasjon

Vallova § 8-5 første ledd slår fast at det er forbode å drive valagitasjon i det rommet der førehandsrøystinga finn stad. Forbodet inneber at det ikkje er tillate å drive valkamp i form av stands eller liknande. Forbodet omfattar agitasjon for eller mot systemet, politiske parti, oppfatningar eller personar. Det omfattar både munnlege og skriftlege meiningsytringar, som det å setje opp oppslag eller å dele ut brosjyrar.

10.7.2 Opplysningar om forbruket av røystesetlar

Det følgjer av vallova § 8-5 andre ledd at uvedkomande ikkje skal vite om forbruket av røystesetlane til dei ulike vallistene. Det inneber at valfunksjonærane ikkje får gi opplysningar til t.d. pressa om forbruket av røystesetlar. Pressa eller andre kan heller ikkje få tilgang til avlukka - eller andre stader der røystesetlane er lagde ut - for å sjå korleis det ligg an med røystesetelforbruket.

10.8 Legitimasjon

Vallova § 8-4 sjetteste ledd regulerer legitimasjonsplikta under førehandsrøystinga. Ei

tilsvarande føresegn finst i vallova § 9-5 andre ledd for røysting på valdagen.

Veljarar som røystemottakaren ikkje kjenner, må legitimere seg. Dersom ein ukjend veljar ikkje kan bevise identiteten sin, skal røystemottakaren ikkje ta imot røysta frå vedkomande. Veljaren må avvisast og bli beden om å kome tilbake med legitimasjon seinare.

Veljarar som røystemottakaren kjenner, treng ikkje å vise legitimasjon. Det er ikkje noko i vegen for at også dei som har roller som valfunksjonærar i det aktuelle vallokalet, kan gå god for identiteten til ein veljar. Departementet vil påpeike at veljarar i lokalet ikkje kan stadfeste identiteten til ein annan veljar. Det kan vere føremålstenleg at veljarar viser legitimasjon sjølv om røystemottakaren kjenner dei, då legitimasjonen inneheld fødselsnummer, som er unikt ved opplag i manntalet.

Verken lova eller forskrifta har nærmare reglar om kva slags legitimasjon som skal godkjennast. Røystemottakaren må i kvart enkelt tilfelle vurdere legitimasjonen veljaren legg fram. Det må vere eit minstekrav at legitimasjonen har eit visst offisielt preg og inneheld namnet på veljaren, fødselsdato og bilete. Typiske legitimasjonspapir vil vere bankkort med bilete, førarkort (også digitalt førarkort) og pass, men også andre typar legitimasjon med bilete vil kunne godkjennast etter nærmare vurdering frå røystemottakar.

Departementet presiserer at det er viktig å vise godt skjønn ved vurderinga av om den aktuelle legitimasjonen er tilstrekkeleg dokumentasjon på identiteten til veljaren. Utgangspunktet må vere at dersom legitimasjonen gir eit truverdig inntrykk, har veljaren oppfylt legitimasjonsplikta. Så lenge røystemottakaren ser at det er rette vedkomande ein står overfor, må veljaren få lov til å røyste. Det bør gjelde sjølv om legitimasjonen har gått ut på dato. Røystemottakaren må likevel i kvart enkelt tilfelle vurdere «kvaliteten» på legitimasjonen.

Departementet oppfordrar kommunane til å gi informasjon til NAV-kontoret og eventuelt andre etatar i kommunen, slik at dei kan vurdere å gi økonomisk stønad til legitimasjon, eventuelt etablere ei ordning for å skrive ut mellombels gratis legitimasjon.

Dersom veljaren har gløymt legitimasjonen heime og ein har høve til det, kan det vere aktuelt å køyre veljaren heim for å hente legitimasjon. Ein kan elles hjelpe til med å ringje etter drosje eller liknande.

Røystemottakaren må kontrollere at vedkomande veljaren er den han eller ho gir seg ut for å vere. Heildekkjande hovudplagg kan skape utfordringar.

Identifikasjonskravet inneber at ansiktet til veljaren må vere synleg.

Røystemottakaren må forklare kva legitimasjonskravet inneber, og be veljaren på ein respektfull måte om å vise ansiktet slik at identifisering er mogleg. Dette kan skje på eit skjerma område / eige rom.

Lova har éi føresegn om unntak frå kravet om veljarlegitimasjon ved førehandsrøysting ved institusjonar som helse- og omsorgsinstitusjonar og fengsel.

Her er det ikkje eit absolutt krav at ein ukjend veljar legitimerer seg. Årsaka er at dei som oppheld seg i institusjonen, kanskje ikkje har legitimasjonspapir tilgjengeleg. Her kan i staden ein tilsett ved institusjonen gå god for identiteten til veljaren. Det er då eit vilkår at den tilsette legitimerer seg.

Unntaksføresegna gjeld ikkje besøkande hos institusjonen. Her gjeld identifikasjonskravet fullt ut.

10.9 Framgangsmåten ved førehandsrøystinga

10.9.1 Utgangspunkt og hovudregel

Røystemottakaren pliktar å gjere veljaren kjend med reglane som gjeld for førehandsrøystinga, og sørge for at røystinga skjer uforstyrra. Røystemottakaren får ikkje prøve å påverke kva veljaren røystar.

Framgangsmåten for førehandsrøystinga går fram av vallova § 8-4 og valforskrifta § 27. Utgangspunktet er at røystemottakaren skal vise veljaren til den staden der røystesetlane ligg, før det blir teke stilling til vidare framgangsmåte etter vallova § 8-4.

Hovudregelen er at veljarar som røystar i den kommunen der dei er manntalsførte, skal leggje røystesetelen direkte i urna. Er veljaren manntalsført i ein annan kommune, skal ein i staden nytte ein røystesetelkonvolutt som blir lagd saman med valkortet i ein omslagskonvolutt. Vi går gjennom dei ulike prosedyrane nedanfor.

Sjå punkt 10.1 for meir informasjon om framgangsmåten ved tidleg røysting.

10.9.2 Veljar som er manntalsført i eigen kommune - rett i urne

Veljarar som røystar i den kommunen der dei er manntalsførte, skal leggje røystesetelen direkte i urna, jf. vallova § 8-4 andre ledd. Dette er den same prosedyren som på valdagen. Veljaren blir vist inn i avlukket, vel røystesetel, brettar denne og går til røystemottakaren. Røystemottakaren kryssar av for vedkomande i manntalet og stemplar røystesetelen. Veljaren legg sjølv røystesetelen i ei forseгла urne. Røystinga er godkjend idet veljaren legg setelen i urna og vedkomande er kryssa av i eit elektronisk online manntal.

Ordninga gjeld frå den ordinære førehandsrøystinga, som startar 10. august. Ved tidleg røysting skal det nyttast røystesetelkonvolutt, valkort og omslagskonvolutt.

10.9.2.1 Verkeområde

Ordninga gjeld innanriks, bortsett frå på Svalbard og Jan Mayen. Prosedyren skal følgjast alle stader der valstyret etter vallova § 8-3 andre ledd avgjer at det skal takast imot røyster. Det inkluderer også ulike institusjonar, fengsel, militæranlegg og liknande. Vidare skal prosedyren følgjast når ein tek imot ei røyst heime hos veljaren ved ambulerande røysting. Dei som tek imot røyster, må ha med seg urne, røystesetlar og PC med tilgang til Internett for å kunne logge seg på valadministrasjonssystemet EVA med nettilgang til manntalet. Sjå punkt 10.9.4 for bruk av røystesetelkonvolutt i særskilde tilfelle.

10.9.2.2 Tidspunkt for godkjenning av røysting

Når røystesetelen blir lagd direkte i urna, blir røystinga godkjend idet veljaren førehandsrøyster. Det betyr at dei utnemnde røystemottakarane har myndigheit til å godkjenne ordinære røyster som blir lagde i urna.

10.9.2.3 Elektronisk manntal

For at røystemottakaren skal kunne kontrollere at veljaren har røysterett i kommunen og ikkje allereie har fått godkjent ei røyst, er det ein føresetnad at røystemottakaren har tilgang til eit oppdatert manntal på nett når røysta blir gitt. Med EVA har alle kommunar tilgang til eit elektronisk landsdekkjande manntal. Med eit tilgjengeleg manntal på nett skal røysta godkjennast idet ho blir gitt og veljaren blir kryssa av i manntalet. Det betyr at avkryssingsmanntalet kan skrivast ut ferdig avkryssa for godkjende førehandsrøyster.

10.9.3 Dersom elektronisk manntal ikkje er tilgjengeleg - beredskapssituasjon

Ein føresetnad for at veljarane skal leggje røystesetelen rett i urna, er at røystemottakaren har nettilgang til det elektroniske manntalet, slik at ein sikrar at ingen får godkjent meir enn éi røyst. Tilgang til manntalet på nett krev tilstrekkelege oppetider og tilstrekkeleg teknisk utstyr og kommunikasjon. Det er viktig at kommunane sikrar nettilgangen i vallokala sine.

Det kan skje at manntalet er mellombels utilgjengeleg for røystemottakaren når veljaren ønskjer å røyste, til dømes på grunn av straumbrot. I dette tilfellet vil det ikkje vere mogleg å krysse av veljaren i manntalet og godkjenne røysta, og røystemottakaren må følgje prosedyren for beredskap.

Framgangsmåten som skal nyttast når elektronisk manntal ikkje er tilgjengeleg, går fram av vallova § 8-4 tredje ledd og valforskrifta § 27a. Rutinen er aktuell berre i dei tilfella der veljaren i utgangspunktet skal leggje røystesetelen i urna, men manntalet er mellombels utilgjengeleg. I desse tilfella skal det nyttast ein mellombels beredskapsprosedyre. Dette inneber at ein røystesetelkonvolutt blir lagt saman med valkortet i ein eigen beredskapskonvolutt så lenge det elektroniske manntalet ikkje er tilgjengeleg. Beredskapskonvolutten skal leggjast i ei urne. Det er opp til kommunane om dei vil bruke ei eiga urne i desse tilfella, sjå punkt 10.9.8 i reglane.

Desse røystene må godkjennast av valstyret i etterkant. Når beredskapssituasjonen er over, skal beredskapskonvoluttane leverast til valstyret for godkjenning. Godkjenninga bør gjerast laupande, slik at ein får eit mest mogleg oppdatert avkryssingsmanntal.

Beredskapsprosedyren med bruk av beredskapskonvolutt skal berre nyttast når det elektroniske manntalet ikkje er tilgjengeleg. Når manntalet igjen er tilgjengeleg, skal veljaren leggje røystesetelen direkte i urna slik det står i hovudregelen.

10.9.4 *Bruk av røystesetelkonvolutt i «særlige tilfeller»*

I enkelte tilfelle vil det ikkje vere føremålstenleg eller praktisk mogleg å følgje hovudregelen med å leggje røystesetelen rett i urna. Særskilde forhold kan gjere at det enkelte stader ikkje er mogleg å få på plass tilstrekkeleg infrastruktur til å sikre elektronisk manntal. Ved røystring til dømes i fengsel, der det gjerne er mange som høyrer til andre kommunar, og som uansett må bruke røystesetelkonvolutt, kan det også tenkjast at alle veljarane bør røyste etter dei same prosedyrane. Dette for å sikre tilstrekkeleg hemmelegald. Også ved ambulerande røystemottak kan det vere vanskeleg å sikre nettilgang til manntalet. I desse tilfella kan ein røystesetelkonvolutt leggjast saman med valkortet i ein omslagskonvolutt. Valstyret må då ta stilling til om røysta skal godkjennast.

Hovudregelen kan fråvikast berre i særlege tilfelle, jf. vallova § 8-4 fjerde ledd. Dette er altså eit unntakstilfelle som berre er aktuelt der det er gjort ei grundig vurdering av behovet og om det ligg føre eit slikt tilfelle. Det særlege tilfellet skal vere tilknytt eit føreliggjande forhold eller ein oppstått situasjon. Særskilde tilfelle kan til dømes vere kjende tekniske problem lokalt, fordi det er særleg upraktisk eller vanskeleg å få stabil tilgang til manntalet på nett. Av omsyn til hemmelegald bør flest mogleg røyste rett i urna.

Det er dei enkelte kommunane som bestemmer når røystringa bør gjennomførast etter dette unntakstilfellet. Valstyret skal vurdere konkret kvart enkelt typetilfelle. Valstyret kan ikkje bestemme at dei berre vil ta imot røyster etter denne prosedyren.

I mindre kommunar med få førehandsrøyster vil det ofte vere utfordrande å sikre hemmelegald når ein har ulike kategoriar røyster som blir gitt på ulike måter. Det er av omsyn til veljarane at ein kan gi førehandsrøyster på fleire måtar. Omsynet til veljarane tilseier også at flest mogleg skal få leggje røystesetelen rett i urna. Alle valfunksjonærar har teieplikt dersom dei får kunnskap om korleis ein veljar har røysta.

10.9.5 *Dersom veljar ikkje finst i manntalet eller at alt er avkryssa*

Som på valdagen kan det skje at veljaren ikkje finst i manntalet eller allereie er kryssa av for godkjend røystring. I desse tilfella skal vedkomande likevel ha høve til å røyste, men må då bruke røystesetelkonvolutt. Valstyret skal ta stilling til røystringa i ettertid.

På valdagen skal ein i slike tilfelle bruke eit særskilt omslag. Ved førehandsrøystring er det meir føremålstenleg å bruke omslagskonvoluttar. Etter at røystesetelen er stempla, legg veljaren sjølv konvoluttet i ein røystesetelkonvolutt og limer han att. Røystemottakaren legg røystesetelkonvoluttet saman med valkortet i ein omslagskonvolutt som også skal limast att. Veljaren legg omslagskonvoluttet i ei

urne. Røystemottakaren sørger for at mottekne omslagskonvoluttar blir lagde fram for valstyret til behandling i samband med prøving av røystene.

10.9.6 Veljar som er manntalsført i ein annan kommune

Framgangsmåten i dei tilfella der veljaren høyrer til ein annan kommune, er regulert av vallova § 8-4 femte ledd. Førehandsrøyster frå veljarar som er manntalsførte i ein annan kommune, skal puttast i ein røystesetelkonvolutt som blir lagt i ein omslagskonvolutt saman med valkortet. Årsaka er at desse røystene skal sendast til valstyret i rett kommune for etterfølgjande prøving. Det er i desse tilfella ikkje mogleg for veljarane å leggje røystesetelen rett i urna.

Veljarar med røysterett i ein annan valkrins enn der røysta blir gitt, skal få utlevert ein avkryssingsrøystesetel med namna på dei registrerte politiske partia, med mindre dei har med seg ein røystesetel frå sin eigen valkrins, jf. valforskrifta § 27 andre ledd. Veljarane skal alltid leggje røysta si i ei urne, også dersom det blir nytta røystesetelkonvoluttar. Det er opp til kommunane om dei vil bruke eiga urne i desse tilfella. .

10.9.7 Stempel på røystesetelen

For å sikre at veljaren berre får godkjent éi røyst, skal alle røystesetlane stemplast slik ordninga er på valtinget. Dette gjeld både røyster som skal rett i urna, og røyster som skal leggjast i ein røystesetelkonvolutt. Dette betyr at alle veljarar, uavhengig av om røysta skal leggjast i urne eller i røystesetelkonvolutt, først må visast til eit avlukke. Når vedkomande deretter kjem til røystemottakaren, skal det takast stilling til kva prosedyre som skal nyttast vidare.

Ved oppteljinga skal røystesetlar som har blitt lagt direkte i urna, forkastast dersom dei manglar stempel (sjå kapittel 14). Eventuelle ustempla røystesetlar i røystesetelkonvolutt skal stemplast av valfunksjonæren når konvolutten blir opna. Innhaldet skal kontrollerast, og ein må ta stilling til røysta. Her gjeld same prosedyre som når røystesetlar i særskilt omslag ved valtinget ikkje er stempla, sjå punkt 15.2. Røystesetlar i røystesetelkonvolutt skal altså ikkje forkastast på grunn av manglande stempel. Det manglande stempelet skuldast i desse tilfella feil frå røystemottakaren si side. Då røystesetelkonvolutten erstattar stempelet, skal det ikkje vere tvil om at røystesetelen er gyldig.

Valtingsrøyster og førehandsrøyster skal teljast separat. Stempla for førehands- og valtingsrøyster må vere ulike, slik at det ikkje blir problem med forbyting. For å sikre hemmelegghald får det dessutan ikkje gå fram av stempelet i kva kommune røysta er gitt, sjå vallova § 8-4 sjuande ledd. Stempel med kommunevåpen og liknande skal difor ikkje brukast ved førehandsrøysting.

Det er kommunane sjølve som bestemmer korleis stempla skal sjå ut, og som må stå for innkjøp. Det er ikkje noko i vegen for at fleire kommunar kan gå saman

og koordinere innkjøp. Det er heller ikkje noko i vegen for at fylkeskommunen eventuelt har ei slik rolle.

Når ein vurderer kva type stempel som skal kjøpast inn, må ein ta utgangspunkt i føremålet og omsynet bak kravet til stempel. Eit stempel skal sikre at veljaren berre får godkjent éi røyst. Stempel ved førehandsrøystinga skal skiljast frå valtingsrøysting, då dei ulike røystesetlane skal teljast separat. Av omsyn til tryggleiken bør ikkje alle kommunane i landet bruke same stempel (eit slikt felles stempel vil lettare kunne føre til fusk eller misbruk).

Ved førehandsrøystinga skal det ikkje gå fram av stempelet i kva kommune røysta er motteken. Dersom ein kommune får få røyste frå andre kommunar, er faren stor for at hemmelegghaldet ikkje kan sikrast dersom det går fram av stempelet kvar røysta blei gitt. Dette er bakgrunnen for kravet om at stempel ved førehandsrøysting ikkje skal innehalde kommunevåpen/-namn. Det same omsynet gjeld ikkje ved valtingsrøysting. Ved valtingsrøysting blir det ikkje motteke røyster frå andre kommunar. Det er difor ingenting i vegen for at stempelet eventuelt inneheld kommunevåpen på valtinget.

Stempelet bør vere lett å lese, det vil seie ikkje for lite. Det skal vere lett å skilje mellom stempla for førehandsrøysting og valting. Stempelet bør gi eit godt avtrykk i bruk, og kan gjerne vere i svart farge. På den måten blir røystesetlane lettare å lese i skanninga, og færre røystesetlar kjem til verifisering. Om stempelet er firkanta eller rundt, har ikkje noko å seie. Motivet er uvesentleg så lenge det ikkje inneheld kommunevåpen/-namn dersom det skal nyttast ved førehandsrøysting. Stempel som kommunane bruker ved val, kan innehalde riksvåpen. Retningslinjer for bruk av riksvåpen er tilgjengeleg på [Utenriksdepartementets nettside](#).

10.9.8 Urner

Under førehandsrøystinga har ein fleire kategoriar av røyster som veljarane kan gi på ulike måtar. Oversikta under viser dei ulike kategoriane og korleis røystesetlane skal leverast:

<i>Røystekategoriar</i>	<i>Prosedyre</i>	
Tidleg røysting	Røystesetelkonvolutt i omslagskonvolutt	Blir vurdert i ettertid
Velger som førehandsrøyster i eigen kommune	Røystesetel rett i urne	Blir kryssa av i manntalet og godkjent av røystemottakar
Ved straumbrot eller kommunikasjonsbrot mot manntalet (beredskapsrutine)	Røystesetelkonvolutt i eigen beredskapskonvolutt	Blir vurdert i ettertid

I særlege tilfelle når valstyret har bestemt at det skal nyttast røystesetelkonvolutt	Røystesetelkonvolutt i omslagskonvolutt	Blir vurdert i ettertid
Røyst frå veljar som er manntalsført i ein annan kommune	Røystesetelkonvolutt i omslagskonvolutt	Blir vurdert i ettertid
Røyst frå veljar som ikkje er innført i vedkomande del av manntalet, eller som allereie er kryssa av i manntalet	Røystesetelkonvolutt i omslagskonvolutt	Blir vurdert i ettertid

Veljaren skal alltid sjølv leggje anten setelen eller røystesetelkonvolutt i ei urne. Valurner skal vere forseгла.

Det er opp til kommunane om dei vil bruke éi eller fleire urner under førehandsrøystinga. Lokale forhold og ulik storleik kan tilseie at dei ulike kommunane vurderer dette ulikt. Kommunar som får mange røyster frå veljarar som høyrer til andre kommunar, kan til dømes velje å ha ei eiga urne for desse.

Det er viktig å vere merksam på at røysetelar som blir lagde rett i urna, etter vallova § 8-4 (2) blir godkjende idet dei blir gitt. Det kan difor vere føremålstenleg å bruke ulike urner for røyster som blir lagde direkte i urna, og røyster som blir gitt i røystesetelkonvolutt. Dersom ein nyttar den same urna, må denne tømmast på slutten av dagen, og røystene må sorterast. Dette føreset gode rutinar.

Departementet tilrår også å bruke eiga urne i dei tilfella der røysta blir gitt i ein beredskapskonvolutt etter vallova § 8-4 (3). Røyster som er gitt etter beredskapsprosedyren, bør ikkje blandast med andre røyster. Beredskapskonvoluttane skal berre brukast når ein følgjer beredskapsprosedyren i vallova § 8-4 (3), jf. valforskrifta § 27a.

10.9.9 Tal på valfunksjonærar ved røystemottak

Ved den ordinære førehandsrøystinga innanriks, bortsett frå på Svalbard og Jan Mayen, skal det vere minst to røystemottakarar til stades ved mottak av førehandsrøyster, sjå punkt 10.6.

10.9.10 Generelle føresegner

Veljarar som ikkje har røysterett i det aktuelle valdistriktet ved stortingsval eller fylkestingsval eller i den aktuelle kommunen ved kommunestyreval, skal for kvart val få utlevert ein avkryssingsrøystesetel med punktskrift som inneheld ei liste med

namna til dei registrerte politiske partia, jf. valforskrifta § 27 (2), og eigne område for å skrive inn andre parti/grupper og å røyste blankt. Ved sametingsvalet skal veljarar som ikkje har røysterett i samevalkrinsen, få utlevert ein blank røystesetel der dei skriv namnet på lista dei ønskjer å røyste på. Desse veljarane skal altså ikkje bruke røystesetlane med kandidatnamn som ligg i røystelokalet.

Inne i avlukket («*i enerom og usett*») skal veljaren brette saman røystesetelen slik at det ikkje er synleg kva valliste det blir røysta på.

Ved bruk av røystesetelkonvolutt skal røystesetlane for både kommunestyre- og fylkestingsvalet leggjast i same røystesetelkonvolutt. Ved stortingsval og sametingsval skal røystesetlane leggjast i ulike røystesetelkonvoluttar.

Ved bruk av røystesetelkonvolutt og valkort innanriks skal røystemottakaren skrive under på valkortet og føre på tid og stad for røystinga. Dersom veljaren har fått elektronisk valkort eller ikkje har med seg valkort, skal røystemottakaren fylle ut eit valkort med dei påkravde opplysningane eller skrive ut valkort frå EVA.

Røystemottakaren legg røystesetelkonvolutten saman med valkortet i ein omslagskonvolutt som skal limast att. Røyster til sametingsvalet skal sendast til samevalstyret saman med eit eige valkort i ein eigen omslagskonvolutt.

Valkortet skal fyllast ut slik at det er mogleg å identifisere veljaren eintydig ut frå opplysningane på kortet, jf. valforskrifta § 23 andre ledd bokstav b. I tillegg må røystemottakaren krysse av for rett val og fylle ut namn og adresse til valstyret/samevalstyret som røysta skal sendast til. Namnet og adressa til veljaren bør alltid fyllast ut, sjølv om til dømes manntalsnummeret vil kunne vere tilstrekkeleg. I enkelte tilfelle kan namn og adresse vere utilstrekkeleg for å identifisere veljaren eintydig. Andre opplysningar som det difor kan vere aktuelt å fylle ut på valkortet, er manntalsnummeret eller fødselsnummeret til veljaren.

10.9.11 Rett til assistanse ved røysting

Veljarar som på grunn av fysisk eller psykisk funksjonsnedsetjing ikkje kan røyste åleine, kan etter eige ønske få hjelp av ein røystemottakar eller ein annan person dei sjølve peiker ut. Veljaren kan etter ønske få hjelp av både røystemottakar og ein annan sjølvvald person. At det er veljaren sjølv som må ta initiativ til å få hjelp, vil bidra til å redusere risikoen for situasjonar der veljaren blir utsett for upassande påverknad.

Ved førehandsrøystinga er det røystemottakaren som avgjer om vilkåra for rett til assistanse er til stades. Det kan oppstå situasjonar der røystemottakarane er usamde om kor vidt veljaren oppfyller vilkåra for å få slik hjelp. Det er etter føresegna nok at éin av røystemottakarane meiner at vilkåra for rett til assistanse er oppfylte.

Røystemottakaren skal gjere hjelparen merksam på at vedkomande har teieplikt.

Andre veljarar med behov for bistand bør få rettleiing utan at dette inneber at ein røystemottakar eller valfunksjonær er til stades i avlukket medan veljaren gjer vala sine. Behovet for rettleiing kan skuldast t.d. manglande norskkunnskapar eller manglande kunnskap

om korleis ein går fram for å røyste. Ein valmedarbeidar kan følgje veljaren inn i avlukket for å gi rettleiing i korleis ein røystar, og deretter forlate avlukket for å la veljaren gjere vala sine åleine.

Føresegna er nærmare omtalt i samband med røystring på valdagen.

10.9.12 På helse- og omsorgsinstitusjonar

Førehandsrøystring ved helse- og omsorgsinstitusjonar skjer stort sett på same måte som anna førehandsrøystring, jf. over. Det skal vere minst to røystemottakarar til stades også ved førehandsrøystring ved institusjonar.

Av omsyn til pasientane/pensjonærane som først kjem til institusjonen ein av dei siste dagane før valet, bør røystringa leggjast tettast mogleg opp mot valdagen. Valstyret bør alltid rådføre seg med leiinga ved institusjonen før det avgjer kva tid røystringa ved institusjonen skal finne stad. Tilsette ved institusjonen kan ved behov utnemnast som røystemottakarar.

10.9.13 På pasientrom og i trygde- og omsorgsbustader

Det er tillate å røyste på pasientrom ved helse- og omsorgsinstitusjonar. Ein bør likevel så langt som råd unngå å gjennomføre røystring på denne måten. Oppegåande pasientar/pensjonærar som ønskjer å røyste, bør gjere det i eit særskilt innretta rom på institusjonen.

Ein del av pasientane som ønskjer å røyste, ligg truleg på rom saman med andre pasientar. Etter vallova § 8-4 første ledd skal veljaren «i enerom og usett» brette saman røystesetelen slik at det ikkje er synleg kva valliste som er vald. Der det er forsvarleg og praktisk mogleg bør ein flytte éin eller fleire av pasientane ut av rommet medan røystringa blir gjennomført. I mange tilfelle er dette truleg vanskeleg å få til. Ei meir praktisk tilnærming vil difor vere å skjerme veljaren frå dei andre pasientane, til dømes ved hjelp av skjerm Brett eller liknande. Uansett kva løysing ein vel, må røystemottakaren så godt som råd leggje forholde til rette for at røystringa kan utførast på ein trygg måte, slik at ingen av dei andre pasientane på rommet ser kva veljaren røystar.

Når det gjeld røystring på pasientrom og heime hos personar som oppheld seg i trygde- og omsorgsbustader, skal røystemottakaren gi veljaren éin røystesetel for kvar gruppe som stiller liste ved valet, jf. valforskrifta § 27 femte ledd.

Røystesetlane som ikkje blir nytta, skal leggjast i ein konvolutt som blir limt att. Dette skal sikre at røysta til veljaren er hemmeleg. Veljaren kan velje å behalde konvolutten med dei ubrukne røystesetlane eller gi han tilbake til røystemottakaren. Dersom veljaren gir konvolutten til røystemottakaren, skal vedkomande sørgje for å destruere konvolutten på ein trygg måte og informere veljaren om det. Veljaren skal leggje røysta si i ei urne, men det er opp til kommunane om dei vil bruke ei eiga urne i desse tilfella.

For at røystringa ved institusjonane skal kunne gjennomførast på ein tilfredsstillande måte, må valmyndighetene samarbeide med institusjonane om

den praktiske gjennomføringa. Det er særleg viktig at pasientane får nødvendig orientering om røystinga på førehand. Når det gjeld pasientar som er sengeliggjande, er det eit krav at personalet på institusjonane er med og gir desse nødvendig orientering på førehand. Tilsette ved institusjonen skal på den andre sida ikkje ta imot røyster med mindre dei har blitt oppnemnde av valstyret som røystemottakarar.

10.9.14 Ambulerande røysting

Også ved ambulerande røystemottak skal det vere minst to røystemottakarar til stades ved røystemottaket, jf. vallova § 8-1 femte ledd. Veljaren skal få utdelt éin røystesetel for kvar liste som stiller ved valet, jf. valforskrifta § 27 femte ledd. Røystesetlar som ikkje blir brukte, skal leggjast i ein konvolutt som blir limt att, og veljaren kan behalde konvolutten med dei ubrukte røystesetlane eller gi han til ein røystemottakar. Dersom veljaren gir konvolutten til røystemottakaren, skal vedkomande sørgje for å destruere konvolutten på ein trygg måte og informere veljaren om dette.

10.9.15 Veljarar med nedsette kognitive evner

Alle som oppfyller vilkåra i vallova §§ 2-1 og 2-2, har røysterett. Det gjeld sjølv sagt også personar med ulik grad av nedsette kognitive evner, til dømes personar med nedsett psykisk funksjonsevne eller demens.

Under røystinga kan det oppstå særlege utfordringar både for veljaren og for røystemottakarane. Dette gjeld spesielt i tilfelle der veljaren ikkje forstår at det dreier seg om røysting, eller har vanskar med å gjere greie for kva liste han eller ho ønskjer å røyste på.

Utgangspunktet er at det er veljaren sjølv som avgjer om han eller ho ønskjer å røyste. Det å nytte røysteretten sin er frivillig. Verken nærståande, valmedarbeidarar eller tilsette ved ulike institusjonar og i trygde- og omsorgsbustader kan påverke nokon til å nytte seg av røysteretten mot sin vilje, eller avgjere at ein person med røysterett ikkje skal få bruke røysteretten sin. Typisk kan ikkje tilsette på institusjonar vurdere kven av bebruarane eller pasientane som er «skikka til å røyste». Det skal heller ikkje valmedarbeidarar eller nærståande til veljaren.

Det er vidare viktig at valmedarbeidarane er merksame på at det er veljaren sjølv som avgjer kva han eller ho skal røyste. Verken nærståande eller tilsette ved institusjonen skal kunne påverke eller tvinge veljaren til å røyste på ei bestemt liste. Slik påverknad under røysting er i strid med lova.

Erfaringa viser at det innimellom oppstår situasjonar der veljaren ut frå ei eigenvurdering ikkje er i stand til å gjennomføre røysting. Denne veljargruppa har ofte med seg nokon som kan hjelpe til ved røystinga, og kan vere sårbare for

påverknad frå nærstående, valmedarbeidarar og tilsette ved ulike institusjonar.

Dersom ein person ikkje viser ei viss interesse eller vilje til å røyste, må røystemottakaren gjere ei konkret og individuell vurdering av om ein står overfor ein person som ønskjer å røyste. Utgangspunktet er at det er veljaren sjølv som skal avgjere dette, og ikkje til dømes familiemedlemar som gir til kjenne at personen alltid har røysta.

Her som elles er det viktig at røystinga skjer i trygge former, slik at kravet til hemmeleg val blir innfridd. Eventuelle medhjelparar skal gjerast merksame på at dei har teieplikt, jf. vallova § 15-4 andre ledd.

Det er ikkje tillate å bruke nokon form for fullmakt. Ingen kan på denne måten røyste på vegner av veljaren.

10.10 For seint innkomne førehandsrøyster

10.10.1 Gjeldande rett

Etter vallova § 8-1 (3) er veljaren sjølv ansvarleg for å førehandsrøyste på eit tidspunkt som gjer at førehandsrøysta blir mottaken av valstyret innan kl. 17 dagen etter valdagen. Målsetjinga er likevel at flest mogleg førehandsrøyster skal kome fram i tide.

Det følgjer av § 27 (8) i valforskrifta at førehandsrøyster skal sendast vidare til heimkommunen til veljarane kvar dag den nest siste veka i perioden for førehandsrøysting.

Den siste veka før valdagen skal førehandsrøystene sendast på ein måte som sikrar at dei blir mottekne av valstyret innan kl. 17 dagen etter valdagen. Dei skal altså ikkje sendast som brevpost denne veka. Valdirektoratet vil inngå ein distribusjonsavtale om ekspresslevering av førehandsrøyster i denne perioden, som kommunane kan nytte seg av.

Omslagskonvoluttane skal sendast i sendingskonvoluttar.

10.10.2 Praktiske tips til rutinar

I tillegg til å følgje dei forskriftsfesta rutinane for sending av førehandsrøyster er det fleire tiltak kommunane kan gjennomføre for å bidra til at røystene kjem fram i tide.

Det er viktig at det på sendingskonvolutten står rett adresse til valstyret i mottakarkommunen. Ein liten feil i postnummeret kan føre til ei forseinking i postsystemet som gjer at røysta blir forkasta.

Valmedarbeidarane bør også gjerast merksame på at det finst to par med kommunar i Noreg som har same namn:

- Herøy i Møre og Romsdal og Herøy i Nordland,
- Våler i Viken og Våler i Innlandet.

Det er viktig at førehandsrøyster som blir sende til valstyret i desse kommunane, får rett postnummer. Ei røyst som blir send til feil kommune dei siste dagane i perioden for førehandsrøysting, kan ende opp med å bli forkasta fordi det tek for lang tid før ho kjem fram til rett kommune.

Departementet tilrår også at kommunane samarbeider eller går i dialog med Posten lokalt. Valmedarbeidarane må gjerast merksame på siste innleveringsfrist for post før valdagen.

11 FØREHANDSRØYSING - UTANRIKS

11.1 Innleiing

Reglane om førehandsrøysting utanriks går fram av vallova kapittel 8 og valforskrifta kapittel 6. Dette kapitlet gir ei kort oversikt over dette regelverket. .

11.2 Tid for førehandsrøystinga utanriks, på Svalbard og Jan Mayen

Førehandsrøysting utanriks og på Svalbard og Jan Mayen startar 1. juli. Det er ikkje høve til å ta imot røyster før den tid. Slike røyster blir forkasta. Utanriks får røystinga ikkje skje seinare enn den nest siste fredagen før valet, jf. vallova § 8-1. På Svalbard og Jan Mayen kan førehandsrøystinga i samsvar med lova skje fram til siste fredag før valet. På Svalbard kan likevel Sysselmannen bestemme at førehandsrøystinga skal avsluttast på eit tidlegare tidspunkt, dersom det er nødvendig for å sikre at førehandsrøystene kjem fram i tide. Førehandsrøyster som er mottekne utanriks og på Svalbard og Jan Mayen, skal sendast til kommunen ved valstyret. Valstyret i kommunen må få dei seinast kl. 17 dagen etter valdagen (måndag) for at dei skal telje med i oppgjeret.

11.3 Korleis førehandsrøyste

Førehandsrøysting utanriks kan gjennomførast på to måtar: I nærvær av ein offisiell røystemottakar i form av ein utanrikstenestemann eller ein røystemottakar som er oppnemnd av departementet, jf. vallova § 8-2 andre ledd, eller via brevpost (brevrøysting utanriks), jf. § 8-2 fjerde ledd. Veljarar som ikkje har høve til å oppsøkje ein røystemottakar for å førehandsrøyste, kan på denne måten røyste via brev utan at ein røystemottakar er til stades. Dersom veljaren ønskjer det, kan han eller ho be om å få tilsendt materiell frå ein utanriksstasjon.

Framgangsmåten ved brevrøysting utanriks er beskriven i valforskrifta § 28. Veljaren skal sjølv leggje røystesetelen i røystesetelkonvolutten, og deretter leggje røystesetelkonvolutten i ein omslagskonvolutt. Følgjande opplysningar skal stå på omslagskonvolutten:

- namnet til veljaren, (siste) adresse i Noreg og fødselsnummer
- namnet og adressa til valstyret
- tid og stad for røystinga

Veljaren skriv under på omslagskonvolutten. Dersom det er mogleg, bør eit vitne stadfeste opplysningane på omslagskonvolutten. Veljaren sender deretter røysta til valstyret. Valdirektoratet har laga ei rettleiing for framgangsmåten ved røysting via brevpost. Denne er tilgjengeleg på www.valg.no.

11.4 Stad for førehandsrøystinga

Førehandsrøysting i nærvær av ein røystemottakar går føre seg

- på Svalbard: Der Sysselmeisteren bestemmer,
- ved norsk utanriksstasjon: På stasjonen. Stasjonssjefen kan bestemme at røystemottak kan gjennomførast utanfor stasjonsområdet. Røystemottakaren kan i slike tilfelle berre ta imot røyster på dei stadene stasjonssjefen har bestemt,
- hos oppnemnd røystemottakar på Jan Mayen og utanfor riket: Der departementet bestemmer. Ei oppdatert oversikt ligg på www.valg.no.

Det er ikkje obligatorisk å kunne ta imot førehandsrøyster på norske skip i utanriksfart eller i fart mellom Noreg og Svalbard og Jan Mayen. Dersom det skal gjennomførast førehandsrøysting om bord på skipa, må anten departementet oppnemne ein særskild røystemottakar, eller veljarane må røyste via brevpost.

Valdirektoratet har fått myndigheit frå departementet til å nemne opp røystemottakarar utanriks. ³

11.5 Materieil til førehandsrøystinga

Røystemottakarane må ha følgjande materieil:

a) Røystesetlar

Valdirektoratet sender ferdig trykte partirøystesetlar med punktskrift påført ei oversikt over dei registrerte politiske partia, pluss eigne felt for å skrive inn andre parti/grupper og å røyste blankt. Veljaren skal krysse av for partiet som han eller ho røystar på. Ver merksam på at ikkje alle parti stiller liste i alle valdistrikt.

Ei oversikt over kva parti som stiller til val i dei ulike valdistrikta finst på www.valg.no.

Dersom det går tomt for avkryssingsrøystesetlar, kan også vanlege ark brukast som røystesetlar. Det er dessutan mogleg å ta kopi av avkryssingsrøystesetelen. Denne er tilgjengeleg på www.valg.no. Dersom det blir brukt vanlege ark som røystesetel, må veljaren skrive på røystesetelen kva val det gjeld. Ved sametingsval skal det brukast ein blank røystesetel der veljaren skriv namnet på lista vedkomande ønskjer å røyste på.

b) Røystesetelkonvoluttar

Valdirektoratet sender ut offisielle røystesetelkonvoluttar. Dersom det går tomt for røystesetelkonvoluttar, er det mogleg å bruke vanlege konvoluttar. Av omsyn til prinsippet om hemmeleg val bør ein unngå å bruke konvoluttar med

³ <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-01-23-79>

namn på reiarlag, ambassade eller liknande. Røysta blir likevel ikkje forkasta dersom ein slik konvolutt er brukt.

c) Omslagskonvoluttar

Røystesetelkonvoluttan skal leggjast i ein omslagskonvolutt som skal fyllast ut med opplysningane vallova krev, jf. § 27 (6). Røystemottakaren har ansvar for å sjå til at omslagskonvoluttan er merka med opplysningane som krevst.

Røystemottakarane får tilsendt omslagskonvoluttar til førehandsrøystinga utanriks, på Svalbard og Jan Mayen frå Valdirektoratet. Dersom det viser seg at dei tilsende omslagskonvoluttane ikkje strekk til, er det mogleg å bruke vanlege konvoluttar. Røystemottakaren må i så fall sjå til at konvoluttan blir merke med alle opplysningane som krevst.

d) Sendingskonvoluttar

Sendingskonvoluttar er vanlege blanke konvoluttar som skal brukast til å sende førehandsrøysta til valstyret i heimkommunen til veljaren.

11.6 Stempel på røystesetlar utanriks

Valforskrifta § 40a slår fast at valstyret skal stemple alle røystesetlar som kjem frå utlandet. Dette for å sikre at dei ikkje feilaktig blir forkasta under oppteljinga.

12 RØYSTING PÅ VALDAGEN

Det er viktig at alle medlemene i røystestyra og valfunksjonærane elles får tilstrekkeleg opplæring, slik at ein unngår feil. Røystemottakarane har eit viktig ansvar for å sjå til at dei fastsette rutinane blir følgde, då resultatet elles kan bli forkasta røyser.

12.1 Tid for røystinga - val éin eller to dagar

Det er kommunestyret som bestemmer om det skal vere val i to dagar i kommunen, både måndag og søndag, jf. vallova § 9-2 andre ledd. Dette avgjerdsmyndet kan ikkje delegerast til valstyret, jf. uttrykket «kommunestyret kan selv vedta» i lova.

I Innst. S. nr. 1 (1993-1994) skreiv fullmaktskomiteen til Stortinget følgjande:

«Komiteen har registrert at det i noen valglokaler tidvis har vært kødannelser av velgere. En mulighet for å redusere kødannelser kan være å øke kapasiteten i stemmestyrene, ved å engasjere flere personer. En annen mulighet kan være å utvide stemmetiden, eventuelt å holde valgting to dager i stedet for bare en dag. Komiteen er klar over at det i mange kommuner er tilstrekkelig med en dags valgting, ut fra de lokale forhold, men komiteen mener at enkelte større kommuner som nå bare hadde valg mandag, bør overveie før neste valg om ikke de grunner som taler for å holde to dagers valg er sterkere enn de hensyn som taler mot.»

I kommunane der det skal vere val også søndag, kan kommunestyret slå fast at eitt eller fleire vallokale ikkje skal vere opne søndag, jf. vallova § 9-2 andre ledd.

Dersom kommunestyret har vedteke at eitt eller fleire vallokale ikkje skal vere opne søndag, må veljarane som er manntalsførte i desse røystekrinsane, og som ønskjer å røyste på søndag, gi ei «fremmed stemme» ved eitt av vallokala i kommunen som er opne, jf. § 9-5 fjerde ledd Dersom berre eitt vallokale er opne på søndag, må difor alle med røysterett som ikkje bur i denne krinsen, gi ei «fremmed stemme». Dette følgjer av ordlyden i lova. Desse veljarane kan såleis ikkje kryssast av i manntalet, sjølv om røystestyret i denne krinsen skulle ha tilgang til manntalet frå alle krinsane.

Dersom kommunen nyttar elektronisk avkryssing i manntal, kan veljarar røyste på same måte i alle vallokala i kommunen, jf. § 9-5a tredje ledd.

12.2 Tid for røystinga - opning og lukking av vallokala

Føresegnene om opningstid/røystetid står i vallova § 9-3 andre ledd. I utgangspunktet er det valstyret som bestemmer opningstida. Kommunestyret kan likevel, med tilslutnad frå minst 1/3 av medlemmane, vedta å halde vallokala opne lenger enn det valstyret har bestemt. På den andre sida er det ikkje mogleg å bestemme at lokala skal haldast opne ut over kl. 21 måndag. Det er ikkje høve til å røyste seinare enn kl. 21 måndagen. Elles inneheld ikkje vallova føresegner som regulerer røystetida, verken søndag eller måndag. Når opningstida for røystinga skal fastsetjast, er det omsynet til veljarane som skal vege tyngst. Veljarane skal ha rimeleg tid på seg til å røyste.

I den vedtekne opningstida skal vallokalet heile tida vere opne. Det er ikkje høve til å stengje vallokala mellombels, til dømes for å ha matpause. Valstyret (eller kommunestyret) kan likevel vedta delt opningstid for vallokala, til dømes at lokala skal vere opne frå kl. 10.00 til 14.00 og frå kl. 15.00 til 21.00. Av omsyn til veljarane bør valstyret berre vedta slike ordningar dersom ein kjem til at det er heilt nødvendig.

Lokale forhold kan somme stader tilseie ulik opningstid ved røystestadene i kommunen. Dette er i tråd med føresegna i vallova. Der forholda tilseier det, bør kommunen vurdere om vallokala skal opne tidlegare på valdagen måndag, til dømes kl. 07.00 eller kl. 08.00.

Det er viktig at røystestyret er nøye med at dørene til vallokalet blir opna og stengde på nøyaktig dei tidspunkta valstyret har bestemt. Når tida for røysting er ute (både søndag og måndag), skal alle som har møtt fram ved vallokalet før stengetid, få høve til å røyste, jf. vallova § 9-7. Dersom alle dei oppmøtte veljarane får plass i lokalet, kan dørene til vallokalet stengjast. Alternativt må røystestyret på annan måte sørgje for å halde oversikt over kva veljarar som var komne før stengetid. Det kan til dømes gjerast ved at ein av valfunksjonærane markerer slutten på køen utanfor lokalet. Det er særskild viktig å sjå til at ingen veljarar slepp inn i vallokalet etter stengetid. Slike tilfelle fører ofte til formelle klager til departementet.

12.3 Universell utforming

Sjå punkt. 10.3, som gjeld også på valtinget.

12.4 Stad for røystinga

12.4.2 Tal på vallokale

Vallova § 9-3 inneheld reglar om talet på røystestader/vallokale. Kommunestyret, eller valstyret etter delegering, bestemmer kor mange røystekrinsar og dermed kor mange vallokale det skal vere i kommunen. Dersom valstyret ønskjer å gjere endringar i talet på røystekrinsar frå sist val, må slike vedtak fattast innan 31. mars i valåret. Det følgjer av føresegna at den sentrale matrikkeleininga (Statens kartverk) skal få beskjed om slike vedtak innan denne datoen.

Som hovudregel skal det vere eitt vallokale per røystekrins. Det kan unntaksvis opprettast ekstra vallokale for ein røystekrins dersom det er nødvendig for å sikre at veljarane får røysta. Sjå 12.4.2. for nærmare informasjon om ekstra vallokale.

Når kommunestyret/valstyret skal bestemme tal på vallokale og kor røystinga skal skje, skal omsynet til veljarane vege tyngst. Røysting må gjennomførast på fleire stader når det er nødvendig av omsyn til veljarane. Valmyndigheitene bør prøve å leggje til rette slik at ein unngår kø.

12.4.3 Ekstra vallokale

Etter endringa i vallova juni 2022, kan valstyret opprette ekstra vallokale for ein røystekrins dersom det er nødvendig for å sikre at veljarane får høve til å røyste, jf. vallova § 9-3 (2) tredje punktum. Ei liknande føresegn galdt mellombels for stortingsvalet hausten 2021 på bakgrunn av covid-19-utbrotet. Heimelen til å opprette ekstra vallokale kan nyttast dersom det oppstår forhold som gjer det nødvendig for å sikre at veljarane har høve til å røyste. Til dømes kan det opprettast eit ekstra vallokale på ei øy dersom brua til fastlandet, der vallokalet ligg, må stengjast. Vilåret om at det skal vere nødvendig for å sikre at veljarane kan røyste vil ikkje vere oppfylt i tilfelle der forholdet som aktualiserer å opprette eit ekstra vallokale, var kjent ved inndelinga av røystekrinsar i kommunen. Ekstra vallokale blir knytt til ein eksisterande røystekrins.

Ekstra vallokale utløyser ikkje ein ny røystekrins og blir tilordna det ordinære vallokalet, men skal ha eit eiga røystestyre. Rutinane for røysting i ekstra vallokale følgjer av ny føresegn § 9-5 b. Sjå punkt 12.9.3 om mottak av røyster i ekstra vallokale og punkt 21 om protokollføring av val i ekstra vallokale.

12.5 Kunngjering av tid og stad for røysting

Vallova § 9-3 tredje ledd pålegg valstyra å kunngjere tid og stad for røystinga. Lova pålegg ikkje valstyra å utføre kunngjeringa på ein bestemt måte eller på

eit bestemt tidspunkt, men det er ein føresetnad at valtinget blir gjort alminneleg kjent blant veljarane. Departementet vil særleg oppfordre kommunane til å leggje til rette for at det blir lagt ut tydeleg og god informasjon om valet på nettsidene til kommunane.

12.6 Materiell til røystinga i vallokalet

Røystestyret må ha følgjande materiell i vallokalet:

- Avkryssingsmanntal i papir for den aktuelle røystekrinsen, dersom det ikkje blir nytta elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen.
- Ved stortingsval: Trykte røystesetlar som er oransje på utsida og kvite på innsida, og som er identiske med alle vallistene som er godkjende i valdistriktet.
- Ved fylkestingsval: Trykte blå røystesetlar som er identiske med alle vallistene som er godkjende i valdistriktet.
- Ved kommunestyreval: Trykte røystesetlar som er rosa på utsida og kvite på innsida, og som er identiske med alle vallistene som er godkjende i kommunen.
- Blanke røystesetlar i same utføring som dei trykte setlane som skal brukast.
- Stempel til å stemple røystesetlane med.
- Konvoluttar/omslag til røyster etter § 9-5 fjerde ledd og valforskrifta § 31.
- Konvoluttar/omslag til røyster etter § 9-5 a fjerde ledd og valforskrifta § 31a tredje ledd.
- Valurner som kan forseglast.
- Røysteavlukke.
- Skrivesaker (fortrinnsvis kulepennar) som veljarane kan bruke for å gjere endringar på røystesetlane. Dette skal vere tilgjengeleg i avlukka. Røystestyret må ha rikeleg med skrivesaker i reserve.
- Innpaknings- og forseglingsmateriell.
- Møtebok for røystestyret.
- Tilgang på vallova og valforskrifta.

Blanke røystesetlar skal liggje ute i lokalet eller i avlukket saman med dei andre trykte røystesetlane.

Valstyret skal - i god tid før røystinga startar - sørge for at det blir

sendt/levert nok trykte røystesetlar til alle røystestyra i kommunen.

Røystesetlane bør fortrinnsvis leggjast i avlukket. Røystesetlane til kvar godkjend liste skal leggjast i ein bunke for seg. Røystesetlane kan òg leggjast ut på eitt eller fleire bord i vallokalet - også her med røystesetlane til kvar godkjend liste i ein bunke for seg. Det er særst viktig at bordet i så fall er avskjerma på ein slik måte at andre i vallokalet ikkje kan sjå kva røystesetlar veljaren tek.

Ein medlem av røystestyret, eller ein annan som røystestyret har peikt ut til denne oppgåva, bør jamleg inspisere røysteavlukka eller røystesetelbordet/-borda. Vedkomande bør forvise seg om at det til ei kvar tid finst skrivesaker og røystesetlar for alle vallistene. Det er viktig å sjå til at det ikkje manglar røystesetlar for enkelte vallister.

Røystestyret må passe på det ikkje oppheld seg fleire veljarar samstundes i same avlukke eller ved same røystesetelbord utan at reglane for assistert røysting blir følgde, jf. vallova §§ 8-4 og 9-5.

Røystesetlane skal stemplast med eit «offentlig stempel» før dei blir lagde i valurna. Det er opp til valstyret kva stempel som skal nyttast. Ein føresetnad er at stempelet skil seg frå stempelet som blir nytta under førehandsrøystinga. Valstyret må etablere rutinar for å sikre at stempel ikkje kjem på avvegjar.

12.7 Ordensreglar, forbod mot valagitasjon m.m. i vallokalet

Vallova § 9-4 første ledd inneheld reglar om at det i vallokalet, og i romma som veljaren må passere for å kome fram til vallokalet, ikkje er tillate å drive valagitasjon eller å utføre handlingar som kan forstyrre eller hindre normal gjennomføring av røystinga. Vidare er det ikkje tillate for uvedkomande å føre kontroll med kven som møter fram og røystar.

Forbodet i lova mot valagitasjon omfattar ikkje området utanfor bygget der vallokalet ligg. Forbodet omfattar agitasjon mot eller for systemet, politiske parti, oppfatningar eller personar. Det gjeld både munnlege og skriftlege meiningsytringar, som det å setje opp oppslag og leggje ut eller dele ut brosjyrar og liknande. Røystestyremedlemar og valfunksjonærar får til dømes ikkje ha jakkemerke og liknande som har politisk innhald.

Føresegnene i lova inneber at det ikkje vil vere tillate for parti og andre grupper å dele ut røystesetlar inne i bygget der vallokalet ligg. Utanfor bygget er ei slik utdeling derimot tillaten.

Oppførsel som kan gi grunnlag for bortvising, vil til dømes vere sjikanering av veljarane og støyande åtferd.

Loddsal, innsamlingar og liknande som kan forstyrre valavviklinga, er også forbode i vallokalet og i romma som veljaren må passere for å kome inn i vallokalet.

Leiaren eller nestleiaren i røystestyret kan om nødvendig vise vekk personar som bryt dei nemnde forboda, jf. vallova § 9-4 tredje ledd. Ei eventuell klage på bortvising må fremjast etter dei vanlege klagereglane i vallova kapittel 13. Det er grunn til å understreke at høvet til å vise vekk personar frå vallokalet er ei ordensforskrift, ikkje ein røysterettsregel. Det inneber at dersom veljaren møter opp i vallokalet på ny, og grunnlaget for bortvising ikkje lenger er til stades, skal veljaren få høve til å røyste.

Det følgjer av vallova § 9-4 andre ledd at uvedkomande ikkje skal vite om forbruket av røystesetlane til dei ulike vallistene. Det inneber for det første at medlemene i røystestyret eller valfunksjonærane ikkje får gi opplysningar til uvedkomande, til dømes pressa, om forbruket av røystesetlar. Forbodet gjeld også tilgangen pressa har til røysteavlukka - eller andre stader der det er lagt ut røystesetlar - for å sjå korleis det ligg an med røystesetelforbruket.

12.8 Forbod mot veljarundersøkingar og liknande i vallokalet

Vallovgivinga byggjer på prinsippet om at valet er hemmeleg. Det er oppgåva til valstyret å leggje forholda fysisk til rette for hemmeleg val. I samband med valhandlinga får veljarane ikkje på nokon måte bli pressa til å røpe kva dei har røysta. Dersom det blir gjort ei veljarundersøking inne i vallokalet, kan mange veljarar oppfatte det som uønskt press. Enkelte kan også kome til å tru at det er valmyndighetene som står bak undersøkinga, og at dei difor pliktar å svare.

Vallova § 9-4 første ledd inneheld difor ein regel om at det i vallokalet, og i romma som veljaren må passere for å kome fram til vallokalet, ikkje er tillate å gjennomføre veljarundersøkingar eller liknande utspørjingar av veljarane.

12.9 Røysting i vallokalet

12.9.1 Innleiing

Reglane om framgangsmåten ved røysting i vallokalet står i vallova § 9- 5 og valforskrifta § 30.

12.9.2 Logistikk i vallokalet

Vallova inneheld ingen føresegner om korleis eit vallokale skal setjast opp eller organiserast fysisk (logistikk). Det er opp til valstyra å bestemme korleis og i kva rekkjefølgje veljaren skal leiast gjennom ulike trinn i røysteprosessen.

Organiseringa av valtinget er med på å redusere risikoen for feil, og departementet meiner at røystinga i vallokalet har tre sentrale element som skal gjennomførast ved bordet til røystestyret:

- 1) Valfunksjonæren skal krysse av i manntalet for namnet på veljaren.
- 2) Valfunksjonæren skal stemple røystesetelen.
- 3) Veljaren skal leggje røystesetelen i urna. (Ved bruk av papirmanntal gjeld eit unntak for veljarar som ikkje høyrer til krinsen, jf. punkt 12.9.5.)

Det er viktig at dette blir utført i nær samanheng og i rekkjefølgja som er nemnd. I tillegg må valfunksjonærane vere merksame på og ha kontroll over alle desse punkta. Røysteurna bør plasserast på eller nær staden der ein kryssar av i manntalet og stemplar røystesetelen. Urna skal ikkje plasserast på ein stad i lokalet der ho er utan tilsyn. Valfunksjonæren må passe på å kontrollere at veljaren legg røystesetelen i urna, og at røystesetelen er stempla. Dersom ein veljar som er kryssa av i manntalet, forlèt lokalet utan å leggje røystesetelen i urna, bør dette registrerast og protokollførast i møteboka til røystestyret dersom det er mogleg.

12.9.3 Framgangsmåte og rutinar ved røysting

Alle veljarar som møter opp i vallokalet på valdagen(-ane), skal i utgangspunktet få røyste. Veljarar som er ukjende for røystemottakaren, og som ikkje kan legitimere seg, må bli bedne om å kome tilbake med legitimasjon. Røystestyret skal ikkje ta imot røyster frå ukjende veljarar som ikkje kan legitimere seg. Dei som sit i røystestyret, må ha klart føre seg at når dei kryssar av for ein veljar i manntalet, går dei god for at vedkomande er den han/ho gir seg ut for å vere. Sjå kravet til legitimasjon under punkt 10.9, som gjeld tilsvarande på valtinget.

Veljarane skal vere kryssa av i manntalet før dei legg røystesetlane i urna. Lova inneheld ikkje reglar som slår fast om avkryssinga i manntalet skal skje før eller

etter at veljaren har vore i røysteavlukket. Det som tel, er at det blir gjort før røysetsetelen blir lagd i urna.

Ved kvart val blir det enkelte stader registrert fleire røysetsetlar i urna enn kryss i manntalet. Dette kan skuldast til dømes at veljarar har brukt ein blank røysetsetel som omslag for røysetsetelen, eller har lagt røysetsetelen i urna utan å ha fått han stempla. Avvik mellom talet på kryss i manntalet og talet på røysetsetlar i urna skal ikkje kome føre. Departementet går ut frå at den mest vesentlege årsaka til slike feil er manglande merksemd frå røystemottakaren si side. God logistikk i vallokalet er difor sær s viktig og nødvendig, sjå punkt 12.9.2. Røysetsetelen skal brettast saman slik at det ikkje er synleg kva valliste veljaren røystar på. Dette skal skje «i enerom og usett», jf. § 9-5 tredje ledd. Veljaren gir deretter røysetsetelen til røystestyret, som stemplar setelen med eit offisielt stempel. Etter at røysetsetelen har blitt stempla, legg veljaren setelen i ei urne.

Departementet presiserer at det er viktig å ta forholdsreglar for å sikre at uvedkomande ikkje får kjennskap til kva veljarane har røysta. Spesielt bør ein leggje vekt på å hindre at veljarane brettar røysetsetlane feil veg, slik at det er synleg korleis han eller ho har røysta. Dette er heilt vesentleg for å sikre prinsippet om hemmeleg val, og for å gardere seg mot at uvedkomande kan kontrollere korleis veljaren har røysta. Det er røystestyret som har ansvaret for å sjå til at veljarane ikkje kjem ut av avlukket med røysetsetelen bretta feil. Veljaren skal visast tilbake til avlukket dersom røysetsetelen er bretta feil.

Det er også viktig med gode rutinar rundt stempling av røysetsetelen før han blir lagd ned i urna. I 2002 utarbeidde Venezia-kommisjonen ein internasjonal standard for gjennomføring av val («The Code of Good Practice in Electoral Matters»).

Denne standarden er ikkje juridisk bindande, men blir ofte nytta som referanse når internasjonale valobservatørar vurderer valsystema i ulike land. I artikkel 35 i standarden står følgjande:

«The voter should collect his or her ballot paper and no one else should touch it from that point on.»

Dersom veljaren leverer frå seg røysetsetelen til den som skal stemple setelen, kan det hevdast at det er i strid med den siterte føresegna, sjølv om setelen er bretta saman slik at ingen kan sjå kva valliste han gjeld for. Departementet meiner det er mogleg å oppfylle krava i standarden dersom ein går fram slik at veljaren legg den samanbretta røysetsetelen på bordet til røystestyret og held fast i han medan han blir stempla, utan at personen som stemplar, er i direkte fysisk kontakt med setelen.

Ved kommunestyre- og fylkestingsval skal begge setlane stemplast dersom veljaren røyster ved begge vala. Den som stemplar setlane, må forsikre seg om at røysetsetlane har ulik farge, éin rosa og éin blå. Røysetsetlane til begge vala kan

leggjast i éi og same urne. På den andre sida er det ingenting i vegen for å ha to urner ståande på bordet til røystestyret, slik at veljarane kan leggje setlane for kvart val i ulike urner. I slike tilfelle bør kvar urne merkast godt, slik at ein unngår forveksling. Departementet understrekar at røystestyret ikkje skal spørje veljaren eller på andre måtar kontrollere om han eller ho har eller skal røyste til begge vala. Dersom det er openbert at veljaren har brukt ein annan røystesetel som omslag, bør likevel røystestyret gjere vedkomande merksam på dette.

Dersom veljaren ved ein feil legg ein ustempla røystesetel i urna, er det ikkje lov for røystestyret å opne urna og ta ut røystesetelen for å stemple han. Feilen kan i staden rettast ved at veljaren får høve til å hente og få stempla ein ny røystesetel som vedkomande så legg i urna. Den ustempla røystesetelen blir forkasta. Slike tilfelle må noterast, då det vil føre til avvik mellom talet på mottekne røyster og talet på kryss i manntalet. Avvik skal protokollførast i møteboka til røystestyret.

Både røystestyra og valstyra er pålagde å bokføre alt som blir behandla på valtinget, jf. vallova § 10-7, jf. valforskrifta § 41. Departementet viser til at formular for protokollføring og tilhøyrande krav formelt er ei forskrift, og at kommunane pliktar å nytte desse. Det går fram av formulara at talet på kryss i manntalet skal avstemmast mot røystene som er gitt, og at avvik skal grunngivast. Dersom kommunen har oppretta ekstra vallokale, vil framgangsmåten ved røystring variere alt etter om kommunen bruker papirmanntal eller elektronisk manntal på valdagen, jf. vallova § 9-5 b. I ekstra vallokale er ikkje papirmanntal tilgjengeleg. Røystemottakaren skal då stemple røystesetelen, og veljaren skal sjølv leggje setelen i ein røystesetelkonvolutt som han/ho limer att. Deretter skal røystemottakaren leggje røystesetelkonvolutten i ein omslagskonvolutt, lime att omslagskonvolutten og skrive på namnet, bustadadressa og fødselsdatoen til veljaren. Veljaren skal sjølv leggje omslagskonvolutten i ei urne. Dersom kommunen bruker elektronisk manntal, gjeld framgangsmåten for røystring med elektronisk avkryssing i manntal. Sjå punkt 12.9.4.

12.9.4 Elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen

Vallova § 9-5a gjer kommunane høve til å nytte elektronisk avkryssing i manntalet på valdagen. Kommunar som vel å nytte seg av ordninga, pliktar å leggje til rette for dette i alle vallokala i kommunen.

Framgangsmåten ved røystring som står beskrive i vallova § 9-5, gjeld også ved bruk av elektronisk avkryssing i manntalet, med unntak av fjerde ledd. Veljarar i kommunar som nyttar elektronisk avkryssing på valdagen, vil kunne leggje røystesetelen rett i urna i alle vallokala i kommunen, jf. § 9-5a andre ledd. Kommunar som nyttar elektronisk avkryssing på valdagen, vil altså ikkje ta imot «fremmede stemmer».

Ved straumbrot eller kommunikasjonsbrot mot det elektroniske manntalet skal kommunane straks følgje prosedyren for beredskapsrøyster, jf. valforskrifta § 31a.

Beredskapssituasjonen oppstår i den augneblinken det elektroniske manntalet blir utilgjengeleg på ein slik måte at det ikkje er mogleg å utføre avkryssing.

Vallova slår fast at i ein beredskapssituasjon skal veljaren sjølv leggje røysetetelen i ein røysetetelkonvolutt som han/ho limer att etter å ha fått stempla røysetetelena. Røystemottakaren skal deretter leggje røysetetelkonvolutten saman med valkortet i ein beredskapskonvolutt. Beredskapskonvolutten skal vere oransje, jf. valforskrifta § 31 a tredje ledd.

Beredskapsrutinen blir avslutta straks det elektroniske manntalet er tilgjengeleg att.

I kommunar med val som går over to dagar, skal eventuelle beredskapsrøyster som blei mottekne på søndagen, behandlast og kryssast av i det elektroniske manntalet før vallokala opnar på måndagen.

12.9.5 Papirmanntal - mottak av «fremmede stemmer»

Veljarar som ikkje er manntalsførte i røystekrinsen - men truleg i ein annan del av manntalet til kommunen - skal også få røyste («fremmede stemmer»), jf. § 9-5 fjerde ledd og forskrifta § 31.

Desse veljarane skal ikkje leggje den stempla røysetetelen i valurna. Røytestyret skal i staden gi veljaren ein røysetetelkonvolutt. Veljaren legg setelen/setlane i røysetetelkonvolutten og gir han til røytestyret, som i sin tur legg konvolutten i eit særskilt omslag. Omslaget skal limast att og merkast med namnet, fødselsdatoen og adressa til veljaren. Når røystinga er ferdig, skal omslaget leverast til valstyret.

12.9.6 Veljarar som ikkje står i manntalet i kommunen

Veljarar som er manntalsførte i ein annan kommune, må visast dit. Det går fram av vallova § 9-5 fjerde ledd, jamført med forskrifta § 31, at også veljarar som ikkje er innførte i manntalet, skal få røyste på valdagen - til dømes dersom veljaren er nekta røysterett ved rettsavgjerd («kjennelse» på bokmål) i valstyret.

Desse veljarane skal følgje prosedyren som blir beskriven under 12.9.5.

12.9.7 Veljarar som er kryssa av i manntalet / som har førehandsrøysta

Det er ikkje mogleg å røyste om att på valtinget i den fortstand at ein veljar som har førehandsrøysta, ombestemmer seg og røystar på nytt på valtinget. Etter § 31 i forskrifta skal ein veljar som krev å få røyste, likevel ikkje avvisast sjølv om det er kryssa av i manntalet for at veljaren har gitt førehandsrøyst. Grunngivinga er feil ved avkryssinga kan kome føre.

Viss det er det kryssa av i manntalet for at veljaren har førehandsrøysta, skal ikkje veljaren leggje røysetetelen/-setlane i valurna. Setelen/setlane skal behandlast på same måte som røyster frå veljarar som ikkje står i manntalet i krinsen.

12.9.8 Rett til assistanse ved stemmegivningen

Ein veljar som ikkje kan røyste åleine på grunn av fysisk eller psykisk funksjonsnedsetjing, har rett til å få hjelp av ein røystemottakar eller ein annan person som han/ho sjølv peiker ut, jf. vallova § 9-5 femte ledd. Det er ikkje lenger krav om at ein person frå valmyndigheitene skal vere med inn i avlukket når veljaren får hjelp frå ein annan person som han/ho sjølv har peikt ut.

Lova slår fast at det er veljaren sjølv som skal peike ut den ekstra hjelparen. Dersom ein annan enn veljaren kjem med ein førespurnad til røystestyret om å hjelpe veljaren, bør røystestyret ta kontakt med veljaren for å forsikre seg om at det er i tråd med det som veljaren sjølv ønskjer. Det er viktig at røystestyret prøver å sikre at veljaren ikkje blir utsett for press eller upassande påverknad.

Det blir ikkje stilt særlege krav til hjelparen (t.d. med omsyn til alder, røysterett eller liknande). Det er ikkje lenger krav om at den nedsette funksjonsevna må vere «alvorleg». Dette inneber at alle gradar av nedsett funksjonsevne kan gi rett til assistanse. Det avgjerande er ikkje kor alvorleg nedsett funksjonsevna er, men om ho medfører at veljaren ikkje klarer å røyste åleine.

Det kan vere ulike årsaker til at veljarar treng hjelp i samband med røysting. Det kan til dømes vere at veljaren er rørslehemma, synshemma, ordblind eller psykisk utviklingshemma. Ein del av desse veljarane har vanskar med å lese eller å forstå skilt og andre skriftlege tilvisingar. Dei treng difor hjelp til å orientere seg i vallokalet, sjølv om dei ikkje nødvendigvis har «synleg» nedsett funksjonsevne.

Det er viktig at medlemne i røystestyret / valfunksjonærane er merksame på og imøtekomande overfor desse veljarane. Det er også viktig at det er enkelt for desse veljarane å sjå kven dei kan vende seg til for å få orientering og hjelp så snart dei kjem inn i vallokalet.

Funksjonærane og medlemne av røystestyret er offentlege tenestemenn etter forvaltingslova og dermed underlagde reglane som gjeld der om teieplikt, mellom anna når det gjeld kunnskap om korleis enkeltpersonar har røysta. Det følgjer også av vallova § 15-4 første ledd at føresegnene i forvaltingslova om teieplikt gjeld ved val.

Ein person som assisterer ein veljar ved røystinga, og dermed får kjennskap til korleis veljaren har røysta, har også teieplikt om dette, jf. vallova § 15-4 andre ledd. § 15-4 andre ledd. Lova pålegg røystestyret å gjere eventuelle hjelparar merksame på at dei har teieplikt om korleis veljaren har røysta. Det er presisert i lova kven som skal avgjere om ein veljar oppfyller vilkåra for rett til assistanse. Når det ikkje er tvil om at vilkåra for assistanse er oppfylte, kan valfunksjonæren eller røystestyremedlemen som veljaren tek kontakt med, sørgje for at veljaren får nødvendig hjelp. Dersom ein røystestyremedlem eller valfunksjonær meiner at veljaren ikkje oppfyller kravet for å få hjelp til å røyste,

kan veljaren få ei ny vurdering frå røystestyret, som avgjer om veljaren oppfyller vilkåra. Utgangspunktet er at ein person som hevdar å ikkje kunne røyste åleine på grunn av nedsett funksjonsevne, skal bli truidd. Det er heller ikkje krav om å vise fram dokumentasjon på nedsett funksjonsevne. Eventuell tvil rundt kor vidt veljaren oppfyller vilkåra, skal kome veljaren til gode. Det vil vere meir uheldig å nekte ein veljar slik hjelp, enn å gi hjelp til ein veljar som ikkje treng det.

Andre veljarar med behov for bistand på grunn av til dømes manglende norskkunnskapar eller manglende kunnskap om korleis ein går fram for å røyste, kan få rettleiing utan at dette inneber at ein røystemottakar eller valfunksjonær er til stades i avlukket medan veljaren gjer vala sine. Ein valmedarbeidar kan følgje veljaren inn i avlukket for å gi rettleiing i korleis ein røystar, og deretter forlate avlukket for å la veljaren gjere vala sine åleine.

12.9.9 Røysting rett utanfor vallokalet

Departementet understrekar at alle som er i stand til å ta seg inn i vallokalet på eiga hand, skal gjere det og røyste på vanleg måte inne i vallokalet. Berre veljarar som ikkje er i stand til å ta seg inn i vallokalet, kan røyste rett utanfor, til to røystemottakarar (valfunksjonærar eller røystestyremedlemar), jf. lova § 9-6 og forskrifta § 32.

Dersom veljaren er manntalsført i den vedkomande delen av manntalet, skal avkryssinga skje før veljaren får utlevert røystesetlar. Røystemottakarane må ha med seg følgjande:

- eit sett med røystesetlar, med éin setel for kvar valliste (for alle val)
- eit stempel
- ei urne

Veljaren skal - eventuelt med assistanse som er i tråd med regelverket - brette saman røystesetelen/-setlane og levere røysta til røystemottakarane, som stemplar setelen/setlane. Veljaren legg så røysta i urna. Røystemottakarane skal deretter føre urna inn i vallokalet. Røystesetlar som blir til overs, skal ikkje takast tilbake.

12.9.10 Veljarar med nedsette kognitive evner

Sjå punkt 10.09.15, som gjeld tilsvarande på valtinget.

13 FORSEGLING OG OPPBEVARING AV VALMATERIELL

13.1 Krav til forsegling

Valurner skal vere forseгла under røystinga. Reglane om forsegling er tekne inn i vallova § 8-4 (9) (under førehandsrøystinga) og § 9-5 (6) (på valtinget).

Det er viktig at valurnene - på alle stadium i valavviklinga - er forseгла under sjølve røystinga, det vil seie når dei blir nytta av veljarane. Om røystinga skjer i perioden for førehandsrøysting eller på sjølve valdagen, har ikkje noko å seie for

kravet om at valurnene skal vere forseгла når vallokala er opne for røysting. Kravet til forsegling gjeld også under oppbevaring og transport, sjå punkt 13.3.

13.2 Tømming av urner

Det er ikkje noko i vegen for, og det vil også vere behov for, å bryte forseglinga frå tid til anna når urna ikkje er i bruk. Det vil også kunne bli nødvendig å bryte forseglinga dersom urna blir full under sjølv røystinga. Det same gjeld der røyster skal sendast vidare til andre kommunar. Det er ikkje noko i vegen for å bruke eigne urner til røyster som høyrer til andre kommunar. Røystene bør likevel sendast vidare til rett kommune etter kvart som dei blir mottekne.

13.2.1 Førehandsrøystinga

Det kan bli nødvendig å tømme valurner under førehandsrøystinga. Det følgjer av valforskrifta § 29 at valstyret må sjå til at det blir etablert trygge rutinar for korleis innhaldet skal oppbevarast.

Det er med andre ord valstyret som sit med ansvaret for at det blir etablert trygge rutinar ute i vallokala, slik at det ikkje skjer noko rettsstridig med innhaldet i urna. Omslagskonvoluttane, med røystesetelkonvoluttar og valkort, må oppbevarast slik at dei ikkje blir blanda saman med anna valmateriell.

Vidare må omslagskonvoluttane oppbevarast utilgjengelege for uvedkomande. Dersom røystesetlane og stempla blir oppbevarte på ein stad der valmyndigheitene ikkje har direkte tilsyn med dei, skal oppbevaringsstaden forseglast, jf. valforskrifta § 34.

13.2.2 På valtinget

Ei ordning med forseгла valurner på sjølv valdagen krev normalt fleire urner eller gode prosedyrar for tømming. Det er viktig å etablere trygge rutinar for tømming av urnene, slik at det ikkje skjer noko rettsstridig med innhaldet.

Framgangsmåten ved tømming av urner på valdagen er regulert i valforskrifta § 33. Dersom det blir nødvendig å tømme valurner i løpet av valdagen, skal valstyret sørge for at røystestyra følgjer denne prosedyren:

1. Forseglinga av valurna skal brytast av minst to av medlemene i røystestyret i fellesskap.
2. Innhaldet skal straks tømmast over i ein eigna emballasje som blir forseгла og merkt med serienummer.

Eigna emballasje kan til dømes vere forseгла aluminiumskassar og øskjer eller farga plastsekker som blir forseгла med strips. Dersom det skal brukast plastsekkar, må desse vere solide og helst ha ein farge som gjer dei enkle å skilje frå vanlege avfallssekkar. Det får ikkje nyttast avfallssekkar.

Valstyret skal sørge for at røystestyret følgjer den nemnde prosedyren for tømming. Det er opp til valstyra å skaffe eigna emballasje og strips for forsegling. Valstyret må også sørge for eit system med merking av emballasjen med serienummer. Det kan

vere føremålstenleg å tildele kvart vallokale eit visst tal på serienummer.

13.3 Oppbevaring og transport av valmateriell

Vallova § 9-8 slår fast at alt valmateriell skal oppbevarast og transporterast på ein trygg måte. Departementet har i valforskrifta §§ 29a og 34 slått fast nærmare reglar om oppbevaring og transport av valmateriellet.

Det er for det første bestemt at valstyret har ansvar for å etablere trygge rutinar for oppbevaring og transport av valmateriell i alle fasar av valgjennomføringa. Valstyret avgjer - ut frå lokale forhold - korleis valmateriell, manntal, røystesetlar, urner og anna skal oppbevarast.

Emballasjen med røystesetlane må oppbevarast på ein slik måte at røystesetlane er utilgjengelege for uvedkomande. Valmyndigheitene må ha oversikt over talet på stempel i lokala, og sørge for at desse ikkje er tilgjengelege for uvedkomande. Røyster som er gitt, skal oppbevarast slik at dei ikkje blir blanda saman med andre røystesetlar eller anna valmateriell.

Føresegna stiller vidare krav om forsegling i alle situasjonar der valmateriell er utan direkte tilsyn frå valmyndigheitene. Forseglinga bør skje ved hjelp av utstyr som sikrar at uvedkomande ikkje kan få tilgang til materiellet utan at dette er synleg. Leiaren for røystestyret - eller ein annan person som valstyret peiker ut - har ansvaret for å ta vare på forseglingsmateriellet.

Regelen omfattar alle tilfelle der det kan tenkjast at valmateriell blir etterlate, til dømes mellom søndag og måndag på stader der valet går over to dagar, eller dersom det blir teke ein pause i oppteljinga frå valnatta og til morgonen etter.

Der det blir halde val over to dagar, er det valstyret som avgjer kor og korleis urnene med røystesetlar og resten av materiellet skal oppbevarast. Følgjande alternativ kan tenkjast:

- Både urnene og resten av materiellet blir oppbevart hos valstyret (eventuelt på ein annan sikker stad) og frakta tilbake til røystelokalet før røystinga startar neste dag.
- Valstyret oppbevarer både urnene og resten av materiellet, men det er berre resten av materiellet som blir frakta tilbake før røystinga startar neste dag. Urnene med røystesetlar blir i dette tilfellet oppbevarte hos valstyret fram til ein går i gang med oppteljinga.
- Urnene blir oppbevarte hos valstyret, og resten av materiellet i røystelokalet.

Både urnene og resten av materiellet blir oppbevart i røystelokalet. Materiell som skal oppbevarast på røystestaden, bør samlast i vallokalet. Røystestyret kontrollerer at ingen uvedkomande er til stades i vallokalet, at alle vindauge er attlatne, og at alle dører blir låste forsvarleg. Nøklane blir oppbevarte av

ein medlem av røystestyret som ikkje oppbevarer segl eller liknande. Røystestyret må på førehand skaffe seg oversikt over kven som har nøklar til vallokalet, og sørge for å få utlevert alle nøklane.

Dersom det blir vurdert som sikrere eller meir føremålstenleg, kan valmateriellet oppbevarast i eit anna rom i bygget der valtinget blir arrangert.

All transport av valmaterieill skal skje på raskaste trygge måte og utan unødige forseinkingar. Valstyret har her ansvaret for å etablere forsvarlege rutinar. Personar som oppbevarer forseglingsutstyr, kan ikkje transportere materiellet. Vedkomande kan heller ikkje utføre eventuelt vakthald.

14 PRØVING OG GODKJENNING AV FØREHANDSRØYSTEGIVING

14.1 Nærare om godkjenningssprosessen for førehands- og valtingsrøyster

Det er viktig å skilje mellom 1) prøving av røystingar og 2) prøving av røystesetlar. Det er ulike forhold som skal prøvast, og det gjeld ulike reglar. Prøving av røysting inneber ei prøving av valhandlinga eller måten veljaren har røysta på, og om dei lovfesta krava til veljaren er oppfylte. Ved prøving av røystesetel er det sjølve røystesetelen som blir prøvd. Før det er aktuelt å prøve ein røystesetel, må røystinga til veljaren vere godkjend. Det vil seie at vedkomande må ha blitt kryssa av i manntalet. Dersom ei røysting er forkasta, skal ikkje røystesetelen prøvast.

Når ein veljar har levert eller fått høve til å levere røysta si, har vedkomande gitt røysting. Denne røystinga inneheld i utgangspunktet éin røystesetel per val. Røystingar skal kontrollerast, og kan i kontrollen anten godkjennast eller forkastast. Alle godkjende røystingar skal deretter gjennom ein ny kontroll i form av prøving av sjølve røystesetelen. Kontrollen kan såleis beskrivast som ein totrinnsprosess:

Trinn 1: Godkjenning av røystingar

Kontrollen varierer avhengig av om det er snakk om førehandsrøysting eller røysting på valtinget. Kontrollen er også ulik for førehandsrøystingar der røystesetelen er lagd rett i urna, og førehandsrøystingar via røystesetelkonvolutt. Førehandsrøyster som blir gitt innanriks i perioden 1. juli til 9. august (tidleg røysting) etter valforskrifta § 24 a, skal kontrollerast etter dei same reglane som førehandsrøyster som blir gitt via røystesetelkonvolutt i den ordinære perioden for førehandsrøysting.

Ved kontroll av ei førehandsrøysting som er gitt via røystesetelkonvolutt, undersøker valstyret omslagskonvolutten/valkortet. Dersom valstyret kjem til at røystinga er forskriftsmessig, det vil seie i samsvar med lovkrava i § 10-1, blir veljaren kryssa av i manntalet, og røystinga er godkjend. Dersom krava i lova ikkje er oppfylte, må røystinga forkastast. Sjølve røystesetelen er på dette tidspunktet enno ikkje prøvd. Dersom røystinga blir forkasta, vil det heller ikkje vere aktuelt å prøve røystesetelen.

Ved kontroll av førehandsrøyster som har blitt lagde rett i urna, gjeld vallova § 10-1 a. I desse tilfella godkjenner røystemottakaren røystinga idet røysta blir gitt. Dette er den same framgangsmåten som i § 10-2, som regulerer godkjenning av ordinære valtingsrøystingar (sjå nedanfor).

Dersom veljaren av ulike grunnar ikkje kan kryssast av i manntalet på røystestaden (fordi veljaren allereie er avkryssa eller ikkje står i manntalet på røystestaden / i kommunen), skal røysta leggjast i ein omslagskonvolutt - sjå punkt 10.9.5. Valstyret kontrollerer omslagskonvolutten og manntalet i ettertid, før røystinga eventuelt blir godkjend. Det same gjeld dersom det er nytta beredskapskonvolutt.

Ved ordinær valtingsrøysting blir røystinga kontrollert og godkjend idet veljaren gir røysta si. Røystestyret kontrollerer om veljaren står oppført i manntalet på røystestaden, og gir i tilfelle veljaren høve til å røyste. Røystinga er godkjend straks veljaren blir kryssa av i manntalet.

Dersom veljaren av ulike grunnar ikkje kan kryssast av i manntalet på røystestaden (fordi veljaren allereie er avkryssa eller ikkje står i manntalet på røystestaden / i kommunen), skal røystinga leggjast i eit særskilt omslag. Valstyret kontrollerer i ettertid omslaget, i tillegg til manntalet, før røystinga eventuelt blir godkjend. Idet røystinga blir godkjend, har vi ei godkjend røysting.

Når ei førehands- eller valtingsrøysting blir godkjend, inneber det at veljaren hadde rett til å røyste, og at røysta blei gitt på forskriftsmessig måte - det vil seie at røysta oppfyller lovkrava for godkjenning i §§ 10-1, 10-1 a og § 10-2. Det betyr derimot ikkje at sjølv røystesetelen er prøvd og godkjend.

Trinn 2: Godkjenning av røystesetlar

Ei godkjend røysting består av ein røystesetelkonvolutt med innhald eller berre ein røystesetel. Valstyret skal kontrollere om innhaldet i røystesetelkonvolutten / røystesetelen er forskriftsmessig, det vil seie om vilkåra i § 10-3 er oppfylte. Denne prosessen resulterer i godkjende røystesetlar og forkasta røystesetlar.

Når ein røystesetel er godkjend, inneber det at han oppfyller lovkrava for godkjenning i § 10-3, og at han skal telje med i valoppgjeret.

Omgrepet *røyster* blir ofte brukt som ei samlenemning på røystingar og røystesetlar. Omgrepet *røyster* har inga sjølvstendig juridisk betydning etter regelverket for godkjenning av røystingar og røystesetlar. Det er røystingar og røystesetlar som skal godkjennast eller forkastast. I enkelte tilfelle - til dømes i laupande tekst - er det likevel mest naturleg å bruke omgrepet *røyster*. I andre samanhengar er det meir naturleg å snakke om anten røystingar eller røystesetlar. Ei røyst kan såleis vere synonymt med ei røysting og/eller ein røystesetel.

I lova er dette skiljet poengtert ved eigne føresegner for godkjenning av røystingar og

røystesetlar; §§ 10-1 og 10-1 a om førehandsrøysting, § 10-2 om valtingsrøysting og § 10-3 godkjenning av røystesetlar (alle).

14.2 Tidspunkt for prøving av førehandsrøystingar

Flest mogleg av dei innkomne førehandsrøystene må prøvast før valdagen, slik at så mange førehandsrøyster som mogleg blir godkjende. Førehandsrøyster som blir lagde rett i urna, blir godkjende idet veljaren blir kryssa av i manntalet. Førehandsrøyster som blir gitt via røystesetelkonvolutt, kan prøvast etter kvart som valstyret får dei, jf. § 10-1 (3). Den siste prøvinga får likevel ikkje gjerast seinare enn at valstyret er sikker på at alle røystestyra som skal krysse av i papirmanntal, får krinsmanntala før vallokalet opnar søndag eller måndag. Førehandsrøyster som er godkjende før valdagen, går til førebels oppteljing seinast fire timar før vallokala stengjer.

Prøving av førehandsrøyster ein ikkje fekk tid til å godkjenne før manntalet blei lagt ut på valdagen, eller som kjem inn i løpet av valdagen, kan ikkje starte før alle vallokala er stengde måndag og valstyret har fått inn alle krinsmanntala frå røystestyra som har kryssa av på papirmanntal. For kommunar som kryssar av på papir, må valstyret ha fått inn alle krinsmanntala før ein går i gang med å prøve førehandsrøystene.

Ei førehandsrøyst blir godkjend formelt ved at veljaren blir kryssa av i manntalet, sjå andre ledd i vallova §§ 10-1 og 10-1 a. Før veljaren kan kryssast av i manntalet for å ha gitt godkjend førehandsrøysting, må valstyret prøve om førehandsrøystinga oppfyller vilkåra for godkjenning i vallova, sjå § 10-1(1). På tilsvarande måte må røystemottakaren prøve om førehandsrøyster som blir lagde direkte i urna, oppfyller vilkåra for godkjenning etter § 10-1 a (1).

Ei avgjerd om ikkje å godkjenne ei røysting blir rekna å vere av prinsipiell betydning. Røystemottakaren (der førehandsrøysta blir lagd rett i urna) og valstyret må difor sjølv ta avgjerda om ikkje å godkjenne ei røysting. Samstundes skal det vere mogleg å delegere myndigheita til å godkjenne kurante røystingar, jf. kapitlet om delegasjon.

14.3 Opning av førehandsrøyster som er gitt via røystesetelkonvolutt

Valforskrifta § 35 krev at dersom omslagskonvoluttar og røystesetelkonvoluttar blir opna samstundes, må valstyret sjå til at dette ikkje blir gjort av dei same personane. Det er ingenting i vegen for at dei nemnde konvoluttane blir opna av dei same personane, men det må i så fall skje til ulik tid. Grunnen er at vedkomande ikkje skal kunne kople omslagskonvoluttar og røystesetelkonvoluttar og på den måten sjå kva veljaren har røysta.

Valforskrifta krev vidare at det alltid må vere minst to personar til stades (som kan kontrollere kvarandre) når omslagskonvoluttar og røystesetelkonvoluttar blir opna.

14.4 Vilkår for godkjenning av førehandsrøystingar

14.4.1 Innleiing

Vallova kapittel 8 har føresegner om kva framgangsmåte som skal følgjast når veljaren skal førehandsrøyste. Om desse føresegnene er følgde, er likevel ikkje avgjerande for om ei røysting skal godkjennast eller ikkje. Målet med føresegnene er å sikre god gjennomføring av valet.

Ved prøvinga blir det ikkje stilt krav om å skilje førehandsrøyster som er gitt innanriks og utanriks. Valmateriellet er forskjellig, men vilkåra for godkjenning i lova er dei same. På den andre sida må valstyret protokollføre talet på mottekne røyster innanriks og utanriks kvar for seg.

Førehandsrøyster innanriks som er gitt via røystesetelkonvolutt, består av ein omslagskonvolutt, eit valkort med personopplysningar og ein røystesetelkonvolutt. Førehandsrøyster som er gitt utanriks og på Svalbard og Jan Mayen, består av ein omslagskonvolutt med personopplysningar og ein røystesetelkonvolutt. Desse er utgangspunktet for vurderinga av om røystinga skal godkjennast eller forkastast.

14.4.2 Dei einskilde vilkåra

Vilkåra som vallova stiller for godkjenning av førehandsrøysting via røystesetelkonvolutt, går fram av vallova § 10-1 (1), og § 10-1 a for førehandsrøysting direkte i urne.

Føresegnene inneheld eit sett med kriterium eller vilkår som må vere oppfylte for at røystinga skal kunne godkjennast. Det er ikkje tilstrekkeleg at eitt eller fleire av vilkåra er oppfylte. Vilkåra er kumulative. Det inneber at alle må vere oppfylte for at røystinga skal kunne godkjennast. Vallova eller valforskrifta stiller ingen andre krav til godkjenning av førehandsrøystene. Sjølv røystesetelen skal godkjennast etter § 10-3.

Ver merksam på at røystesetelkonvolutten i seg sjølv ikkje skal prøvast. Hovudregelen er at det skal brukast ein offisiell konvolutt. Det er likevel ingenting ved denne konvolutten som kan føre til at røystinga blir forkasta. Sjølv ikkje i tilfelle der røystesetelkonvolutten manglar, er dette i seg sjølv grunnlag for å forkaste røystinga. Dersom røystesetelkonvolutten manglar, skuldast det ofte formelle feil frå røystemottakaren si side. Det bør ikkje gå ut over veljaren. At valmyndigheitene eventuelt kan kome til å sjå kva veljaren har røysta, er ikkje i seg sjølv grunnlag for å forkaste røystinga.

Førehandsrøyster som blir lagde rett i urna, blir godkjende av røystemottakaren idet røysta blir gitt. Vilkåra for godkjenning er i desse tilfella dei same som ved godkjenning av valtingsrøystingar, og skal forståast på same måte.

Røystesetelkonvolutten som er nytta når veljarar allereie er kryssa av i manntalet eller ikkje er innførte i den vedkomande delen av manntalet, skal behandlast etter dei same reglane som ved bruk av særskilt omslag. Vi viser

difor til gjennomgangen av desse vilkåra i kapittel 15.

Nedanfor går vi gjennom vilkåra for godkjenning av førehandsrøystingar som blir gitt via røystesetelkonvolutt. Dette omfattar tilfella der valstyret i særlege tilfelle har bestemt at ein skal nytte konvolutt, jf. vallova § 8-4 fjerde ledd, og ved bruk av beredskapskonvolutt i tilfelle der elektronisk manntal er mellombels utilgjengeleg, jf. vallova § 8-4 tredje ledd.

14.4.2.1 Innført i manntalet

Etter vallova § 10-1 (1) bokstav a) er det eit vilkår for å kunne godkjenne ei førehandsrøyst som er gitt via konvolutt, at veljaren er innført i manntalet i kommunen. Valstyret kan såleis berre godkjenne røyster frå veljarar som er innførte i manntalet i kommunen, og dermed har røysterett i kommunen.

Dersom veljaren ikkje står i manntalet, må førehandsrøysta forkastast. Omslagskonvolutten skal då leggjast til sides uopna. I enkelte tilfelle kan det vere nødvendig å opne omslagskonvolutten for å identifisere veljaren.

Merk: Dersom valstyret veit at veljaren er manntalsført i ein annan kommune, skal røysta sendast vidare til denne kommunen.

14.4.2.2 Identiteten til veljaren

§ 10-1 (1) bokstav b) stiller som vilkår at røystinga må innehalde tilstrekkelege opplysningar til å slå fast identiteten til veljaren. Informasjon om veljaren skal finnast på valkortet eller på omslagskonvolutten for førehandsrøysting utanriks, på Svalbard og Jan Mayen. Krava til sjølv valkortet står i valforskrifta § 23. Valforskrifta § 27 (6) og § 28 (3) slår fast kva informasjon som skal skrivast utanpå omslagskonvolutten.

Veljaren skal kunne identifiserast ut frå opplysningane som finst på valkortet eller omslagskonvolutten. Dersom dette er tilfelle, er vilkåret i bokstav b) oppfylt.

Vallova legg i fleire samanhengar opp til at det skal nyttast offisielt valmateriell. Det er gjort for å sikre at vilkåra i lova i størst mogleg grad blir oppfylte. Det gjeld også for valkortet og omslagskonvolutten. Det er likevel ikkje eit krav etter lovføresegna for godkjenning av røystingar at det offisielle valkortet / omslagskonvolutten er nytta. Vilkåret i bokstav b) må også reknast som oppfylt dersom eit dokument med opplysningar om veljaren ligg ved røysta, eller dersom slike opplysningar går fram på annan måte. Dette er ikkje i strid med lova så lenge dokumentet fyller den same funksjonen, nemleg å identifisere veljaren.

Valkortet skal innehalde informasjon som gjer det mogleg å identifisere veljaren, jf. valforskrifta §§ 22, 22b og 23. Døme på slike opplysningar er namn, adresse, fødselsår, manntalsnummer og så vidare. Dersom veljaren kan identifiserast berre på bakgrunn av namnet, er det tilstrekkeleg til at vilkåra i lova er oppfylte. Manglande eller feil adresse gir ikkje grunnlag for å forkaste røystinga, med mindre adressa er nødvendig for å identifisere veljaren.

Utanriks og på Svalbard og Jan Mayen skal omslagskonvolutten nyttast til å identifisere veljaren. Veljarar som førehandsrøyster ved brevpost (brevrøysting utanriks), bør nytte den tilsende omslagskonvolutten. Dette er likevel ikkje eit krav, og ein ordinær konvolutt kan også nyttast. Ved bruk av ein ordinær konvolutt som omslagskonvolutt, må vilkåra i valforskrifta § 28 oppfyllest.

På utsida av den tilsende omslagskonvolutten er det trykt eit skjema der røystemottakaren fyller ut nødvendig informasjon. Dette vil mellom anna vere namn, adresse og fødselsnummer. Det er også eit felt for signaturen til veljaren. Manglande signatur er likevel i seg sjølv ikkje grunnlag for å forkaste røystinga. Dersom veljaren ikkje har vore registrert som busett i Noreg dei siste 10 åra før valdagen, jf. vallova § 2-4 (3) og valforskrifta § 1, må veljaren søkje om å bli innført i manntalet. Dette blir gjort ved å signere på omslagskonvolutten. Dersom veljaren i eit slikt tilfelle ikkje har signert på omslagskonvolutten, ligg det ikkje føre ein søknad om innføring i manntalet. Veljaren kan då ikkje førast inn i manntalet, og røystinga må forkastast, jf. vallova § 10-1 første ledd bokstav a.

Dersom det ikkje er mogleg å identifisere veljaren, er vilkåret i bokstav b) ikkje oppfylt, og røysta må forkastast. Valstyret kan ikkje returnere røysta til røystemottakaren for at vedkomande skal leggje til det som manglar.

14.4.2.3 Rett tid

I § 10-1 (1) bokstav c) er vilkåret at røystinga må gjerast til rett tid. Vallova § 8-1 slår fast at førehandsrøysting innanriks skal skje frå 1. juli til siste fredagen før valdagen. Tid og stad for røystinga skal førast på valkortet/omslagskonvolutten. Viss dette er gjort, legg valstyret det til grunn, med mindre det ligg føre forhold som tyder på at noko ikkje stemmer.

Sjølv om det skulle mangle informasjon om stad og tid på røysta, er ikkje dette i seg sjølv tilstrekkeleg grunn til å forkaste røysta. Valstyret må då undersøkje om det er andre måtar å finne ut om vilkåret er oppfylt på, til dømes ved å sjå på poststempelet på konvolutten eller å sjekke når kommunen fekk røysta. Dette vilkåret gjer at det kan vere føremålstenleg å føre liste over mottekne førehandsrøystingar.

14.4.2.4 Rett røystemottakar

I § 10-1 (1) bokstav d) er vilkåret at røysta skal vere levert til rett røystemottakar, med mindre det er ei brevrøyst. Røystemottakaren skal signere omslagskonvolutten som blir brukt ved røysting utanriks. Valstyret kan kontrollere røystemottakaren opp mot ei oversikt som Valdirektoratet set opp over oppnemnde røystemottakarar utanriks. Også valkortet som blir brukt innanriks, har eit felt for signatur frå røystemottakaren. Kven som kan ta imot førehandsrøyster, går fram av vallova § 8-2.

Tidlegare var det eit gyldigheitskrav at røystemottakaren hadde signert på røysta. Dette kravet har blitt teke vekk. Signaturen er meir eit hjelpemiddel når valstyret skal ta stilling til om ein har å gjere med rett mottakar. Manglande signatur er i seg sjølv ikkje grunnlag for å vurdere vilkåret som ikkje oppfylt. Dersom det er brukt

offisielt materiell «frå inst til ytst», er det rimeleg å gå ut frå at røysta er gitt til rett røystemottakar.

Viss det er brukt uoffisielt materiell, kan det vere grunn til å gjere nærmare undersøkingar som t.d. å finne ut kor røysta blei posta, og ta ein telefon til det aktuelle valstyret. Offisielle røystemottakarar som nyttar anna enn offisielt røystemateriell, bør leggje ved ei forklaring til valstyret som skal prøve røystinga. Veljaren skal skrive under på omslagskonvolutten ved røysting utanriks, sjå valforskrifta § 27 (6) og § 28 (4). Signaturen til veljaren skal ikkje vurderast, og manglande signatur frå veljaren gir ikkje grunnlag for å forkaste røystinga.

Dersom røysta er send som brevrøyst, vil ikkje vilkåret i bokstav d) vere aktuelt. Slike røyster blir gitt utan at ein røystemottakar er til stades. I valforskrifta § 28 (5) står det at ein veljar som gir brevrøyst, bør få eit vitne til å stadfeste at informasjonen på omslagskonvolutten stemmer. Eit slikt vitne vil ikkje vere å rekne som røystemottakar. Manglande vitnepåføring er ikkje grunnlag for å forkaste røystinga.

14.4.2.5 Omslagskonvolutten

I § 10-1 (1) bokstav e) er vilkåret at omslagskonvolutten ikkje har vore opna. Vilkalet er oppfylt dersom omslagskonvolutten er limt att, og dersom ingenting tyder på at han har vore (forsøkt) opna etter at røystemottakaren limte han att medan veljaren såg på.

Merk at det er krav om at røystesetelkonvolutten skal vere limt att, jf. vallova § 8-4 (5). Manglande attliming av konvolutten har likevel ikkje konsekvensar for gyldigheita av røystesetelen.

14.4.2.6 Tidlegare godkjend røysting

I § 10-1 (1) bokstav f) er vilkåret at veljaren ikkje allereie har fått godkjent ei røysting. Dersom veljaren allereie er kryssa av i manntalet og dermed har fått godkjent ei røysting, kan ikkje ny røysting godkjennast.

Det følgjer av denne regelen at dersom ein person har gitt fleire førehandsrøyster, er det førehandsrøysta som blir først motteken av valstyret, som skal godkjennast, dersom røysta er i forskriftsmessig stand.

Førehandsrøyster som ikkje blir prøvde før manntalet blir lagt ut på røystestadene valdagen, kan ikkje behandlast og godkjennast før valstyret får avkryssingsmanntala etter at røystinga er over. Dersom veljaren er kryssa av i manntalet på valdagen og såleis har fått godkjent ei røysting gitt på valtinget, må ei eventuell førehandsrøysting forkastast. Dette gjeld sjølv om førehandsrøyster i utgangspunktet er endelege. Grunnen er at det ikkje vil vere mogleg å finne tilbake til røysta som veljaren gav på valdagen, då denne ligg i urna. Dersom røysta frå veljaren på valtinget derimot ligg i eit særskilt omslag, jf. valforskrifta § 31, skal valtingsrøysta forkastast utan å bli teken ut av omslaget. Førehandsrøystinga skal då godkjennast, med mindre ho ikkje

oppfyller godkjenningvilkåra i lova.

14.4.2.7 Kome inn innan kl. 17.00 dagen etter valdagen

I § 10-1 (1) bokstav g) er vilkåret for godkjenning at røysta må ha kome inn til valstyret innan kl. 17.00 dagen etter valdagen. At røysta må ha «kome inn», betyr at ho fysisk må vere valstyret i hende.

Dersom ei førehandsrøysting blir forkasta og veljaren av den grunn ikkje har fått gitt ei «gyldig» røyst, kan valstyret gi veljaren melding om dette, slik at vedkomande kan røyste på nytt. Valstyret er likevel ikkje forplikta til å setje i verk særlege tiltak på dette punktet. Kvant enkelt tilfelle må vurderast individuelt, der det kan leggjast vekt på om varsling fører til uforholdsmessige vanskar for valstyret.

14.5 Feilsende førehandsrøyster

Feilsende røyster skal, så langt det er mogleg, sendast vidare til rett valstyre.

På den trykte omslagskonvolutten utanriks står det: «Til valstyret i [...] kommune». Dersom valstyret får inn ei slik røyst, men ikkje har vedkomande registrert i manntalet, bør styret undersøkje kor veljaren kan vere innført i manntalet.

Dersom røysta er feilsend og omslagskonvolutten er opna av feil valstyre, er ikkje det nødvendigvis grunnlag for å forkaste røystinga, jf. § 10-1 (1) bokstav e). Valstyret som sender vidare førehandsrøysta, bør likevel leggje ved ei forklaring på kva som har skjedd.

14.6 Fleire røystesetelkonvoluttar frå same veljar

Dersom ei røysting inneheld fleire røystesetelkonvoluttar eller røystesetlar utan konvolutt, skal alle røystesetlane frå denne røystinga leggjast ulesne i éin røystesetelkonvolutt. Prøving av røystinga skjer etter vallova § 10-1 (1), og prøving av røystesetlar skjer etter § 10-3. Sjølv om valmyndigheitene skulle kome i skade for å sjå kva veljaren har røysta, er det likevel ikkje grunnlag for å forkaste røystinga eller røystesetlane.

14.7 Avkryssing i manntalet

Dersom alle vilkåra i § 10-1 (1) er oppfylte, skal røystinga godkjennast og veljaren kryssast av i manntalet. Føresegna i § 10-1 (2) slår fast at eit kryss i manntalet er det synlege beviset på at valstyret har teke stilling til og godkjent røystinga. Valstyret bestemmer sjølv om godkjende førehandsrøyster skal oppbevarast i ei særskilt urne eller på annan måte.

For at førehandsrøystene faktisk skal bli endelege, må dei i størst mogleg utstrekning blir kryssa av i manntalet før valtinget opnar. Valstyret må ta dette med i vurderinga når det planlegg gjennomføringa av valet.

15 PRØVING OG GODKJENNING AV VALTINGSRØYSTINGAR

15.1 Innleiing

Sjå kapittel 14.1 for meir informasjon om godkjenningsprosessen for både førehands- og valtingsrøyster.

Vallova kapittel 9 inneheld føresegnar om kva framgangsmåte som skal følgjast på valtinget, slik at veljarane får høve til å røyste. Kor vidt desse føresegnene er følgde, er likevel ikkje avgjerande for om ei røysting skal godkjennast eller ikkje.

Målet med føresegnene er å sikre god gjennomføring av valet.

Det må skiljast mellom ordinære røystingar og røystingar som blir lagde i særskilt omslag. Begge typene røysting skal prøvast etter føresegna i vallova § 10-2 (1). Prøving og godkjenning av ordinære røyster gitt på valtinget skjer samtidig med at røysta blir gitt. Røyster som er gitt på valtinget, men lagde i særskilt omslag, skal likevel godkjennast i ettertid.

15.2 Prøving av valtingsrøyster

15.2.1 Innleiing

Prøving og godkjenning av ordinære røyster gitt på valtinget skjer samtidig med at røysta blir gitt. Ordinære røyster blir godkjende når røystesetelen blir lagd i urna (eller veljaren får høve til å leggje røystesetelen i urna) og veljaren blir kryssa av i manntalet. Røyster i særskilt omslag blir godkjende i ettertid.

15.2.2 Vilkår for godkjenning av valtingsrøyster lagde i urna

Vilkåra for å godkjenne desse røystene går fram av vallova § 10-2 (1). Føresegna slår fast kva vilkår som må vere oppfylte for at ei røyst som er gitt på valtinget, skal kunne godkjennast. Det inneber at røystinga ikkje kan godkjennast dersom vilkåra ikkje er oppfylte. Dersom alle vilkåra i § 10-2 (1) er oppfylte, skal røystinga godkjennast og veljaren kryssast av i manntalet. Sjølv røystesetelen skal godkjennast etter § 10-3.

I kommunar som kryssar av i papirmanntal på valdagen, vil veljarar som er innførte i manntalet på røystestaden, og som ikkje allereie har fått godkjent ei røysting, få høve til å leggje røystesetelen i urna.

Etter vallova § 10-2 (1) a) er det eit vilkår for godkjenning at veljaren er innført i manntalet i kommunen. For kommunar som nyttar papirmanntal på valdagen, kan røystestyret på dei enkelte røystestadene berre krysse av i manntalet for veljarar som er innførte i manntalet i denne røystekrinsen. Dersom veljaren ikkje er innført på denne røystestaden, men i ein annan røystekrins i kommunen, må altså vedkomande gi såkalla «framand røyst». Denne røysta må då leggjast i særskilt omslag. Valstyret kontrollerer i ettertid om vilkåret er oppfylt for denne røysta. Røystestyret i

kommunar som nyttar elektronisk manntal på valdagen, kan krysse av alle veljarane i kommunen.

Etter vallova § 10-2 (1) b) er det eit vilkår at veljaren må ha fått høve til å røyste. Vilkåret er oppfylt dersom vedkomande legg røysta si i urna eller eit særskilt omslag. Vilkåret er også oppfylt dersom vedkomande til dømes blir kryssa av i manntalet, men vel å ikkje leggje ein røystesetel i urna. Ein veljar som er kryssa av i manntalet, og som har forlate vallokalet utan å leggje ein røystesetel i urna, kan ikkje seinare få godkjent ny røystring. Dersom vedkomande ønskjer å røyste på nytt, må i så fall røystesetelen leggjast i eit særskilt omslag med påteikning frå røystestyret.

Etter vallova § 10-2 (1) c) er det eit vilkår for godkjenning at veljaren ikkje allereie har gjort ei godkjend røystring. Dersom veljaren har gjort dette, må røysta leggjast i eit særskilt omslag. Valstyret må då forkaste røysta.

15.2.3 Vilkår for godkjenning av røyster i særskilt omslag

Når ein veljar røystar på valdagen, kan forholda under føre til at røysta må leggjast i eit særskilt omslag, jf. vallova § 9-5 (4) og valforskrifta § 31:

- Veljaren er ikkje innført i manntalet på røystestaden (han/ho kan vere manntalsført i ein annan krins eller kommune) i kommunar som kryssar av i papirmanntal, eller
- veljaren er allereie kryssa av i manntalet.

Desse røystene blir ikkje godkjende idet røysta blir gitt, slik det er tilfellet for ordinære røystringar. Valstyret må i ettertid prøve om vilkåra for godkjenning etter § 10-2 (1) er oppfylte. Desse røystene blir lagde i eit særskilt omslag som inneheld røystesetelkonvolutten med røystesetelen til veljaren. På utsida av omslaget står namnet, adressa og fødselsdatoen til veljaren. Sjølv røystesetelen skal godkjennast etter § 10-3.

Etter vallova § 10-2 (1) a) er det eit vilkår for godkjenning at veljaren er innført i manntalet i kommunen. Når det gjeld røyster som er gitt i ein annan røystekrins i kommunen enn der veljaren står i manntalet («fremmede stemmer»), må det i kommunar som kryssar av i papirmanntal, undersøkjast om veljaren også har røysta i sin eigen krins. Viss veljaren har røysta også i sin eigen krins, må røysta i omslag forkastast utan at omslaget blir opna. Veljaren er då kryssa av i manntalet i denne røystekrinsen og har allereie gitt ei godkjend røystring, jf. § 10-2 (1) bokstav c.

Etter vallova § 10-2 (1) b) er det eit vilkår at veljaren må ha fått høve til å røyste. Dette vilkåret er oppfylt i og med at røysta er lagd i særskilt omslag. Etter vallova § 10-2 (1) c) er det eit vilkår at veljaren ikkje allereie har gjort ei godkjend røystring. Dersom veljaren har gjort dette, skal valtingsrøystringa forkastast utan at omslaget blir opna. Det same gjeld dersom veljaren allereie har fått godkjent ei valtingsrøystring i krinsen der vedkomande er innført i manntalet, jf. over.

Dersom veljaren har levert fleire framande røyster, er ikkje dette i seg sjølv grunnlag for å forkaste alle røystene. Éi forskriftsmessig røysting skal godkjennast, dei andre må forkastast. Etter prinsippet om at ei røysting skal vere endeleg, er det røysta som blir først motteken av valstyret, som skal godkjennast, dersom ho oppfyller vilkåra i lova.

Dersom omslaget som røysta ligg i, ikkje er limt att, er ikkje dette i seg sjølv grunnlag for å forkaste røysta. Manglande attliming av røystesetelkonvolutten vil heller ikkje ha konsekvensar for om røystesetelen er gyldig eller ikkje.

Dersom ein ukjend veljar ikkje kan vise fram gyldig legitimasjon ved frammøte i vallokalet, kan ikkje vedkomande røyste. Det er eit vilkår for å kunne røyste - når ein er ukjend for røystemottakar - at ein kan legitimere seg. Dersom dette vilkåret ikkje er oppfylt, har ein heller ikkje rett til å røyste.

16 PRØVING OG GODKJENNING AV RØYSESETLAR

16.1 Innleiing

Eit viktig prinsipp bak regelverket for godkjenning av røystesetlar er at færrest mogleg forhold skal føre til forkasting. Dette prinsippet bør vere retningsgivande ved tvil rundt kor vidt ein røystesetel skal godkjennast eller forkastast.

Førehandsrøyster og valtingsrøyster må haldast frå kvarandre under prøvinga. Det er ikkje pålagt å skilje røystesetlar som er gitt utanriks kontra innanriks. Ved kommunestyre- og fylkestingsval må røystesetlane til dei ulike vala haldast åtskilde. Det same gjeld ved stortings- og sametingsval i kommunar som også skal telje opp røyster ved sametingsvalet.

16.2 Vilkår for godkjenning av røystesetlar

Vallova har i § 10-3 (1) inneheld føresegn som set vilkår for godkjenning av røystesetlar. Føresegna gjeld både røystesetlar som er gitt på førehand, og røystesetlar som blir gitt på valtinget. Vilkåra er kumulative. Dette inneber at alle vilkåra må vere oppfylte for at røystesetelen skal kunne godkjennast.

Røystesetelkonvolutten som blir nytta til førehandsrøyster og røyster i særskilt omslag, skal ikkje prøvast. Det er berre røystesetelen som skal prøvast.

Etter vallova § 10-3 (1) a) er det eit vilkår for godkjenning at røystesetelen har offentlig stempel. Det gjeld alle røystesetlar - anten dei blir gitt på førehand eller på valtinget.

Stempelet sikrar at kvar veljar berre får godkjent éi røyst.

Dersom veljaren har brukt ein blank røystesetel som omslag rundt røystesetelen, blir berre den ytste røystesetelen stempla. Den eigentlege røystesetelen blir såleis forkasta på grunn av manglande stempel. Det gjeld også dersom fleire røystesetlar

har klistra seg saman, eller dersom veljaren av andre grunnar leverer fleire røystesetlar. Det er difor viktig at røystemottakaren forsikrar seg om at veljaren berre har teke éin røystesetel. Det er ikkje lov å opne røysta før ho blir lagd i urna, for å undersøkje om veljaren leverer fleire setlar.

Dersom ein røystesetel manglar offentleg stempel, skal han forkastast. Unntaket er røystesetlar som er lagde i ein røystesetelkonvolutt, jf. valforskrifta § 39a. Dersom ein røystesetel som blir lagd i ein røystesetelkonvolutt under førehandsrøystinga innanriks og på valtinget manglar offentleg stempel, skal valstyret føre på eit slikt stempel i ettertid. Stempelet erstattar røystesetelkonvolutten og skal sikre at kvar veljar berre får godkjent éi røyst.

Under førehandsrøystinga vil det vere aktuelt å bruke røystesetelkonvolutt i følgjande tilfelle:

- Ved tidleg røysting, jf. valforskrifta § 24 a,
- Ved straumbrot eller brot i kommunikasjonen knytt til manntalet (beredskapsrutinar), jf. vallova § 8-4 (3) og valforskrifta § 27a.
- Der valstyret i særlege tilfelle har bestemt at det skal brukast røystesetelkonvolutt, jf. vallova § 8-4 (4).
- Når det blir motteke ei røyst frå ein veljar som er manntalsført i ein annan kommune, jf. vallova § 8-4 (5). Når det blir motteke ei røyst frå ein veljar som ikkje er innført i den aktuelle delen av manntalet, eller som allereie er kryssa av i manntalet, jf. valforskrifta § 27 (4).

På valtinget skal ein nytte røystesetelkonvolutt for røyster som blir lagde i særskilt omslag, når ein får inn røyster frå veljarar som avkryssa på førehand i manntalet. Ved bruk av papirmanntal skal det nyttast røystesetelkonvolutt når veljarar røystar i ein annan krins enn der dei er manntalsførte («framand røyst»), jf. valforskrifta § 31. Røystesetelkonvolutt blir i tillegg nytta dersom veljaren ikkje står oppført i manntalet i kommunen, t.d. på grunn av «hemmeleg adresse» eller at vedkomande har budd utanlands i meir enn ti år. Røystesetelkonvolutt skal òg nyttast ved straumbrot eller kommunikasjonsbrot mot manntalet (beredskapsrutine) i kommunar som bruker elektronisk avkryssing i manntalet, jf. vallova § 9-5 a fjerde ledd og valforskrifta § 31a. I desse tilfella blir ikkje røystinga godkjend idet røysta blir gitt, slik tilfellet er for røystesetlar som blir lagde i urna, men i ettertid. Konvolutten sikrar at veljaren berre får godkjent éi røyst. Det er difor ikkje noko i vegen for at røystesetelen blir stempla i ettertid.

Røystesetelen skal ikkje stemplast ved røysting utanriks. Slike røystesetlar må stemplast i etterkant for å kunne godkjennast. Valforskrifta § 40a slår fast at valstyret skal stemple alle røystesetlar som blir gitt utanriks.

Eit vilkår i vallova § 10-3 (1) b) er at det går fram kva val røystesetelen gjeld for. Krav til røystesetlar med kandidatnamn går fram av valforskrifta §§ 19b og 19c. Det er

likevel ikkje eit vilkår for godkjenning at røystesetelen er utforma slik det blir beskrive i denne føresegna. Andre røystesetlar enn dei valmyndigheitene har trykt opp, kan også brukast. Vilkåra for godkjenning går fram berre av § 10-3.

Normalt går det fram av overskrifta på røystesetelen eller av fargen kva val setelen gjeld.

Vilkåret i lova er at det «fremgår» kva val setelen gjeld for. Det betyr at det ikkje nødvendigvis treng å stå på sjølve røystesetelen kva val han gjeld. Det er tilstrekkeleg at det går fram av sjølve røystinga. Dersom ein røystesetelkonvolutt inneheld to røystesetlar og berre éin av dei har valnemning, til dømes «Kommunestyrevalet 20XX», kan ein såleis gå ut frå at den andre er til fylkestingsvalet. Det gjeld sjølv om begge røystesetlane har same farge. I slike tilfelle går det fram av heile røystinga kva som er meininga til veljaren.

Dersom røystesetelen har ein annan farge enn det som er bestemt for det aktuelle valet etter valforskrifta § 19b og 19c, men har valnemning, er dette i utgangspunktet tilstrekkeleg til at vilkåret må reknast som oppfylt. Det same gjeld dersom fargen er i tråd med forskrifta, men setelen manglar valnemning. Dersom det manglar valnemning og fargen er «feil», er det berre teksten/kandidatnamna som kan vise kva val setelen gjeld.

Dersom veljaren til dømes har stroke over valnemninga og skrive «Kommunestyrevalet» på ein blå setel, kan setelen berre godkjennast dersom han ligg i ein røystesetelkonvolutt, det vil seie dersom røysta er gitt på førehand eller lagd i særskilt omslag på valtinget. Dersom ein slik røystesetel er lagd rett i urna, kan ikkje rettinga godkjennast. Årsaka er at ein veljar i så fall kan kome til å få godkjent to røyster til same val. Dette er i strid med prinsippet i vallova om at éin veljar berre kan få godkjent éi røyst for kvart val. Dersom kommunen bruker éi urne til kvart av vala, er det berre røystesetlar til dei respektive vala som kan godkjennast. Det inneber at dersom setelen ligg i ei urne som er meint for kommunestyrevalet, må han forkastast. Viss setelen ligg i ei urne for fylkestingsvalet, skal setelen godkjennast som røyst til fylkestingsvalet.

Etter vallova § 10-3 (1) c) er det eit vilkår for godkjenning at det går fram av røystesetelen kva parti eller gruppe veljaren har røysta på. Krav til røystesetlar med kandidatnamn går fram av valforskrifta § 19. Det er likevel ikkje eit vilkår for godkjenning at røystesetelen er utforma slik det blir beskrive i denne føresegna. Vilkåra for godkjenning går fram berre av § 10-3.

Også her er vilkåret i lova at det «fremgår» kva parti eller gruppe veljaren har røysta på. Det inneber at røystesetelen ikkje nødvendigvis må vere einslydande med den offisielle. Viss det er mogleg for valstyret å slå fast kva veljaren har meint å røyste på, er dette tilstrekkeleg til at vilkåret er oppfylt. Tilsvarande gjeld motsett: Viss det ikkje er mogleg for valstyret å slå fast kva veljaren har meint å røyste på, er ikkje

vilkåret oppfylt.

Normalt skal ein nytte offisielt trykte røystesetlar. Då står namnet på eit parti eller ei gruppe på setelen, og vilkåret for godkjenning er oppfylt. Vanlege forkortingar er også greitt, til dømes alminneleg brukte partinemningar som ein stor «A», ein stor «H», «SP» og liknande. Uregistrerte grupper er likestilte med dei registrerte partia når det gjeld kravet om namn på røystesetlane. Røystesetlar der det står til dømes «Frie veljarar», «Uavhengige veljarar» eller liknande, utan at kandidatnamnet er teke med, oppfyller dermed også vilkåret. I begge tilfella skal røystesetelen godkjennast. Alle røystesetlar skal reknast å innehalde kandidatnamna som står på den offisielle vallista til gruppa. Jf. § 10-3, der det blir slått fast at ein røystesetel er rekna for å vere einslydande med den offisielle vallista.

Det er ikkje eit vilkår for godkjenning at røystesetelen har ei overskrift. Dersom ein røystesetel inneheld alle kandidatnamna frå ei bestemt valliste, vil det vere mogleg å slå fast kva veljaren har røysta på, og vilkåra i lova er oppfylte. Er det såleis ført opp namn på éin eller fleire kandidatar som stiller til val på éi og same liste i krinsen, må røysta reknast å vere gitt til det aktuelle partiet eller den aktuelle gruppa. Er det derimot ført opp namn på kandidatar som står på ulike lister, vil det vere umogleg å vite kva parti eller kva gruppe veljaren har meint å røyste på. Vilråra i lova er dermed ikkje oppfylte.

Viss veljaren har forsøkt å skrive ei listeoverskrift, må det vere akseptabelt å tolke veljaren si meining i retning av språkleg likskap. Står det til dømes Arbeidspartiet, er det naturleg å gå ut frå at veljaren meiner Arbeidarpartiet. Meir tvilsamt er «Arbeidslista» eller liknande.

Ei tolking i retning av politisk likskap kan ikkje akseptast. Kva som skal reknast som politisk likt, er ikkje innlysande. Det vil i realiteten ikkje vere mogleg å tolke veljaren si meining. Ein kan såleis ikkje gi ein røystesetel med påskrifta «Dei konservative» til Høgre.

I somme tilfelle har veljaren gjort endringar på røystesetelen som kan ha betydning for om vilkåret i bokstav c) kan reknast som oppfylt. Det må skiljast mellom lovlege endringar (til dømes å stryke over og skrive ny listeoverskrift) og ugyldige endringar (til dømes eit kryss (X) over setelen). I sistnemnde tilfelle må ein sjå bort frå endringa, og la røysta gå uretta til vedkomande liste. Dette inneber at røystesetelen blir godkjend slik han ser ut utan dei ugyldige endringane.

Viss to eller fleire registrerte parti har stilt fellesliste, skal røystesetlar som inneheld eitt av namna på desse partia, eller det fulle namnet til felleslista, gå til felleslista, jf. valforskrifta § 38. Det same gjeld dersom eitt eller fleire registrerte parti har stilt fellesliste saman med ei gruppe som ikkje representerer eit registrert parti.

Dersom ein røystesetelkonvolutt inneheld fleire røystesetlar som alle er frå same

valliste, vil det vere mogleg å slå fast kva veljaren har røysta på. Ein av setlane skal då godkjennast. Det har ingenting å seie om røystesetlane skil seg litt frå kvarandre i utsjånad, til dømes ved at éin er trykt og éin er handskriven. Dersom røystesetlane lyder på ulike vallister, må alle forkastast.

Etter vallova § 10-3 (1) d) er det vidare eit vilkår at partiet eller gruppa som veljaren har røysta på, stiller liste i krinsen. Det er ikkje mogleg å godkjenne ein røystesetel som gjeld ei liste som ikkje stiller i den krinsen der veljaren er manntalsført.

Bruk av ein røystesetel som er meint for ein annan krins enn den veljaren er manntalsført i, skal godkjennast når partiet også stiller liste i krinsen der veljaren er manntalsført.

Merk : Røystesetlar som er meinte for ein annan krins, kan berre godkjennast dersom dei gjeld eit registrert politisk parti. Det er elles utan betydning om setelen er retta, handskriven eller trykt. Ein slik røystesetel skal reknast for å innehalde kandidatnamn i samsvar med den offisielle vallista i krinsen til veljaren, jf. § 10-3 (2). Dersom veljaren har brukt ein trykt setel som ikkje er einslydande med den offisielle, og har retta på denne, skal ein berre sjå vekk frå rettingane, jf. § 10-3 (3).

Dei beskrivne vilkåra ovanfor er vilkår som lova set for godkjenning av røystesetlar. .

16.3 Registrering av blanke røyster

Følgjande blir rekna som blanke røyster:

1. ein avkryssingsrøystesetel utan påteikning for valt parti eller gruppe
2. ein ordinær blank røystesetel, det vil seie ein røystesetel utan tekst (ein røystesetel må ha tekst dersom veljaren ønskjer å røyste på eit parti eller ei liste)

Blanke røyster kan naturleg nok ikkje reknast med i valoppgjeret, då røystene ikkje kan tildelast mandatplassar. Det er likevel av interesse og betydning kor mange veljarar som røystar blankt. Talet på slike røyster må difor protokollførast.

Røystesetlar som blir forkasta fordi dei ikkje oppfyller krava til godkjenning i lova, skal ikkje reknast som blanke røyster. Eit døme kan vere at det er tvil rundt kva listealternativ røystesetelen gjeld. Ein tom konvolutt, eller ein røystesetelkonvolutt med røystesetel til berre eitt val (ved lokalval), skal ikkje reknast som ei blank røyst (til det andre valet). I desse tilfella kan ein ikkje seie at veljaren har gjort ei «aktiv» handling ved å gi ei blank røyst.

16.4 Røystesetlar som ikkje er einslydande med dei offisielle

I samsvar med § 10-3 (2) skal ein gitt røystesetel bli rekna for å vere einslydande med den offisielle vallista, det vil seie rekna for å innehalde alle kandidatnamna som står på den godkjende lista.

Lova er ikkje til hinder for at ein bruker andre enn dei trykte røystesetlane, til

dømes eit blankt papirark ein sjølv har skrive på, ei utskrift av røystesetelen frå PC eller Internett eller ferdigtrykte setlar frå andre enn valmyndigheitene. At alle røystesetlar skal reknast for å ha same innhald som den offisielle vallista, gjer det mogleg å unngå veljaraksjonar med førehandstrykte, manipulerte røystesetlar der til dømes eitt namn er utelate. Ein unngår også problem med trykkfeil. Valstyret treng difor ikkje å kontrollere alle setlane for å sjå om dei er einslydande med dei offisielle vallistene. «Einslydande med ei offisiell valliste» betyr einslydande med ei offisiell valliste i fylket eller kommunen der veljaren har røysterett.

Vallova § 10-3 (3) slår likevel fast at dersom veljaren har gjort rettingar på trykte røystesetlar som ikkje er likelydande med dei offisielle listene, skal ein sjå vekk frå desse rettingane. Dette gjeld ikkje handskrivne røystesetlar. Det er berre dersom veljaren har hatt ei fullstendig valliste med namn at ein kan vere sikker på at veljaren har hatt høve til å gjere dei same endringane som på ei offisiell valliste. I teorien kan ein gå ut frå at det sirkulerer røystesetlar der enkelte kandidatnamn er tekne ut eller retta på annan måte. Det vil i så fall ikkje vere mogleg for veljaren å gi personrøyst til denne kandidaten, sjølv om vedkomande ønskjer det. Valstyret må difor kontrollere alle setlar som er retta, og skilje ut dei som ikkje er identiske med offisielle vallister.

16.5 Betydninga av rettingar på røystesetlar

Gyldige rettingar på offisielle røystesetlar skal telje med i valoppgjeret. Viss veljaren har retta på ein røystesetel som ikkje er einslydande med den offisielle vallista, skal ein sjå vekk frå rettingane. Ein skal sjå vekk frå rettingane også dersom veljaren har retta røystesetelen på ein annan måte enn det som er tillate. Røystesetelen skal likevel godkjennast dersom vilkåra i § 10-3 i lova er oppfylte.

Ved stortingsval kan veljarane endre rekkjefølgja på kandidatane og stryke namn. Veljarane markerer kva endring i rekkjefølgja dei vil ha, ved å setje eit tal for ønskt nummer i rekkjefølgja ved kandidatnamnet, jf. vallova § 7-2. Etter valforskrifta § 19b andre ledd skal det trykkjast ein særskild kolonne med ruter til denne bruken. Stryking må skje ved at veljaren går fram slik det står på røystesetelen, jf. vallova § 7-2. Etter valforskrifta § 19b tredje ledd må stryking skje ved at veljaren set eit merke i ruta til høgre for namnet.

På offisielle røystesetlar til kommunestyre- og fylkestingsval er det sett av felt for markering av personrøyst og felt for oppføring av «slengjarar» (berre ved kommunestyreval). Det har ikkje noko å seie for gyldigheita til røystesetelen eller endringane om veljaren har markert personrøyst eller ført opp «slengjarar» på ein annan måte enn forklart, så lenge markeringa eller oppføringa er i tråd med den beskrivne rettemåten i vallova § 7-2.

Dersom veljaren har levert fleire røystesetlar til same parti ved same val (berre aktuelt for røystesetlar i røystesetelkonvolutt), og nokon av desse er retta, gjeld følgjande reglar (jf. valforskrifta § 39): Når berre éin av røystesetlane er retta, skal

denne godkjennast. Når fleire røystesetlar er retta likt, skal éin av dei godkjennast. I begge tilfelle skal ein ta omsyn til rettingane ved oppgjeret. Dersom fleire røystesetlar er retta ulikt, skal éin av setlane godkjennast, men ein skal sjå vekk frå rettingane.

17 OPPTELJING AV RØYSESETLAR

17.1 Prinsipp for oppteljing

Vallova § 10-4 inneheld prinsipp for oppteljing av røystesetlar. Føresegna gjeld både førehandsrøyster og røyster som er gitt på valtinget.

Ansvar for oppteljinga ligg hos valstyret, jf. § 10-4 (1). Det er opp til styret korleis oppteljinga skal avviklast, til dømes om det skal gjerast ei førebels oppteljing av valtingsrøyster ute på røystestadene, om røystene skal førast til ein annan røystestad for oppteljing, eller om all oppteljing skal skje sentralt hos valstyret.

Førebels oppteljing av førehandsrøystene blir normalt sett gjort hos valstyret. Valstyret kan også bestemme at all oppteljing skal skje i ein annan kommune eller hos fylkesvalstyret. Ei slik oppteljing kan vere aktuelt ved ønskje om raskare oppteljingsresultat ved hjelp av maskinelt utstyr. Sjølv om kommunen skulle velje å gjere oppteljinga i ein annan kommune eller hos fylkesvalstyret, betyr det ikkje at ansvaret for oppteljinga dermed blir overlate til eit anna valstyre eller fylkesvalstyret. Valstyret frå kommunen som oppteljinga gjeld, må vere til stades ved oppteljinga, jf. Valforskrifta § 40. Valmyndigheitene må sjå etter at røystesetlar frå fleire kommunar ikkje på nokon måte blir blanda saman. Oppteljinga skal skje separat, i nærvær og under tilsyn av valstyret.

Oppteljing av røystesetlar i ein annan kommune eller hos fylkesvalstyret er aktuelt ved både førebels og endeleg oppteljing. Det er valstyret som avgjer kor og korleis oppteljinga skal finne stad. Førebels oppteljing av røyster i ein annan kommune eller hos fylkesvalstyret får på den andre sida ikkje føre til forseinkingar i oppteljinga i kommunen.

Valstyret pliktar å sjå til at føresetnadene for ei slik oppteljing er til stades.

Dersom valstyret overlèt den førebelse oppteljinga av valtingsrøyster til røystestaden, er det eit vilkår at manntalet i krinsen inneheld minst 100 namn, jf. vallova § 10-4 (2). Er det færre enn 100 namn i manntalet, må den førebelse oppteljinga skje anten hos valstyret eller på ein annan røystestad.

Røystesetlar som er gitt ved eit ekstra vallokale, skal aldri teljast opp i det ekstra vallokalet, jf. vallova § 10-4 (2) andre punktum. Desse røystesetlane skal anten teljast opp hos røystestyret i det ordinære vallokalet for røystekrinsen saman med dei andre røystesetlane frå røystekrisen, eller teljast opp krinsvis eller samla hos valstyret.

Ved kommunestyreval og fylkestingsval skal røystesetlar teljast opp kvar for

seg, jf. vallova § 10-4 (3). Oppteljinga kan skje samtidig, med mindre det skaper forseinkingar for valoppgjeret til fylkestingsvalet.

Vallova § 10-4 (4) slår fast at førehandsrøyster og valtingsrøyster skal teljast opp kvar for seg.

Alle røystesetlane skal teljast opp to gongar, jf. vallova § 10-4 (5). Kommunane skal såleis ha ei førebels oppteljing av både førehandsrøyster og valtingsrøyster, men oppteljinga skjer på ulike tidspunkt.

Ved kommunestyreval og fylkestingsval er det viktig at den andre oppteljingsrunden til kommunestyrevalet ikkje forseinkar sendinga av materiell til fylkesvalstyret. Kravet til eit korrekt oppteljingsresultat må likevel gå framfor omsynet til raskast mogleg vidaresending av materiell.

Kravet om oppteljing i to omgangar blir ikkje påverka av om røystesetlane blir skanna. Då det kan oppstå feil også ved bruk av denne typen hjelpemiddel, blir det stilt krav om to oppteljingsrundar.

Reglane for førebels oppteljing står i vallova § 10-5. Reglane for endeleg oppteljing står i vallova § 10-6.

17.2 Manuell førebels oppteljing

Det følgjer av valforskrifta § 37a at den førebels oppteljinga av førehands- og valtingsrøyster skal gjerast manuelt. Med manuell teljing meiner vi oppteljing for hand utan bruk av maskiner. Oppteljing ved bruk av maskiner som ikkje er kopla til Internett, blir ikkje rekna som manuell teljing. Det er utarbeidd ein [retteleiar for manuell førebels oppteljing](#), som mellom anna inneheld ei nærare beskriving av korleis den manuelle teljinga kan gjennomførast.

17.3 Maskinell oppteljing (skanning)

EVA har eit eige delsystem for maskinell oppteljing og tolking av røystesetlar, EVA Skanning. Valstyret har sjølv ansvar for korrekt registrering, oppteljing og valoppgjer i samsvar med føresegnene i vallova. Lova er ikkje til hinder for oppteljing i skanningsenter der fleire kommunar/fylkeskommunar tel. Valstyret i kommunen er likevel sjølv ansvarleg for oppteljingsresultatet og må overvake oppteljinga. Dette ansvaret kan ikkje overlatast til ein annan kommune.

17.4 Førebels oppteljing

17.4.1 Når skal den førebelse oppteljinga byrje?

17.4.1.1 Førehandsrøyster

Førebels oppteljing av førehandsrøyster som er mottekne, godkjende og kryssa av i manntalet før valdagen, skal starte seinast fire timar før alle vallokala i kommunen stengjer på valdagen måndag. Føresetnaden er likevel at dette kan gjerast utan å «stride mot prinsippet om hemmelige valg», jf. vallova § 10-5 (1).

Det betyr at dersom kommunen får inn få førehandsrøyster, kan det ikkje setjast i gang førebels oppteljing av desse røystene før røystinga er avslutta på valdagen. I staden må røystene leggjast til sides og blandast med eventuelle seint innkomne førehandsrøyster. Oppteljinga startar då så snart alle førehandsrøystene er godkjende.

Dersom kommunen får inn mange nok røyster til at ein kan gjennomføre ei førebels oppteljing, må valstyret sjå til at ei viss mengd med røyster blir lagd til sides, slik at det er mogleg å blande desse med seint innkomne røyster, jf. valforskrifta § 37.

Røyster som blir lagde til sides, skal ikkje takast med i den førebelse oppteljinga som blir gjennomført før valtinget stengjer på valdagen. Kor mange røyster som skal leggjast til sides, er opp til valstyret, men det må vere mange nok til å sikre at førehandsrøystene som valstyret får inn etter at oppteljinga har starta, framleis er anonyme ved oppteljinga. Desse røystene kan først teljast opp etter kl. 17.00 dagen etter valdagen, og skal bokførast særskilt i møteboka.

Etter endring i vallova juni 2022 kan førebels oppteljing tidlegast starte søndag før valdagen, jf. vallova § 10-5 (1) tredje punktum.

Det er ikkje høve til å offentleggjere resultat frå den førebelse oppteljinga før kl. 21.00 valdagen måndag, jf. vallova § 9-9. Å gi opplysningar om resultatet til media eller forskarar er ikkje det same som offentleggjering. Dersom valstyret gir slike opplysningar om resultatet før kl. 21.00, må det også gjere merksam på sperrefristen. Vedkomande som tek imot informasjon om resultat frå røystinga før fristen har gått ut, har eit eige sjølvstendig ansvar for å sjå til at informasjonen ikkje blir offentleggjord før kl. 21.00.

17.4.1.2 Valtingsrøyster

Valstyret bestemmer kor oppteljinga skal finne stad, jf. § 10-4. Førebels oppteljing av valtingsrøystene skal starte så snart som mogleg etter at røystinga på valtinget er avslutta, jf. vallova § 10-5 (2). «Valtinget» vil i denne samanhengen seie den enkelte røystestaden. Førebels oppteljing på røystestaden av røyster som er mottekne på denne staden, kan difor starte sjølv om røystinga ved dei andre røystestadene i kommunen enno ikkje er ferdig. Ver merksam på føresegna i § 9-9 som gjer det forbode å offentleggjere valresultat før valdagen kl. 21.00.

Dersom det er bestemt at det skal gjerast ei felles oppteljing for fleire røystestader samla, kan oppteljinga starte før alle røystene frå desse stadene er komne inn til oppteljingsstaden, så sant kravet til hemmelegald er sikra, jf. vallova § 10-4 (2). Det betyr at ein ikkje kan starte særskild oppteljing for ein del, dersom manntalet ikkje inneheld minst 100 namn. Det same gjeld dersom heile eller delar av den førebelse oppteljinga skjer hos valstyret.

17.4.2 Framgangsmåte ved førebels oppteljing

Førehandsrøyster og valtingsrøyster må haldast heilt åtskilde ved oppteljinga, jf. vallova § 10-4 (4).

Røyster det er tvil om kan godkjennast, såkalla «tvilsame røyster», skal haldast utanfor den førebelse oppteljinga. Det gjeld både førehands- og valtingsrøyster. Tvilsame røyster er røystesetlar som ikkje kan godkjennast med det same. Slike røyster skal alltid vurderast av valstyret sjølv. Det er berre røystesetlar som kan kallast tvilsame, ikkje røystingar. Ei røysting er i seg sjølv alltid godkjend før den førebelse oppteljinga startar og det er aktuelt å sortere ut tvilsame røyster.

Dersom den førebelse oppteljinga av valtingsrøyster for heile kommunen skjer hos valstyret, bør valtingsrøyster gitt i ein annan krins enn der vedkomande var manntalsført (framande røyster), prøvast og blandast saman med dei andre valtingsrøystene dersom det er mogleg utan at oppteljinga blir særleg forseinka, jf. vallova § 10-5 (3).

I den førebelse oppteljinga tel ein kor mange røystesetlar som er gitt til kvar liste, jf. vallova § 10-5 (5). Det er ikkje eit krav etter lova at alle vallistene blir sorterte i grupper for uretta og retta lister ved den førebelse oppteljinga. Det er likevel ingenting i vege for å gjere dette dersom valstyret meiner det er føremålstenleg.

Ved røystestadene der det blir gjort førebels oppteljing, må røystestyret formidle resultatet av den førebelse oppteljinga til valstyret straks det ligg føre.

17.5 Endeleg oppteljing

17.5.1 Når skal endeleg oppteljing starte?

Den endelege oppteljinga skal starte straks etter at den førebelse oppteljinga er avslutta og alle røystene som er gitt på valtinget, er komne inn til valstyret, jf. vallova § 10-6 (1). Føresegna gjeld både førehandsrøyster og valtingsrøyster. Dersom den førebelse oppteljinga av valtingsrøyster for heile eller delar av kommunen har gått føre seg på røystestadene, må alle røystene frå røystestadene ha kome inn til valstyret før oppteljinga kan starte. Dette er annleis enn ved den førebelse oppteljinga. Den endelege oppteljinga er ei kontrollteljing for alle godkjende røystesetlar for heile kommunen samla. Den endelege oppteljinga må gjerast under tilsyn av valstyret og kan ikkje utførast ved dei enkelte røystestadene. Oppteljinga må ikkje nødvendigvis skje i kommunen eller utførast av valstyret sjølv.

17.5.2 Framgangsmåten ved endeleg oppteljing

Førehandsrøyster og røyster som er gitt på valtinget, skal teljast opp kvar for seg, jf. vallova § 10-4 (4). Den endelege oppteljinga skal skje på den måten valstyret bestemmer, av dei personane som valstyret peiker ut, og under tilsyn av valstyret.

Under den endelege oppteljinga skal alle røystesetlane teljast på nytt, jf. vallova

§ 10-6 (2). Valstyret skal dessutan ta stilling til om røystesetlar som blei lagde til sides som tvilsame ved den førebelse oppteljinga, og røyster som blei lagde i særskilt omslag på valtinget, skal godkjennast. Røystesetlane som blir godkjende her, skal etter første gongs oppteljing blandast med dei andre setlane før andre gongs oppteljing.

Under den endelege oppteljinga må røystesetlane sorterast i retta og uretta setlar. Valstyret skal telje kor mange gyldige røystesetlar som kjem kvar enkelt valliste til gode, og på den måten finne røystetalet til alle vallistene.

Under kommunestyrevalet skal valstyret også registrere rettingar som veljarane har gjort på røystesetlane, jf. § 10-6 (3). Dersom ei retting er ugyldig, skal ein sjå vekk frå denne, jf. vallova § 7-2 (4). Sjølve røystesetelen skal likevel godkjennast dersom vilkåra i § 10-3 er oppfylte.

Ved stortingsval og fylkestingsval skal rettingar som veljarane har gjort, registrerast av fylkesvalstyret, jf. vallova § 10-6 (4).

Når oppteljinga av røystesetlane er ferdig, skal valstyret føre inn opplysningane i møteboka, jf. vallova § 10-7 og valforskrifta § 41.

17.6 Utbyting av røystesetlar under oppteljing

Verken vallova eller valforskrifta tillèt utbyting av såkalla «ukurante» setlar. Utbyting inneber at ein røystesetel som ikkje kan lesast maskinelt, blir bytt ut med ein tilsvarende setel som kan lesast maskinelt. Røystesetlar skal ikkje bytast ut før dei har blitt talde. Eit viktig prinsipp er at røystesetelen som veljaren røysta med, skal teljast dersom han blir godkjend. Ingen annan røystesetel skal teljast opp i staden for denne setelen. Slik departementet vurderer det, er ikkje praksisen med utbyting av røystesetlar i samsvar med lova.

17.7 Oversending av valmateriell til fylkesvalstyret

Vallova § 10-8 (1) slår fast at så snart den endelege oppteljinga er ferdig, skal valstyret sende over til fylkesvalstyret alt valmateriell som gjeld stortingsvalet eller fylkestingsvalet. Eventuelle klager skal sendast til departementet.

Valstyret skal sende følgjande valmateriell til fylkesvalstyret:

- Alle godkjende førehandsrøystesetlar, retta og uretta for seg (bokstav a).
- Alle godkjende valtingsrøystesetlar, retta og uretta for seg (bokstav a).
- Alle forkasta førehandsrøystesetlar (bokstav b).
- Alle forkasta valtingsrøystesetlar (bokstav b).
- Alle forkasta røyster (bokstav b).
- Alle omslagskonvoluttar for førehandsrøyster utanriks og på Svalbard og Jan Mayen (bokstav c).
- Stadfesta avskrift av det som står om valet i møteboka til valstyret (bokstav d).

- Kopi av innkomne klager (bokstav e).

Ved oversending av røystesetlar til fylkesvalstyret er det viktig at alle teljekategoriene er pakka kvar for seg. Det skal vere enkelt å skilje mellom kva som er førehandsrøyster, ordinære valtingsrøyster, røyster i særskilt omslag, røyster som er seint innkomne eller lagde til sides, røyster som er mottekne i beredskapskonvolutt for XiM-kommunar (forsøkskommunar) og framandrøyster for resten av kommunane.

Røystesetlar det er foreslått å forkaste, skal følgje sin kategori. Til dømes skal ein førehandsrøystesetel det er foreslått å forkaste, pakkast saman med resten av førehandsrøystene. Desse kan gjerne leggjast på toppen, slik at dei er enkle å finne.

For Oslo kommune er det i § 10-8 (2) slått fast at materiellet som er nemnt ovanfor, skal sendast til statsforvaltaren så snart valoppgjeret ved stortingsvalet er avslutta.

Valmateriellet skal pakkast i god orden i forseгла emballasje, jf. vallova § 10-8 (3). Dei ulike røystesetelkategoriane bør leggjast i eigne konvoluttar merka med innhald. Emballasjen skal forseglast. Det er ikkje forsvarleg eller i samsvar med føremålsføresegna i lova å transportere valmaterieell berre i innpakkingspapir, plastposar eller liknande. Det er valstyret som har ansvaret for å sjå til at transporten skjer i samsvar med krava som lover og forskrifter stiller.

Det er viktig at valmateriellet blir sendt omgåande, på raskaste sikre måte, slik at valoppgjeret ikkje blir unødig forseinka. Valstyra bør bruke praktiske ordningar basert på lokale forhold for å få materiellet fram til fylkesvalstyret snarast råd. Der det er praktisk mogleg, bør valstyret organisere direkte transport til fylkesvalstyret.

17.8 Krav til kvittering for overlevering av valmaterieell

Det blir stilt krav til kvittering for overlevering av valmaterieell. Reglane om dette er tekne inn i valforskrifta § 34 a.

Når valmaterieell blir overlevert frå røystestyret til valstyret ved val, skal det skrivast ut ei kvittering for:

- kva som er overlevert
- kven som overlevarte materiellet
- kven som tok imot materiellet
- når og kor overleveringa fann stad

Kvitteringa skal minimum innehalde opplysningar om:

- avlevering av møteboka til røystestyret
- avkryssingsmanntalet (i kommunar som nyttar papirmanntal)
- tal på urner
- tal på einingar med røystesetlar i forseгла emballasje
- stempel for stemping av røystesetlar

Plikta til å fylle ut ei slik kvittering gjeld både for røystestyret ved overlevering til

valstyret, og for valstyret ved overlevering til fylkesvalstyret (for Oslo ved stortingsval til statsforvaltaren i Oslo og Viken).

Skjemaet skal leverast til mottakaren saman med materiellet. Dei som tek imot materiellet, skal kontrollere det mot kvittering, og stadfeste at det overleverte materielle samsvarer med det som står på skjemaet. Ei stadfesta, skriftleg kvittering på motteke materiell skal leverast til vedkomande som fraktar materiellet - ein representant for røystestyra ved levering internt i kommunen og ein representant for valstyret ved levering til fylkesvalstyret.

Departementet presiserer at det er opp til kommunane å etablere gode, praktiske rutinar som sikrar at materiellet blir transportert og overlevert på ein forsvarleg måte. Dersom materiellet skulle bli levert utan at ein representant for avsendaren er til stades ved overleveringa - til dømes ved oversending per post - legg departementet til grunn at mottakaren kontrollerer materiellet og sender kvittering på at det er motteke.

18 VALOPPGJER VED STORTINGSVAL

18.1 Valdistrikt ved stortingsval. Tal på stortingsrepresentantar

Grunnlova §§ 56 og 57 og vallova §§ 11-1 og 11-2 inneheld reglar om valdistrikt og tal på stortingsrepresentantar. Landet er delt inn i 19 valdistrikt, og det skal veljast 169 stortingsrepresentantar. Av desse blir 150 valde som distriktsrepresentantar og 19 som utjamningsrepresentantar.

18.2 Fordeling av mandata på valdistrikta ved stortingsval

Vallova § 11-3 inneheld reglar for korleis mandata skal fordelast på valdistrikta.

Alle stortingsmandata skal fordelast på valdistrikta kvart åttande år. Fordelinga blir gjort av departementet.

Fordelinga skjer på denne måten:

Ein starar med å slå fast fordelingstalet for kvart valdistrikt. Dette blir gjort ved hjelp av følgjande formel:

	Talet på innbyggjarar i valdistriktet ved nest siste årsskifte før det aktuelle stortingsvalet
+	Talet på kvadratkilometer i valdistriktet x 1,8
=	Fordelingstal

Fordelingstalet til dei enkelte valdistrikta skal dividerast med 1 - 3 - 5 - 7 osv. (St. Lagües metode). Kvotientane blir nummererte fortløpande, og representantplassane blir fordelte fortløpande på valdistrikta på grunnlag av storleiken på kvotientane. Representantplass nr. 1 får det valdistriktet som har

den største kvotienten, representantplass nr. 2 får valdistriktet med den nest største kvotienten og så vidare, til alle representantplassane er fordelte. Dersom to eller fleire har same kvotient, vil representantplassen gå til valdistriktet som har høgast fordelingsstal. Viss fordelingsstalet er likt, blir det avgjort med loddtrekning kva valdistrikt representantplassen skal gå til.

18.3 Fordeling av distriktsmandata mellom vallistene. Kandidatkåringa

Vallova § 11-4 slår fast korleis ein fordeler distriktsmandata mellom vallistene.

Alle mandata valdistriktet skal ha, skal med unntak av eitt fordelast av fylkesvalstyret som distriktsmandat. Det siste mandatet er eit utjamningsmandat som blir fordelt av riksvestyret.

Fordelinga av distriktsmandata skjer på grunnlag av St. Lagües metode med 1,4 som første delingsstal. Fylkesvalstyret skal leggje saman røystetala frå alle vallistene i alle kommunane i valdistriktet. Røystetalet til kvar liste skal delast på 1,4 - 3 - 5 - 7 og så vidare. Røystetala skal delast så mange gonger som nødvendig for å slå fast kor mange mandat lista skal ha. Det første mandatet går til lista som har størst kvotient. Det andre mandatet går til lista som har nest høgast kvotient og så vidare, til alle distriktsmandata er fordelte. Dersom fleire lister har same kvotient, går mandatet til lista som har flest røyster. Ved likt røystetal blir det avgjort ved loddtrekning kva liste som skal få mandatet.

Når det er avgjort kor mange distriktsmandat ei valliste skal ha, blir mandata fordelte til kandidatane på listene, jf. lova § 11-5. Kandidatkåringa skjer på følgjande måte:

Ein tel først opp namna som er oppførte som nr. 1 på røystesetlane. På uretta røystesetlar er det den øvste kandidaten som er nr. 1. Veljarane kan endre på røystesetlane og nummerere om rekkjefølgja. Kandidaten som har flest oppføringar, blir vald. Dersom lista skal ha meir enn eitt mandat, tel ein deretter opp namna som står som nr. 2 på røystesetlane. Kandidaten som har flest oppføringar når ein legg saman dei to oppteljingane, blir vald. Her ser ein bort frå den som er vald som nr. 1. Oppteljingane skal halde fram på same måte inntil ein har fått fordelt alle representantplassane lista skal ha. Dersom fleire kandidatar får same resultat, er den opphavlege plassen på lista avgjerande. Kandidatar som ikkje kan veljast, skal ikkje reknast med.

Vallova § 7-2 første ledd slår fast at veljaren ved stortingsval kan endre rekkjefølgja kandidatane er oppførte i på røystesetelen. Dette kan gjerast ved å setje (nytt) nummer ved kandidatnamnet. Veljaren kan også stryke kandidatnamn. Reglane om valoppgjjer inneber at endringane veljarane gjer på røystesetlane, berre kan få betydning dersom meir enn 50 % av dei som har røysta på lista, har gjort endringar ved same kandidat.

Kvar liste skal, i den grad det er mogleg, få like mange vararepresentantar som

talet på representantar + 3. Vararepresentantane blir kåra på same måte som representantane.

18.4 Riksvalstyret si fordeling av utjamningsmandata

Reglane om fordeling av utjamningsmandat står i Grunnlova § 59 og vallova § 11-6. Riksvalstyret skal sørge for valoppgjær og fordele utjamningsmandata. Utskrifter av oppgjera i fylkesvalstyra blir lagde til grunn for oppgjeret i riksvalstyret.

Ein må først finne ut kva parti som skal få tildelt utjamningsmandat. Grunnlova § 59 femte ledd slår fast at det berre er registrerte politiske parti som har fått ein oppslutnad ved valet på minst 4 pst. av røystene på landsbasis, som er med i konkurransen om utjamningsmandata. Det er dette kriteriet vi kallar «sperregrensa». Parti med lågare oppslutnad, og lokale lister, blir ikkje vurderte. Dei beheld likevel eventuelle distriktsmandat dei har vunne i valdistrikta.

Riksvalstyret skal først fordele alle mandata på landsbasis som om landet var eitt valdistrikt. Dersom parti/grupper som ikkje har rett til utjamningsmandat, har oppnådd distriktsmandat, blir desse trekte frå 169 før fordelinga i riksvalstyret.

Det samla røystetalet til partia frå alle valdistrikt skal delast på 1,4 - 3 - 5 - 7 - 9 og så vidare, og alle representantplassane skal fordelast på same måte som ved oppgjeret i fylkesvalstyra. Viss det skulle vise seg at eit parti har fått fleire distriktsmandat enn det som følgjer av utrekningane til riksvalstyret, må det gjerast eit nytt oppgjær der ein trekkjer frå desse mandata. Talet på utjamningsmandat som kvart parti får tildelt, svarer til differansen mellom talet på mandat det ville hatt ved eit landsomfattande oppgjær, og talet på distriktsmandat det har oppnådd.

Neste fase er å bestemme i kva valdistrikt partia skal få utjamningsmandat. Dette skjer på følgjande måte:

- a. Ein tek utgangspunkt i kor mange røyster partia har fått i valdistrikta. Dersom partiet ikkje har vunne distriktsmandat, blir talet på røyster i valdistriktet lagt til grunn. Viss partiet har fått distriktsmandat, skal talet på røyster delast på ein kvotient som svarer til $(\text{talet på distriktsmandat} \times 2) + 1$. Røystetalet eller kvotienten skal deretter delast på det gjennomsnittlege røystetalet bak kvart distriktsmandat i valdistriktet.

Døme:

I valdistrikt X er det gitt 100 000 røyster og valt 10 distriktsrepresentantar.

- Parti A har fått 8 000 røyster og 0 distriktsmandat. Røystetalet til partiet skal då delast på 10 000 (som er det gjennomsnittlege talet på røyster per distriktsmandat). Partiet får dermed kvotienten 0,8, og denne vil vere grunnlaget til partiet i konkurransen om utjamningsmandat.
- Parti B har fått 15 000 røyster og 2 mandat. Røystetalet skal då først

delast på 5 ($(2 \times 2) + 1$). Kvotienten 3 000 blir delt på 10 000, og partiet får kvotienten 0,3.

- Parti C har fått 50 000 røyster og 5 mandat. Røystetalet skal då først delast på 11 ($(5 \times 2) + 1$). Kvotienten 4545 blir delt på 10 000, og partiet får kvotienten 0,4545.

- b. Kvotientane for alle valdistrikt og alle parti som har rett på utjamningsmandat, skal ordnast etter storleik. Dersom fleire kvotientar er like store, er talet på røyster i det aktuelle valdistriktet avgjerande. Viss to eller fleire parti har fått like mange røyster, skal rekkjefølgja avgjerast gjennom loddtrekning.
- c. Utjamningsmandat nr. 1 blir gitt til partiet og valdistriktet som har høgast kvotient. Utjamningsmandat nr. 2 går til partiet og valdistriktet som har nest størst kvotient og så vidare.
- d. Når eit valdistrikt har fått eitt utjamningsmandat, skal det ikkje takast med ved seinare fordelingar av utjamningsmandat. Når eit parti har fått dei utjamningsmandata det skal ha, skal det ikkje takast med ved seinare fordelingar av utjamningsmandat. Fordelinga held fram for dei andre valdistrikta og partia til alle utjamningsmandata er fordelte.
- e. Riksvalstyret skal peike ut dei kandidatane som skal veljast som utjamningsrepresentantar, og alle vararepresentantane. Riksvalstyret skal gå fram på same måte som fylkesvalstyra, jf. punktet framfor, ved at ein ser vekk frå dei som er valde som distriktsrepresentantar. Ein ser også vekk frå kandidatar som ikkje kan veljast.

18.5 Fullmakter til dei valde representantane. Underretning til dei som er valde.

Etter at riksvalstyret har gjennomført valoppgjeret, skal det etter vallova § 11-8:

- skrive ut fullmakter for alle representantane og vararepresentantane og sende dei til Stortinget
- protokollføre resultatet av valoppgjeret og underrette Stortinget og fylkesvalstyra om dette Etter å fått underretning frå riksvalstyret, skal fylkesvalstyret - ifølgje lova § 11-9 - underrette alle valde om valet og opplyse om retten til å søkje fritak.

Lova inneheld føresegner om korleis ein går fram dersom ein person er blitt vald til representant eller vararepresentant frå fleire valdistrikt. Utgangspunktet er at vedkomande sjølv kan velje kva valdistrikt han eller ho ønskjer å representere, ved å gi ei skriftleg erklæring innan tre dagar etter å ha fått underretning frå fylkesvalstyra. Dersom ei slik erklæring ikkje blir gitt, skal valet reknast som motteke i valdistriktet der vedkomande har røysterett. Dersom vedkomande ikkje har røysterett i nokon av dei aktuelle valdistrikta, skal vedkomande reknast som vald frå det valdistriktet som kjem først i alfabetet.

19 VALOPPGJER VED FYLKESTINGSVAL

19.1 Fylkesvalstyret si fordeling av representantplassane

Vallova § 11-10 inneheld reglar for valoppgjer ved fylkestingsval.

Fordelinga av representantplassane skjer på grunnlag av St. Laguës modifiserte metode etter vallova § 11-4. Røystetala til vallistene frå alle kommunane i valdistriktet blir lagt saman og deretter delte på 1,4 - 3 - 5 - 7 - 9 og så vidare. Representantplassane blir fortløpande fordelte til vallistene på grunnlag av kvotientane som blir rekna ut. Dersom to lister har lik kvotient, går representantplassen til lista med høgast røystetal. Ved likt røystetal skal plassen fordelast gjennom loddtrekning.

Viss ei liste har fått fleire representantplassar enn ho har kandidatar som kan veljast, skal dei overskytande representantplassane fordelast på dei andre listene etter reglane framfor.

19.2 Kandidatkåringa

Kåringa av kandidatar skjer på grunnlag av reglane i vallova § 11-10 andre ledd.

Veljarane kan gi éin eller fleire kandidatar på lista personrøyster ved å setje eit merke ved namnet på kandidaten, jf. vallova § 7-2 andre ledd. I vallova er ei sperregrense som svarer til minst 8 pst. av røystetalet til lista, slått fast som vilkår for at rettingane til veljarane skal få betydning for kandidat kåringa. Fylkesvalstyret må difor kontrollere endringane som veljarane har gjort på røystesetlane. Kandidatane som har fått personrøyster på minst 8 pst. av dei godkjende røystesetlane, skal kårast først. Dersom fleire kandidatar kjem over sperregrensa, er talet på personrøyster avgjerande. Dei andre kandidatane blir kåra etter rekkjefølgja på lista.

Døme: Lista har fått 5000 røyster. Sperregrensa for at personrøystene skal få betydning, er dermed 400. Lista får 5 mandat i fylkestinget. Kandidatane på lista har fått det talet på personrøyster som står under:

A: 67

B: 133

C: 402

D: 295

E: 497

F: 207

G: 417

Kandidatane skal kårast i denne rekkjefølgja: E, G, C, A, B, D, F.

E, G og C kjem over sperregrensa. Talet på personrøyster dei har fått, vil såleis vere avgjerande for rangeringa dei imellom. A, B, D og F har ikkje nådd sperregrensa, og skal dermed rangerast etter den opphavlege plassen på lista.

Kandidatar som ikkje kan veljast, skal ikkje takast med.

Talet på vararepresentantar som kvar liste får tildelt, skal - i den grad det er mogleg - svare til listetalet på valde representantar + 3.

Fylkesvalstyret skal underrette dei valde representantane og vararepresentantane om valet, og opplyse om retten til å søkje om fritak frå val, jf. vallova § 11-11.

I denne samanhengen presiserer departementet følgjande: Den som har ein fritaksgrunn, men ikkje set fram krav om fritak når vedkomande blir underretta om at han eller ho er listekandidat, kan ikkje krevje seg fritaken etter å ha blitt vald. Vi viser til vallova § 3-4 (2). Fritak frå valet kan likevel vere aktuelt i følgjande tilfelle:

1. Fritaksgrunnen har oppstått etter at fristen for å krevje fritak har gått ut. Det kan til dømes vere tilfelle dersom vedkomande har blitt ramma av ein alvorleg sjukdom.
2. Vedkomande har ikkje blitt gjort kjend med fritaksgrunnane og retten til å krevje seg stroken frå listeforslaget, og dette skuldast feil/forsømming frå valmyndigheitene si side.

20 VALOPPGJER VED KOMMUNESTYREVAL

20.1 Valstyret si fordeling av representantplassane

Ved valoppgjeret skal ein ta utgangspunkt i listerøystetala til vallistene. Kvar røystesetel inneheld så mange listerøyster som det er representantar i kommunestyret. Viss veljaren ikkje har ført opp kandidatar frå andre vallister, vil alle listerøystene gå til vallista som røystesetelen gjeld. Har veljaren derimot ført opp éin eller fleire kandidatar frå andre lister (såkalla «slengjarar»), taper lista tilsvarande mange listerøyster, medan listene til «slengjarane» tener tilsvarande. Reglane om «slengjarar» og kva dei har å seie, står i lova § 10-6 tredje ledd, jf. § 7-2 tredje ledd.

Skjematisk kan ein seie at ein finn listerøystetalet til kvar liste på følgjande måte:

	Tal på røystesetlar som er gitt til lista x tal på kommunestyrerepresentantar
+	tal på listerøyster som er mottekne frå andre lister ved at listekandidatar er førte opp som «slengjarar» på setlane til andre lister
-	tal på listerøyster som er gitt til andre lister ved at kandidatar frå desse listene er førte opp som «slengjarar» på listesetlane

Det er likevel berre «slengjarøyster» til kandidatar som kan veljast, som fører til overføring av listerøyster frå ei liste til ei anna, jf. § 7-2 tredje ledd femte punktum.

Vallova § 11-12 første ledd inneheld reglar om fordelinga av representantplassane.

Fordelinga skjer på grunnlag av St. Laguës modifiserte metode etter vallova § 11-4.

Listerøystetala vallistene har fått, skal delast på 1,4 - 3 - 5 - 7 - 9 osv.

Representantplassane blir fortløpande fordelte til vallistene på grunnlag av kvotientane som blir rekna ut. Dersom to lister har lik kvotient, går representantplassen til lista med høgast røystetal. Ved likt røystetal skal plassen fordelast gjennom loddtrekning.

Viss ei liste har fått fleire representantplassar enn ho har kandidatar som kan veljast, skal dei overskytande representantplassane fordelast på dei andre listene etter reglane framfor.

20.2 Kandidatkåringa

Kandidatkåringa skjer på grunnlag av § 11-12 andre ledd i lova. Kåringa skjer på grunnlag av to faktorar:

1. Røystetillegg frå partiet: Kandidatar som er oppførte med utheva skrift på røystesetlane, skal ha eit røystetillegg tilsvarande 25 % av talet på røystesetlar som kjem lista til del, jf. § 6-2 tredje ledd.
2. Personrøyster frå veljarane: Det blir deretter gjort ei oppteljing av dei personlege røystene som veljarane har gitt til kandidatane. Slike personrøyster kan bli gitt på to måtar: som personrøyster til kandidatar på lista etter § 7-2 andre ledd, eller som personrøyster til kandidatar på andre lister («slengjarøyster») etter § 7-2 tredje ledd.

Kandidatane som får flest personrøyster samanlagt under 1 og 2, blir valde. Dersom fleire får like mange personrøyster, er rekkjefølgja på den offisielle vallista avgjerande.

Kandidatar som ikkje kan veljast, skal ikkje takast med.

Talet på vararepresentantar som kvar liste får tildelt, skal - i den grad det er mogleg - svare til listalet på valde representantar + 3.

Valstyret skal underrette dei valde representantane og vararepresentantane om valet, og opplyse om retten til å søkje om fritak frå val, jf. vallova § 11-13.

I denne sammenhengen presiserer departementet at kandidatar som ikkje har kravd seg fritekne frå å stå på liste, ikkje kan nekte å ta imot valet, jf. vallova § 3-4 tredje ledd.

Fritak frå valet kan likevel vere aktuelt i følgjande tilfelle:

1. Fritaksgrunnen har oppstått etter at fristen for å krevje fritak har gått ut. Det kan til dømes vere tilfelle dersom vedkomande har blitt ramma av ein alvorleg sjukdom.
2. Vedkomande har ikkje blitt gjort kjend med fritaksgrunnane og retten til å krevje seg stroken frå listeforslaget, og dette skuldast feil/forsømming frå valmyndigheitene si side.

21 PROTOKOLLFØRING AV VAL

Etter vallova § 10-7 skal både røystestyra, valstyret og fylkesvalstyret føre protokoll i samband med gjennomføringa av val. Med heimel i vallova § 10-7, jf. valforskrifta § 41 stiller departementet krav til formular som røystestyra, valstyra og fylkesvalstyra skal nytte ved protokollføring. Kva som skal førast ved det enkelte valet, går fram av formularet. Dei ulike formulara skal hentast frå EVA, der dei blir kalla møtebøker. Departementet har vedteke at myndigheita til å bestemme formulara, skal vere delegert til Valdirektoratet.⁴

Protokollane skal sikre at det er mogleg å etterprøve at valet har blitt gjennomført i samsvar med regelverket. Møteboka til valstyret er også grunnlag for kontrollen som fylkesvalstyret er ansvarleg for ved stortingsval og fylkestingsval. Det som er protokollført, er dessutan grunnlag for Stortinget si godkjenning av stortingsval, jf. vallova § 13-3, og kommunestyret og fylkestinget si godkjenning av val til kommunestyre og fylkesting, jf. § 13-4.

22 KONTROLL OG GODKJENNING

22.1 Stortingsval

22.1.1 Kontrollen som fylkesvalstyret gjer av valet

Vallova § 10-9 første ledd slår fast at fylkesvalstyra skal kontrollere gjennomføringa av valet. Fylkesvalstyret skal kontrollere at valet er gjennomført i samsvar med den gjeldande valordninga, vallova og forskriftene/reglane som er gitt i medhald av vallova. Kontrollen som fylkesvalstyret gjer av stortingsvalet, er ein førebels kontroll som dannar grunnlaget for Stortinget sin endelege kontroll av valet. Føremålet med kontrollen er å avdekkje forhold som kan ha betydning for valoppgjeret i fylkesvalstyret, og feil som kan ha betydning når Stortinget skal vurdere om valet er gyldig. Kva feil som kan føre til at stortingsvalet blir ugyldig, går fram av vallova § 13-3.

Kontrollen skal gjennomførast på grunnlag av møtebøkene til valstyra og det andre

⁴ <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2017-01-23-79>

valmateriellet som valstyra skal sende til fylkesvalstyret etter vallova § 10-8. Dersom fylkesvalstyret finn feil ved avgjerder som valstyret har teke om å godkjenne eller forkaste røstingar eller røystesetlar, eller dersom det blir oppdaga feil i oppteljinga til valstyret, skal feila rettast.

Det er viktig å avdekkje feil som har skjedd ved valet, uavhengig av om dei skal rettast i samband med valoppgjeret. Det er særleg viktig å avdekkje feil som kan vere av betydning når Stortinget vurderer om valet er gyldig.

Fylkesvalstyret skal protokollføre kontrollen i møteboka. Ved protokollføringa er det viktig å få fram opplysningar som Stortinget kan ha behov for ved den endelege kontrollen av stortingsvalet for heile landet. Feil skal protokollførast uavhengig av kva valorgan som har gjort dei, og uavhengig av om dei har ført til forkasting av røyster eller ikkje. Det er spesielt viktig at Stortinget blir gjort kjent med forkasting av røyster og grunnane til det. Stortinget må gjerast kjent med alt som kan ha innverknad på vurderinga av om valet er gyldig.

22.1.2 Fleire oppteljingsstader

Fylkeskommunar som har ansvar for fleire valdistrikt, kan velje å gjennomføre kontrollteljinga for dei ulike distrikta på ulike stader dersom dette er mest føremålstenleg. Oppteljinga må likevel skje samla på éin stad for kvart einskild valdistrikt. Det er ikkje eit krav at oppteljinga skal gjerast under tilsyn av fylkesvalstyret, slik det er for den endelege oppteljinga etter § 10-6, som skal gjerast under tilsyn av valstyret.

22.1.3 Kontrollen som statsforvaltaren gjer av stortingsvalet i Oslo

Det følgjer av lova § 10-9 andre ledd at kontrollen som elles blir gjort av fylkesvalstyret, skal utførast av statsforvaltaren i Oslo og Viken når det gjeld valet i Oslo. Statsforvaltaren skal likevel ikkje kontrollere den delen av valoppgjeret som Oslo valstyre utfører som fylkesvalstyre.

Av omsyn til tida skal statsforvaltaren gjere kontrollen i etterkant. Dette inneber at Oslo valstyre ikkje kan utsetje den delen av valoppgjeret som blir gjort som fylkesvalstyre, i påvente av kontrollen som statsforvaltaren skal utføre. Først når valstyret er heilt ferdig med valoppgjeret, skal møtebøkene og valmateriellet sendast til statsforvaltaren. Det kan vere føremålstenleg å gå gjennom valmateriellet i lokala til valstyret for å sleppe fysisk overføring av ei stor mengd valmaterieill. Når det gjeld gjennomføringa av kontrollen elles, blir det vist til pkt. 22.1.1 framfor.

Statsforvaltaren skal - på same måte som fylkesvalstyra - gi Stortinget skriftleg orientering om kontrollen av valet. Det er ikkje eit krav at statsforvaltaren bruker eit eige møtebokformular. Statsforvaltaren kan orientere Stortinget i form av brev eller på ein annan føremålstenleg måte.

22.1.4 Kontrollen som Stortinget gjer av valet

Føresegnene om kontrollen som Stortinget gjer av valet, står i vallova § 13-3. Etter første ledd skal det nyvalde Stortinget treffe vedtak om valet er gyldig. Stortinget treffer vedtaket sitt på grunnlag av innstillingar frå fullmaktskomiteen (den førebuande og den endelege).

Stortinget skal sørgje for at feil blir retta så langt det er mogleg. Det kan til dømes skje ved ny oppteljing av røystesetlar, ny mandatfordeling eller ny kandidatføring. Dersom det er gjort feil som ein går ut frå har verka inn på utfallet av valet, og som ikkje kan rettast, skal Stortinget erklære valet ugyldig - anten i ein kommune eller i eit heilt valdistrikt. Når valet er kjent ugyldig, påbyr Stortinget omval. Det kan - i særlege tilfelle - påby omval i heile valdistriktet sjølv om feilen ikkje gjeld alle kommunane i valdistriktet.

22.2 Kommunestyreval

Føresegnene om kontroll av valet står i vallova § 13-4. Det er det nyvalde kommunestyret som skal treffe vedtak om å godkjenne - eller eventuelt underkjenne - valet.

Kommunestyret godkjenner sjølv valet på bakgrunn av ei innstilling frå valstyret. Ein kopi av den ferdig utfylte møteboka for valstyret må følgje med som vedlegg til denne innstillinga.

Godkjenninga av valet skal skje i det konstituerande møtet til det nye kommunestyret, jf. kommunelova § 7-1. Valet skal godkjennast før kommunestyret vel formannskap og ordførar. Godkjenning - eventuelt underkjenning - av valet skal takast opp som sak nr. 1 i det konstituerande møtet. Tenestegjerande ordførar kallar inn til dette møtet og leier behandlinga av saka.

Dersom kommunestyret kjem til at valet er gjennomført i samsvar med regelverket, blir valet godkjent. Det blir deretter valt formannskap, ordførar og så vidare.

Møtebøkene til valstyret er grunnlaget for innstillinga til valstyret og såleis avgjerda til kommunestyret. Feil som valstyret har blitt klar over, men som ikkje kan rettast, bør nemnast i innstillinga til kommunestyret. I innstillinga si bør valstyret gjere ei vurdering av kva denne feilen har å seie for gyldigheita av valet.

Valet skal kjennast ugyldig dersom det er gjort feil som har betydning for mandatfordelinga mellom listene, og som det ikkje er mogleg å rette opp i på andre måtar enn med omval.

Dersom kommunestyret kjenner valet ugyldig, skal det sendast melding til departementet. Det er departementet som påbyr omval, jf. vallova § 13-4 fjerde ledd.

Departementet skal ikkje ha kopi av vedtak om godkjenning av kommunestyrevalet.

22.3 Fylkestingsval

Føresegnene om kontroll av valet står i vallova § 13-4. Det er det nyvalde fylkestinget som skal gjere vedtak om å godkjenne - eventuelt underkjenne - valet.

Fylkestinget godkjenner valet på bakgrunn av ei innstilling frå fylkesvalstyret.

Ein kopi av den ferdig utfylte møteboka for fylkesvalstyret må følgje med som vedlegg til denne innstillinga.

Godkjenninga av valet skal skje i det konstituerande møtet til det nye fylkeetinget, jf. kommunelova § 7-1. Valet skal godkjennast før fylkeetinget vel fylkesutval og fylkesordførar. Godkjenning - eventuelt underkjenning - av valet skal takast opp som sak nr. 1 i det konstituerande møtet. Tenestegjerande fylkesordførar kallar inn til dette møtet og leier behandlinga av saka.

Dersom fylkeetinget kjem til at valet er gjennomført i samsvar med regelverket, blir valet godkjent. Det blir deretter valt fylkesutval, ordførar og så vidare.

Dersom det er mogleg, skal fylkesvalstyret rette feil som valstyra har gjort. Det følgjer av føresegna om fylkesvalstyret sin kontroll i vallova § 10-9 første ledd. Det kan til dømes vere feil ved godkjenning/forkasting av røystesetlar eller feil ved oppteljinga.

Valet kan og skal kjennast ugyldig dersom det er gjort feil som har betydning for mandatfordelinga mellom listene, og som det ikkje er mogleg å rette på andre måtar enn ved å halde omval.

Dersom fylkeetinget kjenner valet ugyldig, skal det sendast melding til departementet. Det er departementet som krev omval, jf. § 13-4 fjerde ledd.

Departementet skal ikkje ha kopi av vedtak om godkjenning av fylkestingsvalet.

Ved fylkestingsval kan det tenkjast at det er gjort feil i éin kommune eller i fleire. Det mest praktiske vil i så fall truleg vere å krevje omval i den eller dei kommunane feilen gjeld. Like fullt er det heimeleg for, i særlege tilfelle, å krevje omval i heile fylket sjølv om feilen berre gjeld enkelte kommunar.

22.4 Lovlegkontroll

Etter vallova § 13-4 femte ledd er det høve til å krevje lovlegkontroll av vedtak i kommunestyret eller fylkeetinget om å godkjenne valet. Fristen for å setje fram ei lovlegklage er sju dagar etter at vedtaket blei fatta. Elles gjeld føresegnene i kommunelova kapittel 27 om lovlegkontroll tilsvarande.

I saker etter vallova skal lovlegklager behandlast av departementet, ikkje statsforvaltaren. Årsaka er at statsforvaltarane ikkje har fått delegert myndigheit til å behandle alminnelege klager på valområdet. Departementet har kome til at det er føremålstenleg at all kompetanse til å behandle klager blir samla på éin stad. .

22.5 Omval

Vallova § 13-5 inneheld føresegner for korleis eit eventuelt omval skal gjennomførast. Manntalet skal oppdaterast og eventuelt rettast. Departementet kan gjere unntak frå føresegner i vallova dersom det er nødvendig for å få til ei føremålstenleg avvikling av omvalet. Det er her særleg tenkt på føresegner om praktiske forhold som t.d. det å

gjere unntak frå fristar og liknande. Det er ikkje mogleg å gjere unntak frå føresegner som skal verne om rettstryggleiken til veljarane, jf. også føremålsføresegna til lova. Under alle omstende er det vanskeleg å sjå at det kan vere påkravd å gjere unntak frå denne typen reglar i samband med omval.

23 KLAGER OVER VALET

23.1 Kven har klagerett?

Alle som har røysterett ved valet, har klagerett, jf. vallova § 13-1 og § 13-2. Dette gjeld både ved stortingsval og ved kommunestyreval/fylkestingsval. Ved kommunestyreval har ein klagerett i den kommunen der ein er manntalsført. Ved stortingsval og fylkestingsval har ein klagerett i det valdistriktet der ein er manntalsført.

Kravet om manntalsføring gjeld ikkje for den som klagar, dersom klaga gjeld spørsmål om røysterett eller høvet til å røyste. I slike tilfelle vil det vere mogleg også for personar som ikkje er manntalsførte, å klage..

23.2 Kva det er mogleg å klage på

Det gjeld felles reglar for stortingsval og kommunestyreval/fylkestingsval på dette området, jf. vallova § 13-1 og § 13-2, første ledd i begge. Det er mogleg å klage på *«forhold i forbindelse med forberedelsen og gjennomføringen av valget»*. Det betyr at ein i prinsippet kan klage på alle typar forhold. Det er ikkje sett avgrensingar ut over at det at forholdet må vere knytt til førebuingane og gjennomføringa av valet på ein eller annan måte. Det er ikkje krav om at det til dømes dreier seg om eit enkeltvedtak.

23.3 Særreglar som gjeld krav om retting i manntalet og klage som gjeld listeforslag

For enkelte typar forhold har vallova visse særreglar om klage. Det gjeld for det første krav om retting i manntalet i § 2-7. Den som meiner at vedkomande sjølv eller nokon annan urett er blitt innført eller utelaten frå manntalet i kommunen, kan krevje at valstyret rettar feilen. Høvet til å krevje retting i manntalet er nærmare beskrive i kapitlet om røysterett og manntal. For det andre gjeld ein særregel i § 6-8 om listeforslag. Klager på vedtak i valstyret/fylkesvalstyret om å godkjenne eller forkaste eit listeforslag må setjast fram innan sju dagar etter at dei godkjende listeoverskriftene er offentleggjorde. I tillegg til forslagsstillarar som vedtaket får konsekvensar for, kan også eit registrert politisk parti sentralt klage på eit vedtak dersom dei meiner at eineretten til partinamnet deira er krenkt. Dette er nærmare beskrive i kapitlet om listeforslag og behandlinga av desse.

23.4 Klagefrist

Klagefristen er sju dagar etter valdagen, jf. § 13-1 og § 13-2, andre ledd i begge. Det er likevel høve til å klage på forhold som gjeld valførebuingane og

gjennomføringa, også tidlegare. Det mest føremålstenlege vil naturleg nok vere at klaga blir sett fram så tidleg som råd, slik at eventuelle feil kan rettast med verknad for valet. Innan sju dagar etter valdagen må klaga vere komen inn til eit av dei organa ho skal setjast fram for, jf. punkt 23.7. Det er ikkje nok at klaga blir posta innan fristen.

Fristen for å klage på valoppgjeret er sju dagar etter at det har blitt godkjent av fylkestinget eller kommunestyret.

23.5 Krav om skriftlegheit

Etter § 13-1 og § 13-2, tredje ledd i begge, er det eit krav at klaga skal vere skriftleg.

23.6 Kor klaga skal setjast fram

Klager ved stortingsval skal setjast fram for valstyret i kommunen, fylkesvalstyret, statsforvaltaren, departementet eller administrasjonen hos Stortinget.

Ved kommunestyreval skal klaga setjast fram for valstyret i kommunen. Ved fylkestingsval skal klaga setjast fram for fylkesvalstyret. Viss klaga gjeld forhold som er av betydning for begge vala, kan ho setjast fram anten for valstyret eller for fylkesvalstyret.

Uansett gjeld prinsippet om at forvaltingsorganet har rettleiingsplikt og skal sende saka til rett instans dersom ho har hamna på feil stad.

23.7 Kven som er klageinstans

23.7.1 Stortingsval

Stortinget vedtok i juni 2022 endringar i grunnlovsreglane om stortingsval, mellom anna reglane som gjeld godkjenning av val og klage på stortingsvedtak om gyldigheita av valet. Dette inneber at det på fleire område ikkje lenger er samsvar mellom reglane i Grunnlova og vallova når det gjeld godkjenning av stortingsval og klage. Dette punktet vil bli oppdatert etter at ny vallov trer i kraft.

Det følgjer framleis av vallova § 13-1 fjerde ledd at ved stortingsval er Stortinget klageinstans for klager som gjelder røysterett eller høvet til å røyste, jf. vallova § 13-1 fjerde ledd. Riksvalstyret skal gi ei fråsegn til Stortinget om klagesakene.

23.7.2 Kommunestyreval og fylkestingsval

Departementet er klageinstans for klager på kommunestyreval og fylkestingsval, jf. § 13-2 fjerde ledd. Vedtaka som departementet gjer i klagesaker, er endelege. Dei kan ikkje først inn for domstolane til overprøving. Bakgrunnen er behovet for snarleg og endeleg avgjerd.

23.8 Klagebehandlinga og følgjene av denne

For klagebehandlinga gjeld alminnelege forvaltingsrettslege prinsipp. For å sikre

at det nyvalde organet får vurdert klagen i samband med prøvinga av om valet er gyldig, er det viktig at valstyret/fylkesvalstyret behandlar klagen så raskt som råd etter at dei er mottekne. Valstyret/fylkesvalstyret bør sende kopi av innkomne klager til departementet straks dei blir mottekne, slik at departementet kan starte arbeidet med å førebu klagen for behandling i departementet/riksvalstyret.

I tilfelle der klagar ikkje har klagerett, eller klaga har blitt sett fram for seint, skal klaga avvisast. Også klager som blir avviste, skal sendast til riksvaststyret/departementet saman med vurderinga som valstyret/fylkesvalstyret har gjort av klaga.

Valstyret/fylkesvalstyret skal prøve saka og vurdere om ei klage skal få medhald. Dersom ei klage ikkje får medhald, skal saka sendast over til riksvaststyret (ved stortingsval) eller departementet (ved lokalval) til behandling. Det må gå fram av handlinga til valstyret/fylkesvalstyret om klagaren har klagerett, og om klaga har blitt sett fram i tide. Vidare må ankepunktene i klaga kommenterast, slik at saka er best mogleg opplyst før klaga blir send til riksvaststyret/departementet.

Valmyndighetene kan gjere om avgjerdene/vedtaka sine på vanleg måte, innanfor grensene som forvaltingslova set. Vedtaksorganet kan oppheve eller endre enkeltvedtak dersom ein kjem til at klaga er grunnitt, jf. Forvaltingslova § 33. Det same gjeld for klageinstansen, jf. Forvaltingslova § 34. Det er på nærmare vilkår høve til å rette enkeltvedtak også utan at det er klaga, jf. Forvaltingslova § 35. Elles er det fritt opp til valmyndighetene å rette eventuelle feil, anten det er klaga eller ikkje.

I dei tilfella der riksvaststyret har avgjerdsmyndighet i klagesaker, vil styret avgjere om ei klage skal takast til følge. Elles gir riksvaststyret fråsegn til Stortinget. Departementet fungerer som sekretariat for riksvaststyret i klagesaker.

Stortinget avgjer om stortingsvalet er gyldig, jf. vallova § 13-3 første ledd. I samband med dette kan Stortinget i klagesaker også vurdere og eventuelt gjere om avgjerder i riksvaststyret.

Vallova § 13-2 fjerde ledd regulerer høvet departementet har til å kjenne eit val ugyldig. Dersom det ved kommunestyreval er gjort feil som ein går ut frå har hatt betydning for mandatfordelinga mellom listene, og som ikkje kan rettast, skal valet i kommunen kjennast ugyldig. Dersom det ved fylkestingsval er gjort feil som ein reknar med har verka inn på mandatfordelinga mellom listene, og som ikkje kan rettast, skal departementet kjenne valet i ein kommune eller i heile fylket ugyldig.

23.9 Klager på forhold som ikkje kan rettast

Mange forhold knytte til førebuinga og gjennomføringa av valet vil ikkje vere moglege på rette på når klaga blir sett fram. Valstyret/fylkesvalstyret kan då ikkje ta klaga til følge. Det er fordi ein feil i så fall må rettast ved å kjenne valet ugyldig, noko valstyret/fylkesvalstyret ikkje har kompetanse til.

Valstyret/fylkesvalstyret skal førebu saka. Behandlinga av slike klagesaker hastar. Straks etter at ei slik klage er motteken, det vil seie før valstyret/fylkesvalstyret har behandla klaga, må det sendast ein kopi av klaga til departementet. Samstundes bør kommunestyret eller fylkestinget orienterast ved lokalval.

Ved lokalval tek departementet stilling til om det er gjort feil som ein må rekne med har hatt betydning for mandatfordelinga. Dersom ein må rekne med at ein eventuell feil er av betydning for mandatfordelinga, kjenner departementet valet ugyldig og krev omval. Reknar ein med at ein feil ikkje har betydning for mandatfordelinga, sender departementet underretning om det til valstyret/fylkesvalstyret, som legg dette til grunn når det fremjar innstilling for det nyvalde kommunestyret/fylkestinget.

Ved stortingsval er det Stortinget sjølv som gjer vedtak om valet er ugyldig, og krev eventuelt omval.

24 OPPBEVARING, AVHENDING OG DESTRUERING AV VALMATERIELL

24.1 Innleiing

Vallova § 15-2 gjeld oppbevaring, avhending og destruering av valmateriell. Denne føresegna slår fast at når valet er over, skal alt valmateriell behandlast i samsvar med føresegnene i arkivlova og forskrifta som er gitt i medhald av denne lova. Det vil difor vere arkivfaglege omsyn som bestemmer korleis valmateriellet skal behandlast når valet er avslutta. Det er viktig å skilje mellom valmateriell som har vore i bruk, og valmateriell som er ubrukt.

24.2 Ubrukt valmateriell

Valmateriell som ikkje har vore i bruk, kan ikkje vurderast som arkivmateriell. Slikt materiell fell inn under føresegner om arkivavgrensing gitt i forskrift om offentlege arkiv § 14. Dette gjeld både ubrukne konvoluttar, ubrukne røystesetlar og ubrukne manntalseksempelar.

24.3 Brukt valmateriell

For valmateriell som har vore i bruk, har Riksarkivaren (i brev av 9. september 2003 på førespurnad frå departementet) med heimel i arkivlova § 9 slått fast at følgjande materiell kan kasserast:

24.3.1 Konvoluttar

Både røystesetelkonvoluttar og omslagskonvoluttar - anten dei er forkasta eller godkjende - kan kasserast på ein trygg måte når valresultatet er endeleg. Departementet går ut frå at det same må gjelde for omslag til røyster som blir lagde i særskilt omslag.

24.3.2 Røystesetlar

Røystesetlar som er forkasta, kan kasserast på ein trygg måte når valresultatet

er endeleg. Røystesetlar som er godkjende, skal derimot oppbevarast til valperioden er over, og deretter kasserast på ein trygg måte. Røystesetlar treng ikkje oppbevarast på papir i fire år dersom dei etter oppteljing kan oppbevarast like trygt på eit elektronisk medium.

EVA Skanning gjer ikkje biletfiler av dei godkjende røystesetlane tilgjengelege, og har ikkje funksjonalitet for å trekkje ut dette frå databasen. EVA Skanning lagrar alle teljingar som er gjennomførte. Dette inkluderer teljingar som er overførte til EVA Admin, men som ikkje blir godkjende, teljingar som aldri blir overførte og teljingar som blir utførte og sletta etterpå. All skanning er såleis lagra i EVA Skanning. Dette vil ikkje gi eit rett bilete av dei godkjende røystesetlane, då desse i mange tilfelle vil vere å finne frå fleire skanningar. Departementet tilrår difor at røystesetlane blir arkiverte på ein trygg måte på papir i 4-årsperioden, med mindre dei etter oppteljing kan oppbevarast like trygt på eit anna elektronisk medium enn EVA, som ikkje er eit sak- og arkiveringssystem. Kva medium som vil vere aktuelt, vil bli vurdert arkivfagleg i samsvar med føresegnar i arkivlova og forskrift om offentlege arkiv..

24.3.3 Valkort

Valkorta kan destruerast på ein trygg måte når valresultatet er endeleg.

24.3.4 Avkryssa manntalslister

Avkryssingsmanntalet skal oppbevarast fram til to valperiodar er over, og skal deretter kasserast på ein trygg måte.

25 VALOBSERVASJON

25.1 Rammeverket - dei internasjonale forpliktingane våre

Noreg er som medlemsstat i mellom anna FN, Europarådet og Organisasjonen for sikkerheit og samarbeid i Europa (OSSE) gjennom ulike internasjonale dokument forplikta både til å invitere og til å ta imot nasjonale og internasjonale valobservatørar. Rammeverket er FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar, Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), OSSEs København-dokument frå 1990 og OSSEs sikkerheitspakt for Europa frå 1999 («Charter for European Security»), for å nemne dei viktigaste dokumenta.

Konvensjonar, tilrådingar og charter som Noreg har slutta seg til, er juridisk bindande. I tillegg finst standardar og retningslinjer som ikkje er direkte juridisk bindande. Dei er likevel skrivne med utgangspunkt i juridisk bindande dokument.

Ei av dei viktigaste internasjonale føresegnene når det gjeld valobservasjon, er art. 8 i det såkalla København-dokumentet frå 1990. Dette dokumentet blei vedteke på ein konferanse mellom utanriksministrane i deltakarlanda i OSSE 5. juni 1990⁵ i

⁵ <http://www.osce.org/odihr/elections/14304?download=true>

København. Dokumentet slår fast prinsipp om vern og styrking av menneskerettar og grunnleggjande fridommar som viktige mål for demokratiske statar. Etter art. 8 pliktar OSSE-statar å ta imot valobservatørar frå andre medlemsland - private institusjonar og organisasjonar, internasjonale og nasjonale observatørar. I tillegg kan dei ta aktivt initiativ til valobservasjon. Desse forpliktingane om valobservasjon er seinare gjentekne i ulike internasjonale dokument. .

25.2 Vallova § 15-10

For å klargjere ansvaret som Noreg har når det gjeld valobservasjon, og for å leggje forholda til rette for besøk av valobservatørar, har vallova fått ei føresegn om valobservasjon i § 15-10. Etter denne føresegna kan departementet akkreditere nasjonale og internasjonale valobservatørar frå institusjonar og organisasjonar til å observere gjennomføringa av val til Stortinget eller til kommunestyre og fylkesting. Det er også vedteke ein tilsvarande heimel i § 85a i forskrift om val til Sametinget.

Føresegna om valobservasjon i vallova § 15-10 gjeld offentlege og private institusjonar og organisasjonar - både nasjonale og internasjonale. Føresegna gir ikkje privatpersonar rett til å drive valobservasjon på sjølvstendig grunnlag. Det er likevel ingenting i vegen for at privatpersonar som til dømes ønskjer innblikk i valgjennomføringa eller opplæring i valobservasjon, får høve til det av lokale valmyndigheiter. Det kan også bety høve til å vere til stades i eit vallokale i korte periodar. Eit slikt nærvær skal ikkje reknast som ein formell valobservasjon.

Privatpersonar kan også ønskje å vere til stades når røystesetlane blir talde opp. Oppteljinga av røystesetlar skjer formelt i møte, jf. kommunelova kapittel 11, og møta er i utgangspunktet opne for alle. Det er valmyndighetene lokalt som, av omsyn til forsvarleg oppteljing, bestemmer korleis dette skal gjennomførast.

Departementet understrekar at det er viktig at vi har eit valsystem som er ope og gjennomsiktig for alle interesserte. Gjennomføring av val er ei viktig demokratisk handling som vi ønskjer at heile folkesetnaden skal ha den største tillit til. Dei lokale valmyndighetene bør difor gjere sitt beste for å leggje til rette for enkeltpersonar som ønskjer å observere vala.

25.3 Førmålet med valobservasjon

Val handlar om grunnleggjande sivile og politiske rettтар, og valobservasjon er såleis med på å verne om desse rettane. Ifølgje OSSE er eit godt gjennomført val ein politisk konkurranse som skjer i omgivnader prega av tillit, openheit og ansvarlegheit, og som gir veljarar eit val mellom ulike politiske alternativ. Ein god, demokratisk valprosess føreset respekt for ytringsfridom og frie medium, etterleving av lov, rett til å etablere politiske parti og konkurrere om å bli vald, ikkje-diskriminering og likestilling for alle borgarar, fridom frå truslar og ei rekkje andre grunnleggjande menneskerettar som alle deltakarlanda i OSSE pliktar å verne om og fremje. Valobservasjon styrkjer ansvarlegheit og openheit, og forsterkar dermed både den nasjonale og den internasjonale tilliten til valprosessen.

Målet med valobservasjon er å vurdere om valet og valprosessen er i samsvar med nasjonal og internasjonal lovgiving og andre universelle prinsipp for demokratiske val.

Gjennom «Charter for European Security» har Noreg ikkje berre fornya forpliktinga til å invitere til valobservasjon, men også forplikta seg til å følgje opp / implementere OSSE sine synspunkt og tilrådingar («*We agree to follow up promptly the OSCE's election assessment and recommendations.*»).

Nasjonale eller internasjonale institusjonar og organisasjonar kan inviterast til eller sjølv ta initiativ til å kontrollere at valgjenomføringa i landet skjer i samsvar med nasjonalt og internasjonalt regelverk. Dette gjerast ved å observere heile eller delar av valgjenomføringa. Valobservatørar skal observere og rapportere til institusjonen eller organisasjonen dei representerer. Dei har ikkje myndigheit til å instruere, assistere eller til å blande seg inn i røystinga, oppteljinga eller andre aspekt ved valavviklinga.

Valobservatørar frå OSSE må følgje ODIHRs «The Observer Code of Conduct», som stiller klare krav til og grenser for valobservatørane. Også FN, Europarådet og Venezia-kommisjonen har utforma eigne prinsipp for internasjonal valobservasjon og såkalla åtferdskodeksar. Kort oppsummert skal valobservatørane aktivt samarbeide med valmyndigheitene i vertslandet og ikkje vere til hinder for at valprosessen går som planlagt. Dei skal vere politisk og økonomisk uavhengige på alle måtar. Rolla deira er å følgje med på kva som skjer i løpet av valprosessen, og etterpå rapportere til ålmenta om valet har vore fritt og i samsvar med nasjonale og internasjonale forpliktingar.

Dei valansvarlege i vertslandet, på statleg og lokalt nivå, skal på si side sørge for at observatørane får fri tilgang til alle stadium i valavviklinga. Dei skal også ha tilgang til å vurdere den delen av valet som skjer elektronisk, bruk av ny teknologi og så vidare. Valobservatørane skal kunne bevege seg fritt i landet og få møte dei organisasjonane og personane dei ønskjer.

25.4 Særleg om OSSE/ODIHR

OSSE er Organisasjonen for sikkerheit og samarbeid i Europa. ODIHR («Office for Democratic Institutions and Human Rights») er deira institusjon for demokratiske institusjonar og menneskerettar og har ansvar for valobservasjon. OSSE-regionen strekkjer seg frå Sentral-Asia i aust til USA i vest og omfattar totalt 57 land, inkludert Noreg.

25.4.1 Om dei ulike formene OSSE/ODIHR har for valobservasjon

Alle medlemsstatar pliktar å invitere OSSE/ODIHR til å gjennomføre valobservasjon. OSSE bruker ulike metodar ved valobservasjon. I etterkant av ein invitasjon vil OSSE/ODIHR gjerne sende representantar for å gjennomføre ein såkalla «Needs Assessment Mission» (NAM). Føremålet er å studere vallovgivinga

i landet og sjå nærmare på korleis den administrative valprosessen er organisert og blir gjennomført. På bakgrunn av dette første besøket skriv OSSE/ODIHR ein NAM-rapport. Her vurderer OSSE/ODIHR om det skal gjennomførast full valobservasjon (kort eller langvarig) i landet, eller om det eventuelt berre skal gjennomførast ein meir avgrensa observasjon med vekt på enkelte tema og område. Ved eit NAM er teamet normalt til stades ein kortare periode før valdagen og på sjølve valdagen.

Dersom OSSE/ODIHR vedtek å gjennomføre full valobservasjon, blir det gjort ein såkalla «Election Observation Mission» (EOM). Denne kan vere kort- eller langvarig. Dersom det blir vedteke berre å gjennomføre ein meir avgrensa observasjon, blir det gjennomført ein såkalla «Election Assessment Mission» (EAM). Slike Assessment Missions blir typisk utførte i land med lange demokratiske tradisjonar. I begge tilfella blir det sendt eit team av valekspertar til landet.

25.5 Internasjonale forplikningar, standardar og retningslinjer for val generelt

Myndighetene i dei enkelte landa er ansvarlege for å implementere og gjennomføre internasjonale forplikningar nasjonalt. Lovgivinga og gjennomføringa av val her i landet skal såleis mellom anna sikre:

- periodiske val
- frie val pålitelege og gjennomsiktige val
- rettferdige val
- universell og lik røysterett
- hemmeleg røysting
- korrekt oppteljing og resultat

Vallovgivinga og valsystemet vårt er bygd opp rundt desse prinsippa. Dette kjem klart til uttrykk i føremålsføresegna i vallova, der det står at *«Formålet med loven er å legge forholdene til rette slik at borgerne ved frie, direkte og hemmelige valg skal kunne velge sine representanter til Stortinget, fylkesting og kommunestyre.»*

Ei god oversikt med detaljert gjennomgang av alle forplikningane våre finst i OSSE-dokumentet «Existing Commitments for Democratic Elections in OSCE Participating States», oktober 2003.

Eit viktig prinsipp i den europeiske valtradisjonen er kravet til hemmeleg røysting. Hemmeleg røysting utan utilbørleg press er ein menneskerett nedfelt i ei rekkje internasjonale konvensjonar og andre ikkje-juridisk bindande normer og forplikningar. Rammeverket inkluderer mellom anna FN's menneskerettsdeklarasjon frå 1948, FN's konvensjon om sivile og politiske rettar, OSSE's København-dokument frå 1990 og Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

I FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar frå 1966 står det mellom anna: :

Artikkel 25

Ein kvar borgar skal, utan noka form for forskjellsbehandling som nemnt i artikkel 2 og utan urimelege avgrensingar, ha rett og høve til:

- a) å ta del i varetakinga av offentlege saker, direkte eller gjennom fritt valde representantar;
- b) å røyste og bli vald ved frie periodiske val som skal byggje på alminneleg og lik røysterett og hemmeleg røystring, som sikrar at veljarane sin vilje kjem fritt til uttrykk;
- c) på alminnelege og like vilkår ha tilgang til offentlege tenester i sitt land.

I kommentaren til konvensjonen står det at statar skal ta forholdsreglar for å garantere hemmeleg røystring, og at veljaren skal vere verna mot alle former for tvang eller press til å avsløre kva han eller ho har røysta.

Det er utarbeidd ei rekkje standardar når det gjeld val. I Europa har OSSE og Europarådet stått sentralt i dette arbeidet. Ein viktig standard er retningslinjene som Venezia-kommisjonen (under Europarådet) slo fast i «Code of Conduct on Electoral Matters» i 2002. Denne standarden er ikkje direkte bindande for medlemsstatane, men byggjer på prinsipp vi er bundne av, og blir hyppig brukt som referanse ved vurdering av valsystema i medlemslanda. Ei norsk omsetjing er tilgjengeleg på www.valg.no.

Departementet tilrår alle som er ansvarlege for valgjennomføringa i sin kommune, å setje seg inn i denne standarden for gjennomføring av val.

25.6 Akkreditering av valobservatørar

25.6.1 Søknad om akkreditering

Nasjonale og internasjonale organisasjonar som ønskjer å gjennomføre valobservasjon her i landet, må søkje departementet om å bli akkreditert for dette, jf. vallova § 15-10. I rettleiinga som departementet har utarbeidd for valobservatørar, blir det forklart kva krav som er stilte til søknader om akkreditering.

Å akkreditere betyr å gi fullmakt. Eit akkrediteringsbevis frå departementet viser at vedkomande person formelt har fått fullmakt til å observere heile valgjennomføringa. Eit akkrediteringsbevis gjeld for det enkelte valet det er søkt akkreditering for, og gjeld for enkeltpersonar.

Valobservatørar bestemmer sjølve kor og kva dei ønskjer å observere. Ein søknad om akkreditering skal difor ikkje innehalde opplysningar om dette.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skriv ut akkrediteringsbevis til alle valobservatørar som oppfyller krava. Enkelte av dei som søker om å vere valobservatørar, kan samstundes be om å få ha med seg ein tolk. Departementet skriv difor ut akkrediteringsbevis også til desse.

Departementet vurderer om det er aktuelt å samle valobservatørane til informasjonsmøte for å informere om det norske valsystemet og svare på spørsmåla observatørane måtte ha. Det kan også vere aktuelt å føreslå institusjonar og personar

det kan vere nyttig for dei å oppsøkje, og så vidare. Slik informasjon er særleg viktig dersom observasjonen skjer utanom dei profesjonelle internasjonale organisasjonane.

25.6.2 Akkrediteringskort

Akkrediteringskorta er utforma i samsvar med designprogrammet til departementet i fargane gull, kvitt og oransje, og er utstyrte med kvite snorer. Dette er kort som valobservatørane alltid skal ha på seg i møte med valmyndigheiter, andre aktuelle partar og i sjølve vallokalet. På akkrediteringskorta er det oppført namn (fornamn og etternamn), fødselsdato og kva organisasjon vedkomande representerer. Det er også oppført eit ID-nummer på korta, slik at departementet har ei oversikt over talet på observatørar og identiteten deira. Dersom det oppstår tvil om ein person har gyldig akkrediteringsbevis, må departementet kontaktast på telefonnummeret som står på kortet.

Når departementet har utferda akkrediteringskort til valobservatørar, blir alle kommunane i landet orienterte om det via <https://www.regjeringen.no/no/id4/>. Departementet fører eit register over alle akkrediterte valobservatørar. Dette er ei oversikt over kven som er akkrediterte ved det aktuelle valet, og kva organisasjonar dei representerer. Oversikta blir lagd ut på <https://www.regjeringen.no/no/id4/> og oppdatert fortløpande.

25.6.3 Rettleiar for valobservatørar

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har laga ei rettleiing for valobservasjon i Noreg. Rettleiinga finst på både norsk og engelsk. Ho inneheld informasjon om prosedyren for å søkje om akkreditering, korleis organisasjonar eller institusjonar går fram dersom dei ønskjer å observere, kva som kan observerast under valet, og reglar for korleis observasjonen skal gå føre seg («Code of Conduct for Observers»). Her er også lenkjer til ulike dokument som m.a. vallov, valforskrift og valhandbok. Brosjyren er tilgjengeleg på <http://www.valg.no> under temasida om [valgobservasjon](#).

25.7 Forpliktingane til valobservatørane.

Av forarbeida til vallova (Ot.prp. nr. 32 (2008 -2009) pkt. 4.4) går det fram at tilrådingar frå FN, OSSE/ODIHR, Europarådet og Venezia-kommisjonen skal leggjast til grunn ved valobservasjon i Noreg. Slike retningslinjer blir gjerne kalla «Code of Conduct for Observers». Sjølv om standardar og tilrådingar er utvikla av ulike institusjonar, er dei prinsipp, og innhaldet dei byggjer på, er samanfallande.

Vi føreset difor at valobservatørar som kjem til Noreg, kjenner til dette regelverket. Eit viktig og samanfattande dokument her er «Declaration of Principles for International Election Observation and Code of Conduct for International Election Observers», FN 2005⁶. Ei lang rekkje institusjonar har slutta seg til dette dokumentet, og det er forpliktande for Noreg. Hovudelementa

⁶ Tilgjengeleg på www.valg.no

er gitt att her. Dei er òg omtalte i rettleiaren som departementet har utarbeidd for valobservatørar. Hovudelement i retningslinjene for valobservatørar - valobservatørane skal:

- respektere suvereniteten til landet og internasjonale menneskerettar (*«respect sovereignty and international human rights»*)
- respektere lovgivinga og valmyndigheitene i landet (*«respect the laws of the country and the authority of electoral bodies»*)
- respektere integriteten til det internasjonale valobservasjonsteamet (*«respect the integrity of international election observation mission»*)
- halde ved lag streng politisk upartiskheit til alle tider (*«maintain strict political impartiality at all times»*)
- ikkje hindre valprosessen (*«do not obstruct election processes»*)
- sørgje for rett identifikasjon (*«provide appropriate identification»*)
- oppretthalde nøyaktigheit ved observasjon og profesjonalitet i konklusjonane sine (*«maintain accuracy of observation and professionalism in drawing conclusions»*)
- avstå frå å gi kommentarar til publikum eller media før oppdraget er fullført (*«refrain from making comments to the public or the media before the mission speaks»*)
- samarbeide med andre valobservatørar (*«cooperate with other election observers»*)
- sørgje for korrekt personleg åtferd (*«maintain proper personal behaviour»*)
- ikkje bryte desse retningslinjene (*«violations of the code of conduct»*)
- forplikte seg til å følgje desse retningslinjene (den som tek del i valobservasjonsoppdraget, må lese og forstå desse retningslinjene og signere på at han/ho forpliktar seg til å følgje dei.) (*«pledge to follow the code of conduct (Every person who participates in this election observation mission must read and understand this Code of Conduct and must sign a pledge to follow it.»*)).

Vi føreset at valobservatørane som blir akkrediterte av departementet, set seg inn i norsk vallovgeving og reglane som gjeld for gjennomføring av val.

Valobservatørane er forplikta til å følgje reglane i vallova. Særleg viktig er det at observatørane har kunnskap om korleis dei skal oppføre seg i vallokalet.

Observatørar som har fått akkreditering, har tilgang til alle trinn i valprosessen, inkludert vallokale ved førehands- og valtingsrøysting og stader der ein tel opp røystene. Akkrediterte valobservatørar har også tilgang til å observere når fylkeskommunane driv kontroll og tel opp røystesetlar, og når riksvaletstyret reknar ut utjamningsmandat ved val til Stortinget.

Når valobservatørane kjem til eit vallokale, bør dei visast til leiaren for røystestyret. Spørsmål rundt avviklinga av valet bør gjerne i størst mogleg grad rettast til leiaren av røystestyret, men andre valfunksjonærar må også hjelpe til.

Av omsyn til veljarane er det viktig at valobservatørane er «synlege», og at det ikkje er mogleg å misforstå eller feiltolke nærværet deira. Veljarar som har spørsmål om valobservasjonen, må sjølvsagt få svar.

Dei internasjonale standardane for val - prinsippet om hemmeleg val og så vidare - ligg alltid til grunn for korleis valobservasjonen skal skje. Dei respektive valstyra har eit eige ansvar for at desse prinsippa blir etterlevde i praksis.

25.8 Forplikingane til lokale myndigheiter

Alle norske kommunar må ved alle val vere førebudde på å ta imot nasjonale og internasjonale valobservatørar. I samsvar med vallova § 15-10 om valobservasjon er kommunane forplikta til å ta imot alle akkrediterte valobservatørar og leggje til rette for valobservasjon. Forplikinga gjeld også fylkeskommunane.

Valobservatørar bestemmer sjølve kor og kva dei ønskjer å observere. Søknaden om akkreditering inneheld difor ikkje opplysningar om dette. Opplysningar om stad og kva delar av valprosessen dei ønskjer å følgje, er difor i utgangspunktet ukjent for departementet, med mindre valobservatørane sjølve har ønskt å opplyse om det.

Kommunen bør informere sine eigne valarbeidarar om at valobservatørar kan kome på besøk. Det kan vere at observatørane ønskjer å møte kommunen på førehand for å få informasjon direkte frå lokale valmyndigheiter. Kommunen må då hjelpe til med å få i stand eit møte og elles prøve å bidra i den utstrekning det er påkravd. Elles skal gjennomføringa i vallokala og sjølve oppteljinga alltid skje i tråd med regelverket. Slik sett skal det ikkje leggjast til rette på særskild måte sjølv om kommunen veit at det kjem valobservatørar. Den primære oppgåva til dei lokale valmyndigheitene er å sørge for at valavviklinga går riktig føre seg. At det kjem valobservatørar, skal difor ikkje påverke gjennomføringa av valet.

Valobservatørane er forplikta til å følgje nasjonale og internasjonale reglar. I § 9-4 i vallova blir det slått fast at leiaren for røystestyret har rett til å vise vekk personar som forstyrrar valavviklinga. Desse reglane omfattar også valobservatørar. Valstyret må til dømes passe på at ingen - heller ikkje valobservatørar - får opphalde seg i eit vallokale på ein slik måte at veljarane kan oppleve nærværet deira som ei form for overvaking eller forsøk på påverknad.

26 LOKALE FOLKERØYSTINGAR

Avvikling av lokale rådgivande folkerøystingar er innarbeidd praksis i det norske lokaldemokratiet, sjølv om slike folkerøystingar ikkje er lovregulerte. For å synleggjere denne moglegheita er det etablert ei prinsippføresegn for lokale folkerøystingar i kommunelova § 12-2. Lovheimelen er generell, og skal såleis ikkje oppfattast som avgrensande for kommunane.

Vallova har ingen føresegnar som regulerer gjennomføringa av lokale folkeavrøystingar.

Valmyndighetene i dei enkelte kommunane er sjølve ansvarlege for gjennomføringa. Det kan vere naturleg å ta utgangspunkt i føresegnene i vallova og gjere dei gjeldande så langt dei passar.

Kommunestyret må sjølv bestemme regelverket for ei folkerøysting etter kommunelova § 12-2, inkludert reglane for kven som har røysterett, og høvet til å klage. Det er naturleg å leggje til grunn prinsippa som vallovgevinga er baserte på, både nasjonalt og internasjonalt. Venezia-kommisjonen vedtok i mars 2007 «Code of good practice on referendums»⁷. Dette er baserte på internasjonale prinsipp for valgjennomføring, og gjeld ved val på både nasjonalt og lokalt nivå. Det inneber mellom anna at kommunen bør sikre at prinsippet for allmenn røysterett og hemmeleg røysting blir etterlevd også ved folkerøystingar, slik kravet er ved ordinære politiske val.

Lokale folkerøystingar kan haldast samtidig med ordinære val. Røystinga i vallokalet må i så fall organiserast slik at det ikkje er fare for at veljarane tek feil av kva val dei røystar ved. Ein måte å sikre dette på er å bruke eigne avlukke og valurner til folkerøystinga.

Ifølgje kommunelova § 16-1 gjeld rapporteringsplikt for kommunane som gjennomfører lokale folkerøystingar. Statistisk sentralbyrå står for innsamling av data. Dette skjer i samband med den årlege KOSTRA-rapporteringa (kommune-stat-rapporteringa), som har svarfrist i februar året etter røystinga.

27 ULIKE FØRESEGNER

27.1 Generelt

Kapittel 15 i vallova inneheld ulike føresegner knytte til valgjennomføringa.

27.2 Forsøk

Vallova § 15-1 inneheld reglar om forsøk i samband med val.

Ifølgje første ledd kan Kongen etter søknad gi samtykke til at:

- val kan gjennomførast på andre måtar enn det som er fastsett i vallova
- ein kan halde direkte val av andre folkevalde organ enn Storting, fylkesting og kommunestyre

Forsøk er altså berre aktuelt dersom ein ønskjer å gjennomføre valet på ein annan måte enn det lova/forskrifta føreskriv.

Bakgrunnen for føresegna er behovet for å kunne avvikle val på andre måtar enn dei tradisjonelle. Det kan vere nødvendig å prøve ut forslag som inneber nytenking rundt vala, utan at det i første omgang blir innført obligatoriske ordningar gjennom lov. For å hauste nødvendige erfaringar som i sin tur kan danne grunnlag for eventuelle lovendringar, kan ein setje i verk forsøk. Forsøk kan gi svar på om vi bør gjere endringar i valordninga for å styrkje interessa for val og

⁷ <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282007%29008-e>

lokaldemokrati.

Slike forsøk kan tenkjast å gjelde framgangsmåten ved valavviklinga. Her kan vi til dømes nemne elektronisk avkryssing i manntalet. Eit anna tema for forsøk kan vere lågare røysterettsalder ved lokalval. Det kan også vere snakk om val av andre folkevalde organ enn dei som tradisjonelt blir valde ved direkte val, til dømes ordføraren.

27.2.1 Avgrensingar

Lov av 26. juni 1992 nr. 87 om forsøk i offentleg forvaltning (forsøkslova) inneheld generelle reglar om forsøk i offentleg forvaltning. Forsøkslova regulerer både kva forsøka kan gå ut på, og korleis dei skal gjennomførast. Forsøkslova set grenser for kva slags regelverk det kan søkjast fritak frå. Lova kan ikkje brukast til å få fritak frå grunnleggjande føresegner i kommunelova om organisering av verksemda i kommunar og fylkeskommunar, og heller ikkje frå saksbehandlingsreglane i forvaltingslova. Ei viktig avgrensing ligg dessutan i at ein ikkje kan godkjenne forsøk som inneber å avgrense rettar eller utvide plikter som enkeltpersonar har etter gjeldande lovgiving.

Prinsippa i forsøkslova skal leggjast til grunn ved forsøk etter vallova. Det er såleis ikkje mogleg å gi løyve til forsøk som er i strid med dei grunnleggjande prinsippa i vallova.

Ifølgje vallova § 15-1 andre ledd kan Kongen bestemme nærmare vilkår for forsøket og såleis slå fast kva lovføresegner det kan gjerast avvik frå. Myndigheita til Kongen er delegert til Kommunal- og distriksdepartementet. Saker som inneber avvik frå grunnleggjande føresegner i vallova - t.d. forsøk med lågare røysterettsalder ved lokalval - skal likevel avgjerast av Kongen i statsråd.

27.2.2 Søknader

Forsøka etter vallova § 15-1 kan byggje på søknader frå kommunane. Forsøka må godkjennast av Kongen (departementet). I samband med godkjenninga må det utarbeidast eigne forskrifter for gjennomføringa av forsøket. Det må stå i forskrifta kva føresegner som skal gjelde i staden for føresegner i gjeldande vallov og valforskrift, eller som gjer tilføyingar eller presiseringar til desse.

27.3 Setje fristar

Vallova § 15-5 inneheld reglar for å setje og halde fristar.

Første og andre ledd inneheld reglar for tilfelle der fristar er knytte til faste datoar, og desse fell på ein laurdag eller ein heilagdag. Viss den aktuelle laurdagen eller heilagdagen er utgangspunktet for fristen, blir fristen rekna frå den første påfølgjande kvardagen. Dersom datoen for når fristen går ut, er ein laurdag eller ein heilagdag, går fristen ut den første påfølgjande kvardagen.

Vallova § 15-5 tredje ledd slår fast at dersom ein dato som er det tidlegaste eller

seinaste tidspunktet for ei handling etter lova, fell på ein laurdag eller ein heilagdag, kan den aktuelle handlinga tidlegast utførast den første påfølgjande kvardagen. Tilsvarande gjeld der det seinaste tidspunktet for ei handling fell på ein laurdag eller ein heilagdag. Her må den aktuelle handlinga seinast vere utført på den siste påfølgjande kvardagen.

Dette inneber at dersom 31. mars fell på ein laurdag eller ein søndag, går innleveringsfristen for listeforslag ut måndag 1. april. Viss 31. mars er skjærtorsdag, langfredag, påskeaftan, 1. eller 2. påskedag, kan listeforslag leverast inn 3. påskedag.

27.3.1 Fristbrot

Ifølgje § 15-5 fjerde ledd kan ei melding, erklæring eller klage som kjem inn etter at fristen har gått ut, berre behandlast dersom årsaka til den for seine leveringa er forhold som vedkomande som pliktar å halde fristen, ikkje hadde herredømme over eller kunne føresjå.

Der lova krev at ei klage skal vere komen inn til valstyret eller fylkesvalstyret innan eit bestemt tidspunkt, i dei tilfella der grunnen er forseinka postgang, jf. §§ 13-1 andre ledd og 13-2 andre ledd, kan ein såleis godta ei for sein levering dersom ho skuldast forseinking i postgangen. Også feilinformasjon frå offentlege myndigheiter som har som ei av sine oppgåver å gi opplysningar om reglane i vallova, må akseptrast som orsakingsgrunn. Eiga villfaring når det gjeld reglane i vallova, vil derimot normalt sett ikkje kunne godtakast som orsakingsgrunn.

27.4 Utgiftene ved stortingsval

Det følgjer av vallova § 15-9 at statskassen dekkjer utgifter til den lovpålagde verksemda til kommunane og fylkeskommunane ved stortingsval.

Kommunane får dekt utgiftene sine gjennom inntektssystemet. Innlemminga i inntektssystemet inneber at dei enkelte kommunane ikkje får refundert utgiftene sine etter faste satsar, men at beløpet blir fordelt mellom kommunane og fylkeskommunane etter kostnadsnøkkelen i inntektssystemet for kommunane og fylkeskommunane.

28 ANNA LOVGIVING SOM GJELD FOR VAL

28.1 Forvaltningslova og offentlighetslova

28.1.1 Innleiing

Forvaltningslova inneheld føresegner om saksbehandlinga i offentlig verksemd. Lova gjeld for verksemd som blir driven av forvaltningsorgan «*når ikke annet er bestemt i eller i medhold av lov*», jf. § 1.

Offentleglova inneheld føresegner om offentlegheit av saksdokumenta i

forvaltinga. Etter § 2 gjeld lova for staten, kommunane og fylkeskommunane.

Utgangspunktet er at føresegnene i forvaltingslova og offentleglova gjeld for dei organa som har fått myndigheit etter vallova. Når ei konkret tolking av vallova leier til løysingar som vik frå dei alminnelege føresegnene i forvaltingslova eller offentleglova, går løysinga i vallova føre.

28.1.2 Offentlegheit

Vallova har få reglar som direkte gjeld offentlegheit. Dei aktuelle føresegnene gjeld:

- utlegging av manntalet til offentlig gjennomsyn (§ 2-6)
- utlegging av listeforslaga til ettersyn etter kvart som dei kjem inn (§ 6-6 første ledd)
- offentliggjerung av godkjende vallister (§ 6-7)
- teieplikt om røystinga til enkeltpersonar (§ 15-4 andre ledd, § 8-4 åttande ledd og § 9-5 femte ledd)
- forbod mot å gi opplysningar om røystesetelforbruk (§ 8-5 andre ledd og § 9-4 andre ledd)
- tilgang til manntalet og anna valmateriell (§ 15-3)
- forbod mot å offentliggjere valresultat og prognosar som byggjer på undersøkingar som er utførte søndagen eller måndagen valet blir avvikla, før tidlegast måndag klokka 21.00 (§ 9-9)

Valforskrifta § 13 slår fast at opplysningar om kven som har skrive under på eit listeforslag etter vallova § 6-3 andre ledd, er underlagde teieplikt. Dette er opplysningar om «*noens personlige forhold*», jf. forvaltingslova § 13 første ledd nr. 1. Oversikter over namna til underskrivarane kan difor ikkje leverast ut til pressa eller andre. Derimot skal opplysningar om kven som er tillitsvalde for listeforslaga, reknast som offentlege opplysningar.

Vallova inneheld ingen føresegner som regulerer saksbehandlninga i valstyre og fylkesvalstyre. Desse organa er folkevalde organ etter kommunelova, og er følgeleg regulerte av føresegnene om saksbehandling i denne lova (kommunelova kapittel 11), inkludert § 11-5 om opne eller lukka dører.

28.1.3 Innsyn i søknad om fritak frå å stå på valliste

Som part i saka har forslagsstillarane innsynsrett i søknader frå kandidatar om fritak, jf. forvaltingslova § 18. Partsstatus, og dermed innsynsrett, er elles mogleg å få gjennom klage. Etter vallova § 13-2 kan alle som har røysterett i vedkomande fylke/kommune, klage på vedtak ved fylkestingsval/kommunestyreval.

28.1.4 Offentlegheit i samband med oppteljing av røyster

Utgangspunktet er at oppteljinga skjer i eit møte som i utgangspunktet er ope. Publikum har likevel ikkje uavgrensa tilgang til å vere til stades under oppteljinga. Personar kan visast vekk dersom dei opptrer på ein måte som forstyrrar forsvarleg gjennomføring av oppteljinga. Dersom møta i valstyret/fylkesvalstyret skal lukkast, må det heimlast i kommunelova § 11-5.

28.1.5 Innsyn i røystesetlane

Røystesetlar som er nytta ved røystinga, er ikkje offentlege etter vallova, jf. § 15-3 andre ledd.

28.1.6 Inhabilitet

Utgangspunktet er at føresegnene i forvaltingslova kapittel II gjeld for organa som har fått myndigheit etter vallova. Når ei konkret tolking av vallova leier til løysingar som vik frå dei alminnelege føresegnene i forvaltingslova, går løysinga i vallova føre.

Valstyret og fylkesvalstyret består av folkevalde medlemar. Det vil vere ein normalsituasjon at medlemane er politisk aktive, eller til og med listekandidatar. Dette inneber ikkje i seg sjølv at medlemen vil vere inhabil til å delta i generelle avgjerder som m.a. godkjenning av sjølve vallistene, prøving og oppteljing av røyster eller godkjenning av valoppgjeret. Medlemen er derimot inhabil til å delta i enkeltavgjerder som gjeld søknader om fritak eller kor vidt ein sjølv eller ein nærstående kan veljast.

I enkeltsaker elles kan det ligge føre forhold som kan svekkje tilliten til at ein medlem er upartisk. Døme er sterke motsetnads- eller avhengigheitsforhold. Om dette er «særegne forhold» som etter forvaltingslova § 6 andre ledd kan føre til inhabilitet, må vurderast i kvart enkelt tilfelle.

I eit tilfelle der eit parti har levert liste etter at fristen i vallova har gått ut, har departementet gått ut frå at ein medlem av valstyret som var vald frå dette partiet, ikkje var inhabil til å delta i møte der listene blei vurderte for godkjenning.

Spørsmåla om inhabilitet må vurderast etter dei same reglane for medlemar i røytestyret som for medlemar i valstyret.

28.2 Straffeloven

Vallova inneheld ikkje eigne straffeføresegner. Eventuelle brot på føresegnene i lova blir fanga opp av straffelova kapittel 19 (om vern av offentleg myndigheit og tilliten til denne).

28.2.1 Kjøp og sal av røyster og utilbørleg røystepåverknad

Straffelova §§ 151 og 152 handlar om det som tradisjonelt blir kalla kjøp og sal av røyster.

§ 151 rammar det å forsettleg bruke truslar eller yte fordelar til nokon for å få dei til å røyste i ei bestemt retning eller å la vere å røyste. Den straffbare handlinga er fullbyrda allereie når trusselen eller fordelan er gitt eller lova. Det er ikkje eit krav at mottakaren reint faktisk endrar røystinga si eller avstår frå å røyste.

§ 151 tredje ledd handlar om den som på rettsstridig måte sørgjer for eller medverkar til at ein som har røysterett, reint faktisk ikkje får røysta, eller røystar annleis enn tilsikta. Eit døme kan vere å opplyse om at vallokalet er ope til kl. 21.00 medan det faktisk stenger kl. 18.00, eller at gjerningspersonen sørgjer for at eit køyretøy som veljarane er avhengige av for å kome til vallokalet, ikkje startar eller ikkje er tilgjengeleg.

§ 152 rettar seg mot det å forsettleg røyste eller gi tilsegn om å røyste på ein viss måte eller å avstå frå å røyste som følgje av at vedkomande har fått eller inngått avtale om ein fordel. Føresetnaden er at gjerningspersonen handlar annleis enn han eller ho elles ville ha gjort. Også for «røystesal» er handlinga fullbyrda idet avtalen blir inngått. Det er ikkje nødvendig at den aktuelle gjerningspersonen held avtalen.

28.2.2 Ikkje rettkomen valdeltaking

Straffelova § 153 rammar det å forsettleg skaffe seg høve til å røyste, trass i at gjerningspersonen ikkje har den retten, og personar som røystar i andre sitt namn eller røystar meir enn éin gong - såkalla urettkomen valdeltaking.

Normalt skjer det ved at ein gir urette opplysningar om til dømes alder eller bustad. Straffebodet gjeld også det å skaffe seg rett til å røyste i ein annan krins. Det gjeld også dersom nokon ved ein feil er manntalsført med rett til å røyste, og røystar vitande om feilen.

Også det å snike seg til å få røyste er straffbart. Det kan til dømes skje ved at ein får høve til å røyste utan å bli kontrollert mot manntalet. Forholdet er i slike tilfelle straffbart sjølv om gjerningspersonen materielt sett hadde rett til å røyste. Det er også straffbart dersom ein person som ved ein feil ikkje er blitt kryssa av i manntalet, nyttar seg av høvet til å røyste ein gong til. Det er tilstrekkeleg at gjerningspersonen reint faktisk har fått høve til å røyste. Normalt vil det seie at vedkomande har passert manntalskontrollen.

28.2.3 Etterfølgjande påverknad av valresultatet

Straffelova § 154 gjer det straffbart å påverke utfallet av valresultatet etter at røystene er gitt.

Påverknad er å forsettleg opplyse om eit røystetal som ikkje stemmer med underlagsmaterialet, anten fordi ein bevisst oppgir tal som ikkje samsvarer med oppteljingsresultatet, eller fordi det med forsett er talt feil. Føresegna omfattar også det å destruere røystesetlar eller å la vere å rekne med nokon av røystene som er gitt. Det er ikkje eit krav at valresultatet har blitt offentleggjort, og det er heller ikkje eit krav at påverknaden har verka inn på det endelege utfallet av valet, til dømes i form av ei annleis mandatfordeling.

28.3 Alkoholova

Etter endringa av alkohollova (endra ved lov 12. desember 2014 nr. 69 som tredde i kraft 1. januar 2015) § 3-4 tredje ledd er det ikkje lenger forbode å selje brennevin, vin og sterkøl på valdagen. Det same gjeld for sal og utlevering av øl, jf. alkohollova § 3-7 tredje ledd. Kommunestyret kan innanfor rammene i alkohollova sjølv vurdere kva salstider dei vil tillate på valdagen.

Spørsmål som gjeld reglane i alkohollova, må rettast til Helse- og omsorgsdepartementet.

28.4 Flagging på valdagane

Valdagen er offisiell flaggdag. I samsvar med forskrift om offisielle flaggdagar er valdagen ved stortingsval offisiell flaggdag⁸. Sjølv om det ikkje går fram direkte av forskrifta, tilrår Utanriksdepartementet å flagge på valdagen også ved lokalval. Forskrift om bruk av flagg § 4.

Eventuelle spørsmål som gjeld føresegnene om flagging på valdagen, må rettast til Utanriksdepartementet.

29 KYRKJEVAL

Det skal haldast kyrkjeval over heile landet samtidig med kommunestyre- og fylkestingsvalet. Kyrkjevalet er ei fellesnemning på to val: Val til sokneråd (lokalt) og til bispedømmeråd (regionalt).

29.1 Regelverket for kyrkjevalet. Ansvar for gjennomføring av kyrkjevalet

Kyrkjevalet er regulert av reglar som Kyrkjemøtet har bestemt med heimel i kyrkjelova. Kyrkjerådet har utarbeidd ei eiga valhandbok for valmedarbeidarane som har ansvar for kyrkjevalet. Kyrkjerådet har også det generelle ansvaret for informasjon frå sentralt hald til veljarane.

Sokneråda har ansvaret for gjennomføringa av kyrkjevalet på lokalt nivå. Dei skal fungere som valstyre, og har i den eigenskap ansvaret for at valet blir gjennomført i samsvar med regelverket. Soknerådet skal bestemme kor røystinga skal finne stad, oppnemne valfunksjonærar, skaffe utstyr og materiell, sørgje for gjennomføring av valet og oppteljing av røystesetlane.

29.2 Tid og stad for røysting ved kyrkjevalet

Kyrkjeval skal haldast samtidig med kommunestyre- og fylkestingsvalet over heile landet. Soknerådet bestemmer ut frå lokale forhold og moglegheiter kor røystinga skal finne stad. Kyrkjevalet skal etter regelverket skje i «umiddelbar nærhet» av vallokala til kommunen, dersom det er mogleg. Viss kyrkja ligg like ved vallokalet, vil det vere naturleg å bruke kyrkja eller eit anna kyrkjeleg lokale, men dette er det opp til det enkelte soknerådet å ta stilling til. Elles kan det vere naturleg at kommunen stiller lokale til disposisjon til å halde kyrkjeval.

⁸ [Forskrift om bruk av flagg § 4.](#)

Dersom det er uforholdsmessig vanskeleg å halde kyrkjeval i alle vallokala der det blir halde kommunestyre- og fylkestingsval, kan bispedømmerrådet innvilge dispensasjon frå krava om tid og stad for røysting ved kyrkjevalet. Det kan difor skje at det ikkje er høve til å røyste til kyrkjevalet like ved alle vallokala der ein røystar til kommunestyre- og fylkestingsvalet.

Eit viktig vilkår for å kunne leggje lokalet like ved vallokale som blir nytta ved kommunestyre- og fylkestingsvalet, er at det blir inngått eit samarbeid mellom sokneråda og valstyret i kommunen. Mange stader skjer kommunestyre- og fylkestingsvalet i kommunale bygg eller lokale som til dømes rådhus eller skular. Der det er naturleg og ikkje til hinder for det, kan kyrkjevalet leggjast til same stad som kommunestyre- og fylkestingsvalet, det vil seie same bygg eller bygningskompleks. Kyrkjevalet må likevel vere tydeleg åtskilt frå kommunestyre- og fylkestingsvalet. Ei tenkjeleg løysing i slike tilfelle kan vere at ein har felles inngang til vallokala, men at røystinga skjer i åtskilte rom.

Departementet tilrår generelt ikkje at røystinga til kyrkjevalet blir lagt til same rom, med mindre rommet er spesielt eigna (t.d. ein stor gymsal). Dersom ein kjem til at det er mogleg å røyste i same rom, må rommet innreiast slik at ein unngår samanblanding. Rommet må vere så stort at ein kan røyste til kvart val utan at det oppstår praktiske vanskar. Det må vere separate avlukke og røystestyrebord, og røystesetlane for kvart val må leggjast ut på ein slik måte at det ikkje oppstår fare for samanblanding. Rommet må vere utstyrt med klar og tydeleg informasjon til veljarane. Det må vere forskjellige personar som utfører oppgåver i samband med høvesvis kommunestyre-/fylkestingsvalet og kyrkjevalet.

Både soknerådet og valstyret/røystestyret må sjå til at det ikkje oppstår uvisse eller samanblanding av kyrkjevalet og lokalvala.

29.3 Samarbeid mellom valmyndigheitene og sokneråda i kommunane

Det er ein føresetnad at gjennomføringa av kyrkjevalet ikkje påverkar organ og administrativt personell som deltek i førebuinga og gjennomføringa av kommunestyre- og fylkestingsvalet, på ein slik måte at avviklinga av desse vala blir vanskeleggjord.

Sjølv om kommunane formelt sett ikkje pliktar å hjelpe til ved gjennomføringa av kyrkjevalet, tilrår departementet å samarbeide med sokneråda. Kommunane bør prøve å yte praktisk hjelp, men på ein slik måte at det ikkje går ut over gjennomføringa av kommunestyre- og fylkestingsvalet. Det er viktig å finne fram til gode, konkrete løysingar som sikrar ei best mogleg gjennomføring av vala, tilpassa lokale forhold. Vidare er det viktig at røystestyret og andre valfunksjonærar til kommunestyre- og fylkestingsvalet ikkje samstundes har oppgåver ved kyrkjevalet. Dersom kommunen ønskjer å stille med personell til å ta imot røyster ved kyrkjevalet, bør ein peike ut andre personar enn dei som har tilsvarende oppgåver ved kommunestyre- og fylkestingsvalet. Kommunane

kan stille avlukke og valurner til disposisjon for sokneråda, så lenge det ikkje fører til ulemper for avviklinga av kommunestyre- og fylkestingsvalet.

Når det gjeld den praktiske avviklinga av vala, bør ein leggje opp til ordningar der omsynet til veljarane står i fokus, slik at forholda blir lagde best mogleg til rette for veljarane. Dette tilseier at ein bør prøve å få til at vallokala for kyrkjevalet kan leggjast i tilknytning til vallokala for kommunestyre- og fylkestingsvalet. På den måten kan veljarane røyste til både kommunestyre- og fylkestingsvalet og kyrkjevalet utan altfor store praktiske vanskar. Det er likevel ein føresetnad at vala blir haldne klart åtskilde og ikkje blanda saman.

Det er viktig å etablere gode rutinar lokalt for å få til ei god gjennomføring av vala. Dette inneber mellom anna å gi god opplæring og informasjon til røystestyra og dei som tek imot røyster til kyrkjevalet.